

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SINIR DIŞI ETME İŞLEMLERİNE İLİŞKİN
TÜRK İDARE MAHKEMELERİNCE
VERİLEN KARARLARIN AİHM
İÇTİHATLARINA UYGUNLUĞU**

Celil AKDOĞMUŞ

2501181468

**TEZ DANIŐMANI
PROF. DR. Cüneyt YÜKSEL**

İSTANBUL-2022

ÖZ

Bir ÷lkeye yasadışı giriş yapmak veya bir ÷lkede yasadışı şekilde kalmak anlamına gelen düzensiz göç, yabancıların çeşitli yaptırımlara tabi tutulmaları sonucunu doğurmuştur. Söz konusu yaptırımlardan bir tanesi sınır dışı etme müessesesidir. Müessesenin, yabancıların yaşam, işkenceye uğramama ve özel ve aile hayatına saygı hakları gibi temel insan haklarını etkilemesi, uluslararası düzenlemelerde bu konunun ele alınması sonucunu doğurmuştur. Göç alan devletler de mezkûr konuya, yine aynı sebeple ulusal düzenlemelerinde yer verme ihtiyacı duymuşlardır.

Uluslararası anlamda yabancıları sınır dışı edilmeye karşı koruyan en etkili düzenleme AİHS'tir. Sözleşmede doğrudan sınır dışı etme müessesesini konu alan tek düzenleme Ek 4 No'lu Protokol'ün yabancıları topluca sınır dışı edilmeye karşı koruyan 4'üncü maddesidir. Buna karşın sözleşmenin muhtelif maddeleri yabancıları sınır dışı edilme tehlikesine karşı dolaylı bir şekilde korumaktadır. Bu hakları ihlal ettiği düşünülen idari işlem ve eylemlere karşı başvurulabilecek etkili bir yargı yolu, yani AİHM'nin bulunması da AİHS'nin yabancıları sınır dışı edilmeye karşı koruyan en etkili düzenleme olarak ön plana çıkmasına sebep olmaktadır.

Göç eden yabancılar için hedef veya transit ÷lke konumunda olan Türkiye, bilhassa Suriye iç savaşından sonra büyük bir göç dalgasına maruz kalmış ve bu sebeple kapsamlı bir düzenleme yapma ihtiyacı doğmuştur. Bu doğrultuda 04/04/2013 tarihinde 6458 sayılı YUKK kabul edilmiştir. Kanunun 53'üncü maddesinde sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabileceği belirtilmiştir. Kanunun yeni olması ve idare mahkemelerinin, uzmanlaşmadıkları bir alanda bir anda büyük bir yük altında kalmaları birçok uyuşmazlıkta hukuka aykırı karar verilmesi sonucunu doğurmuştur.

Söz konusu probleme dikkat çekmek adına yapılan bu çalışmada, sınır dışı etme müessesesinin AİHS ve Türk hukuku bağlamında değerlendirilmesi ve Türk idare mahkemeleri tarafından verilen kararların AİHM içtihatlarına uygunluğunun incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde sınır dışı etme kavramı ele alındıktan sonra sınır dışı etme müessesesi ile bağlantılı olan geri gönderme yasağı, toplu

sınır dışı etme yasağı ile suçluların iadesi, geri çevirme ve terke davet kavramları kısaca incelenecek ve sınır dışı etme müessesesinin bazı uluslararası düzenlemelerde nasıl ele alındığı üzerine durulacaktır. İkinci bölümde sınır dışı etme müessesesi bilhassa bazı AİHM içtihatları üzerinden AİHS bağlamında değerlendirilecektir. Bu bölümde mahkemenin yaşam hakkı, işkence yasağı ve aile ve özel hayatın korunması hakları bağlamında yapılan başvuruları hangi kriterler üzerinden değerlendirildiği incelenecektir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise öncelikle sınır dışı etmenin Türk hukukunda, 6458 sayılı YUKK'de nasıl ele alındığı incelenecek ve Türk idare mahkemelerinin sınır dışı etme konusunda aldığı kararlar AİHM içtihatları çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sınır dışı etme, yabancı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türk idare mahkemeleri

ABSTRACT

Irregular migration, which means entering or staying in a country illegally, has resulted in foreigners being subject to several sanctions. One of these sanctions is deportation. The fact that this procedure affects the fundamental human rights of foreigners, such as the right to life, prohibition of torture, and the right to respect for private and family life, has resulted in this matter being tackled under international regulations. Moreover, the states that receive migration also felt the need to regulate the same under their national legislation.

The ECHR is the most effective regulation that protects foreigners against deportation internationally. The only provision in the convention directly tackling deportation is Article 4 of Convention No. 4, which protects foreigners against collective expulsions. On the other hand, various articles of the convention indirectly protect foreigners against the risk of being deported. Also, the presence of an adequate legal remedy against administrative actions and proceedings that infringe the mentioned rights, that is, the European Court of Human Rights, foregrounds ECHR as the most effective regulation protecting foreigners against deportation.

Turkey, a transit or the target country for migrating foreigners, was exposed to a massive wave of migration, especially after the Syrian civil war; thus, a need to legislate a broad regulation emerged. Accordingly, The Code on Foreigners and International Protection No. 6458 was adopted on 04/04/2013. It is stated in Article 53 of the Code that it is possible to apply to administrative courts against deportation decisions within seven days following the receipt of the decision. The fact that the Code is new and that the administrative courts were suddenly put under a heavy burden in a field they could not specialize in yet, led to unlawful decisions in many disputes.

This study, which was carried out to draw attention to the aforementioned problem, aims to evaluate the procedure of deportation within the context of the ECHR and Turkish law and analyze the conformity of Turkish administrative court decisions with the European Court of Human Rights rulings. In the first part of the study, after the concept of deportation is examined, related concepts such as non-refoulement,

prohibition of collective expulsion, extradition, rejection, and invitation to leave will be briefly discussed, and it will be dwelled on how the procedure of deportation is dealt with in some international regulations. In the second part, the procedure of deportation will be evaluated within the context of ECHR through specific rulings of the European Court of Human Rights. In this part, the criteria of the Court in applications made within the context of the right to life, prohibition of torture, and the right to respect for private and family life will be put under the lens. In the third and final part of the study, first, how deportation is handled in Code No. 6458 of Turkish law will be examined; then, Turkish administrative court decisions on deportation will be addressed within the frame of European Court of Human Rights rulings.

Keywords: Deportation, foreigner, European Convention on Human Rights, The Code on Foreigners and International Protection, Turkish administrative courts

ÖNSÖZ

Büyük bir heyecanla başladığım İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni su gibi akan dört senenin sonunda bitirince kendimi bir anda bir boşlukta hissetmişim. Hayallerim, akademik alanda kariyerime devam etmek iken hayat şartları beni avukatlık yapmaya itmişti. O zamana kadar kendimi avukat olarak hiç tahayyül etmediğimden bu mesleğe ilişkin bir planım da yoktu. Bu belirsizlikler içerisinde çalışacak bir yer ararken kendime bazı kriterler belirlemişim.

Çok para kazanmak kesinlikle kriterlerimden bir tanesi değildi. Benim için önemli olan, bir taraftan iş yaparken bir taraftan da insanların içinde buldukları büyük mağduriyetleri gidermekti. Bu düşünceler içerisinde bir iş görüşmesinden diğerine koşarken ekseriyetini, kriterlerime uymadıkları için reddediyordum. Bir arayış içinde olduğumu gören bir ağabeyim beni Uluslararası Mülteci Hakları Derneği'ne yönlendirmiş ve böylece yabancılar hukuku alanındaki serüvenim başlamıştı.

Avukatlık stajımı yaparken, tüm geçmişlerini geride bırakarak Türkiye'ye gelen fakat yaşam haklarının ihlal edileceği, işkence ve kötü muameleye tabi tutulacakları veya aile birliklerinin yok olacağı menşe ülkelerine veya üçüncü ülkelere sınır dışı edilme tehlikesi ile karşı karşıya kalan yabancıların Türkiye'deki kalışlarına aracı olma imkanı bulmuştum. Bu süreçlerin sonunda onların minnettarlıklarını ve şükranlarını ifade eden konuşmalarına şahit olmak, eşlerinin ve çocuklarının yüzlerindeki neşeyi müşahede etmek beni çok etkilemişti.

Sonrasında hayalini kurduğum gibi, araştırma görevlisi olup kariyerimi akademik alanda devam ettirme imkânı bulduğumda akademik çalışmalarımı da yabancılar hukuku alanında yapmaya karar verdim. Avukat olarak hizmet edebildiğim bir alana elbette akademik alanda da hizmet edebilirdim. İşte, yüksek lisans tezimi bu konuda yazma düşüncesi de o zaman hasıl oldu. Avukatlık yaptığım süre zarfında idare mahkemelerinin birçok uyuşmazlıkta AİHM içtihatlarına aykırı karar vermeleri ve bu kararların yabancıları sınır dışı etme tehlikesi ile karşı karşıya bırakması beni bu konuda çalışma yapmaya itti. Bu alanda herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması ve bu çalışmanın bir emsal olma potansiyeli beni daha da iştahlandırdı.

Bu süreç neticesinde tezimi yazmaya başladım. Elbette son noktaya gelene kadar çeşitli zorluklarla karşılaştım. Fakat, tüm eğitim hayatımda olduğu gibi ailemin desteğini her zaman hissettim. Bilhassa annemin, babamın ve eşimin, vatanlarını terk etmiş insanlara el uzatmak gerektiğine, buna ilişkin çalışmaların önem arz ettiğine ilişkin konuşmaları beni mütemadiyen motive etti. Bu sebeple kendilerine en içten şükranlarımı sunuyorum. Tabi, bunaldığım birçok vakitte yaşları itibari ile tam konuşamaları da hareketleri ile beni güldüren, varlıkları ile bana inanılmaz bir enerji veren çocuklarım Zeyd'i ve Abdullah'ı da unutmamam gerekir.

Çalışmamı yürüttüğüm süreçte rehberliğini benden esirgemeyen, nihayetinde ise değerlendirip kıymetli görüşlerini benimle paylaşan sevgili hocam ve danışmanım Prof. Dr. Cüneyt Yüksel'e özel teşekkürlerimi sunuyorum. Milletlerarası Hukuk Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Ayşenur Tütüncü'ye, yine kürsü hocalarımdan Prof. Dr. İbrahim Kaya'ya, Doç. Dr. Galip Engin Şimşek'e ve diğer hocalarıma ve araştırma görevlisi arkadaşlarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Ve tabi ki bu alana ilişkin uygulamadaki tecrübelerini benden esirgemeyen Uluslararası Mülteci Hakları Derneği avukatlarına da sonsuz teşekkür ederim.

Celil AKDOĞMUŞ

26 Aralık 2022

İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SINIR DIŞI ETMEYE İLİŞKİN BAZI İLKE ve KAVRAMLAR ve ULUSLARARASI HUKUKTA SINIR DIŞI ETME

1.1. Sınır Dışı Etme Kavramı	6
1.2. Sınır Dışı Etmeye İlişkin İlkeler.....	8
1.2.1. Toplu Sınır Dışı Etme Yasağı	8
1.2.2. Geri Gönderme Yasağı.....	9
1.3. Sınır Dışı Etmeye Benzer Kavramlar	11
1.3.1. Suçluların İadesi.....	11
1.3.2. Geri Çevirme.....	13
1.3.3. Terke Davet.....	14
1.4. Bazı Uluslararası Düzenlemelerde Sınır Dışı Etme	15
1.4.1. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	15
1.4.2. İşkence ve Diğer Zalimane Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi.....	18
1.4.3. Vatansızların Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme	20
1.4.4. Avrupa Sosyal Şartı.....	21

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SINIR DIŞI
ETME

2.1. Doğrudan Koruma	24
2.2. Dolaylı Koruma	28
2.3. Sınır Dışı Etme Bağlamında Dolaylı Haklar	35
2.3.1. Yaşam Hakkı.....	35
2.3.2. İşkence Yasağı	42
2.3.3. Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK HUKUKUNDA SINIR DIŞI ETME

3.1. YUKK Kapsamında Sınır Dışı Etme.....	55
3.1.1. Kararı Almaya Yetkili Makam.....	56
3.1.2. Kararın Tebliği	57
3.1.3. Sınır Dışı Edilebilecek Yabancılar	57
3.1.4. Sınır Dışı Edilemeyecek Yabancılar	59
3.1.5. Sınır Dışı Etme Kararına Karşı Yargısal Süreç.....	60
3.1.6. Sınır Dışı Etme Kararının İcrası.....	63
3.2. Türk İdare Mahkemesi Kararlarının Değerlendirilmesi	64
3.2.1. Yaşam Hakkı Kapsamında Değerlendirme	65
3.2.1.1.Sınır Dışı Etme Kararının Uygulanma İmkânı	65
3.2.1.2.Riskin Kaynağı.....	68
3.2.1.3.Adil Yargılanma İlkesinin İhlal Edilmesi	70

3.2.1.4.Terke Davet Kararının Süresi	73
3.2.2. İşkence Yasağı Kapsamında Değerlendirme	75
3.2.2.1.Kişisel Risk	75
3.2.2.2.İspat Yüğü	78
3.2.2.3.Sınır Dışı Edilecek Ülkenin Belirsizliğı	83
3.2.2.4.İdari Gözetim Süresi	86
3.2.2.5.Ülkeye Girişin Engellenmesi	88
3.2.2.6.Uluslararası İnsan Hakları Örgütlerinin Önemi	91
3.2.3.Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı Kapsamında Değerlendirme.....	93
3.2.3.1.İspat Yüğü	94
3.2.3.2.Suçun Önlenmesi ile Özel ve Aile Hayatına Saygı Arasındaki Denge	95
3.2.3.3.Hukuki Dayanağın Ortadan Kalkması	98
3.2.3.4.Menşe Ülke ile Bağın Kalmaması	100
3.2.3.5. Türk Vatandaşı ile Evlilik.....	102
3.2.3.6.Muhatabın Çocuk Olması	104
SONUÇ	108
KAYNAKÇA	115

KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİÖK	: Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi
AİS	: Avrupa İkamet Sözleşmesi
App. No.	: Application Number
ASŞ	: Avrupa Sosyal Şartı
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.y.	: Yazara ait son zikredilen yer
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
bsk.	: Baskı
bs.	: Basım
CAT	: Committee Against Torture
Çev.	: Çeviren
DEAŞ	: Devlet'ül Irak ve's Şam
DÜHF	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ed.	: Editör
E.	: Esas numarası
Haz.	: Yayına hazırlayan
IOM	: International Organization for Migration
İKS	: İşkence ve Diğer Zalimane Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
İÜHF	: İstanbul üniversitesi Hukuk Fakültesi
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname

K.	: Karar numarası
MHDSS	: Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme
MSHİUS	: Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
MÜHF	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
No.	: Sayı
PK	: Pasaport Kanunu
p.	: Page/pages
para.	: Paragraph
prg.	: Paragraf
SBE	: Sosyal bilimler enstitüsü
SİDAS	: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
s.	: Sayfa/sayfalar
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TEM	: Terörle Mücadele
t.y.	: Basım tarihi yok
VHSİS	: Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme
Vol.	: Volume
v.d.	: Ve devamı
YTİSHK	: Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
y.y.	: Basım yeri yok

GİRİŞ

Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanan göç olgusunun insanlık tarihi kadar bir geçmişi vardır. İlk insandan bugüne zaruri veyahut keyfi sebepler ile insanlar bir yerden diğer bir yere göç etmişlerdir. Elbette bunun çeşitli sebepleri olmuştur. Tanımdan da anlaşılacağı üzere ekonomi, toplum, savaş ve siyaset bunlardan sadece birkaçıdır. Yaşanan göçün sebebi izlenen rotaları, kişilerin ülkelere giriş şeklini, bu ülkelerdeki kalış şeklini, eğitimlerini, sosyal hayatlarını, sağlık şartlarını ve benzeri birçok şeyi etkilemiştir.

Örneğin eğitim gibi bir sebep ile ülkesini terk ederek başka bir ülkeye giden bir yabancı, devletten kaçma gibi bir düşüncesi olmadığından, ülkesinden yasal yollardan çıkış yapmakta ve varış ülkesine de yasal yollardan giriş yapmaktadır. Gerekli yasal prosedürleri takip etme imkânı olan bu yabancı yasal bir kalış hakkı elde etmekte, eğitimini, sosyal hayatını, sağlık şartlarını da yasal zemine oturtabilmektedir. Herhangi bir illegal faaliyete tabi olmadığı sürece bu kişi, ilgili devletin herhangi bir yaptırımına maruz kalmamaktadır.

Buna karşın siyasi bir nedenle ülkesini terk etmek zorunda kalan bir yabancı, siyasi düşünceleri sebebiyle ülkesinde hedef haline gelmişse ekseriyetle yasal olmayan yollardan ülkeden çıkmaktadır. Bu durum kişinin varış ülkesine de yasal olmayan yollardan girmesi ile sonuçlanmaktadır. Yasal bir girişi olmayan bir yabancı tabii olarak varış ülkesindeki kalışını da yasal hale getirememekte, dolaylı olarak eğitim, sosyal hayat, sağlık gibi konularda da gerekli imkanlara ulaşamamaktadır. Dahası bu yabancı, yasal prosedürlere de uymadığı gerekçesi ile ilgili devlet tarafından birçok yaptırıma tabi tutulabilmektedir.

Zikredilen bu silsile, düzenli göç ve düzensiz göç şeklinde ifade edilen iki farklı olgunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Düzensiz göç bir ülkeye yasadışı giriş yapmak veya bir ülkede yasadışı şekilde kalmak anlamına gelmektedir. Buna karşın düzenli göç ise tanınan, izin verilen yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç veya menşe ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen

kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri olarak ifade edilmektedir. Zikredildiği üzere düzenli göçte gerekli yasal prosedürler izlenildiğinden devletlerin bu konuya ilişkin yaptırımsal düzenlemelerinden bahsetmek pek mümkün değildir. Buna karşın düzensiz göçte başından sonuna kadar yasal olmayan bir prosedür söz konusu olduğundan devletler ilgili yabancılara ilişkin birçok yaptırım uygulamaktadırlar. Bu yaptırımlardan en önemlisi elbette sınır dışı etmedir.

Devletler, yabancuları sınır dışı ederken genellikle tam bir egemenlik ve takdir yetkisi ile hareket etmişlerdir. Sınır dışı etme müessesesine ilişkin uluslararası düzenlemelerin olmayışı ise yapılan işlemlerin temel insan haklarını zedelemesine sebep olmuştur. Öyle ki bir noktadan sonra söz konusu ihlallerin önüne geçmek adına düzenleme kaleme alınma ihtiyacı doğmuş ve bu kapsamda çeşitli uluslararası sözleşmeler imzalanmıştır. Bu konuyu doğrudan kaleme alan en kapsamlı sözleşme 1951 tarihli MHDSS'dir. Fakat sözleşmenin yabancuları sınır dışı edilmeye karşı koruma noktasında çok etkili olduğunu söylemek pek de mümkün değildir. Zira sözleşmeye aykırı davranıldığı gerekçesiyle başvurulabilecek etkili bir yargı yolu yoktur. Buna karşın AİHS'de sınır dışı etme müessesesini doğrudan konu olan tek bir düzenleme olmasına ve bu düzenleme de yabancuları toplu sınır dışı edilmeye karşı korumasına rağmen AİHS'nin bu konudaki en etkili sözleşme olduğunu söylemek mümkündür. Zira sözleşmenin ihlali iddiası ile AİHM gibi başvurulabilecek etkili bir yargı yolu vardır.

4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan ve 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren AİHS'ye birçok devlet taraf olmuştur. 16 Eylül 1963 tarihinde imzaya açılan ve 2 Mayıs 1968 tarihinde yürürlüğe giren Ek 4 No'lu Protokol'ün 4'üncü maddesi her ne kadar sadece toplu sınır dışı etmeye ilişkin olması hasebiyle çok uygulanamamış olsa da sözleşmenin "yaşam hakkı" başlıklı 2'nci maddesi, "işkence yasağı" başlıklı 3'üncü maddesi ve "özel ve aile hayatına saygı" başlıklı 8'inci maddesi yabancuların sınır dışı edilmeleri karşısında çokça uygulama alanı bulmuştur.

Söz konusu düzenlemeler yabancuların sınır dışı edilmesine ilişkin doğrudan bir koruma getirmiyor olsa da yabancılara dolaylı bir koruma sağlamaktadır. Öyle ki haklarında tesis edilen sınır dışı etme kararlarına karşı iç hukukta bekledikleri sonuçları alamayan yabancuların ekseriyeti söz konusu maddelerin ihlal edildiğini

gerekeç göstererek AİHM'ye başvurmuştur. Zira zaruri sebepler ile ülkesini terk ederek başka bir ülkeye sığınmış bir yabancı için uygulanabilecek en ağır yaptırımlardan bir tanesi olan sınır dışı etme, yabancının işkence ve kötü muameleye maruz kalabileceği hatta yaşam hakkının dahi ihlal edilebileceği menşe ülkesine ya da üçüncü ülkeye geri gönderilmesine sebep olabilir. Ayrıca yabancının varış ülkesinde aile ilişkileri söz konusu ise uygulanacak olan sınır dışı etme işlemi aile hayatının da zedelenmesine sebebiyet verebilir.

Çok göç almayan devletler, ulusal hukuklarında sınır dışı etme ile alakalı ayrıntılı düzenlemeler yapma ihtiyacı duymamış, uluslararası düzenlemelerin varlığını yeterli görmüşlerdir. 21'inci yüzyılın başına kadar çok büyük bir göç dalgasına maruz kalmayan Türkiye de ülkede bulunan yabancılar ile ilgili işlemleri çeşitli yönetmelik ve kanunlarda kaleme alınan parça parça düzenlemeler üzerinden yürütmüş, bu alana ilişkin kapsamlı bir düzenleme kaleme alma ihtiyacı duymamıştır. Fakat bilhassa Arap yarımadasında meydana gelen olaylar ve bu olayların Suriye'ye sığması neticesinde milyonların Türkiye'ye tam anlamıyla akın etmesi üzerine mevcut düzenlemeler yetersiz kalmıştır. Öyle ki ülkeye kabul edilen yabancıların kayıtları esnasında dahi çeşitli aksamalar meydana gelmiştir. Sadece Suriye'den gelen yabancı sayısının milyonları bulması Türkiye'yi acil bir adım atma arayışına sevk etmiş ve bu doğrultuda YUKK kabul edilmiştir.

İlgili kanunda ve bu kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikte hakkında sınır dışı etme kararı alınacak ve alınamayacak yabancılar, sınır dışı edilmek üzere idari gözetim, karara karşı başvurulacak yargı yolu gibi birçok konu ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmıştır. Atılan adımlar ile göç işlemlerinin takibi de Emniyet Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğundan alınmış, sıfırdan kurulan Göç İdaresi Başkanlığı'na devredilmiştir. Ayrıca sınır dışı etme kararına karşı görevli mahkeme idare mahkemesi olarak belirlenmiştir.

İlgili düzenlemeler ayrıntılı olmasına rağmen göç işlemlerini takip için kurulan Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurumsal kimliğinin oturmaması, buna bağlı olarak tecrübe eksikliği gibi bir çok sebep, sınır dışı etme kararları tesis edilirken gerekli özenin gösterilmemesi ile sonuçlanmış, bu doğrultuda ulusal ve uluslararası düzenlemelere aykırı çokça karar tesis edilmiştir. Bu kararların iptal edilmesi adına başvuru idare mahkemeleri de bir an da ciddi bir yük altında kalmaları, bu alandaki

içtihat eksikliği ve arka planda bilinmeyen başka nedenlerden dolayı yeteri kadar isabetli karar verememişlerdir.

Türk hukukunda sınır dışı etme müessesesinin nasıl ele alındığına ve bu konuda verilen idare mahkemesi kararlarının AİHM içtihatlarına uygun olup olmadığına odaklanan bu çalışmanın birinci bölümünde öncelikle sınır dışı etme kavramı ele alınacaktır. Zira sınır dışı etme kavramının anlaşılması çalışmanın geri kalanının da anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Aynı bölümün ikinci ve üçüncü alt başlıklarında geri gönderme yasağı, toplu sınır dışı etme yasağı ile suçluların iadesi, geri çevirme ve terke davet kavramları kısaca incelenecektir. Dördüncü alt başlıkta ise sınır dışı etme müessesesinin bazı uluslararası düzenlemelerde nasıl ele alındığı üzerine durulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde sınır dışı etme müessesesi AİHS ve AİHM içtihatları bağlamında incelenecektir. Bu bölümde, 4 No'lu Protokol'ün 4'üncü maddesinde kaleme alınan toplu sınır dışı etme yasağının sağladığı doğrudan koruma ile sözleşmenin 2'nci, 3'üncü ve 8'inci maddelerinin sağladığı dolaylı koruma mekanizması üzerinde durulacaktır. Her iki koruma türünde de bilhassa AİHM tarafından verilen emsal nitelikteki kararlar üzerinden hareket edilecektir.

Çalışmanın son bölümünde ise öncelikle sınır dışı etmenin Türk hukukunda, 6458 sayılı YUKK'de nasıl ele alındığı incelenecektir. Bu bölümün ikinci alt başlığında ise Türk idare mahkemelerinin sınır dışı etme kararlarının iptal edilmesi adına ikame edilen davalarda verdikleri kararlar değerlendirilecektir. Buradaki idare mahkemesi kararları, ikinci bölüm ile paralel bir şekilde yaşam hakkı, işkence yasağı ve aile ve özel hayata saygı hakkı bağlamında incelenecek, bu kararların AİHM'nin içtihatları ile paralel olup olmadıkları değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu karşılaştırma yapılırken ikinci bölümden farklı olarak çeşitli alt başlıklara yer verilecek, böylece çalışma sade ve anlaşılır kılınmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SINIR DIŞI ETMEYE İLİŞKİN BAZI İLKE ve KAVRAMLAR

ve ULUSLARARASI HUKUKUKTA SINIR DIŞI ETME

Uluslararası hukukta devleti oluşturan unsurlardan biri de egemenliktir.¹ Devlet olmanın en önemli ve kapsamlı unsuru olarak kabul edilen egemenliğin bir yansıması olarak devletlerin yabancıların ülkesindeki kalışları konusunda geniş yetkilerinin olduğu kabul görmektedir.² Bu takdir yetkisinin devletin egemenlik/hükümlanlık hakkının doğal sonucu olduğu yönünde bir yaklaşım karşımıza çıkmaktadır.³ Bu noktada devletler ülkeye girmek isteyen yabancıları kimi zaman geri çevirmekte, girdikten sonra ilgili devlete iade etmekte veya ülkeden çıkmaya davet etmektedir. Öyle ki yabancıların sınır dışı edilmesi yoluna da başvurulmaktadır.

Yabancıların ülkede kalışlarına izin verme noktasında takdir yetkileri olan devletler her ne kadar kamu düzenini ve güvenliğini koruma gerekçesi ile bilhassa sınır dışı etme yetkisinden vazgeçmek istemeseler de ilgili düzenlemelerde devletlere sınır dışı etme konusunda sınırsız bir takdir yetkisi verilmemektedir.⁴ Bu bağlamda sınır dışı etme yetkisine geri gönderme yasağı, toplu sınır dışı etme yasağı gibi bazı ilkeler ile sınırlandırmalar getirilmiştir. Zira ülke ananelerine uyum sağlamış bir yabancıyı kolay bir şekilde ülkeden sınır dışı edilmesi, yabancıyı vatan bildiği topraklardan sürgün edilmesi ile eş değer sonuçlar doğurmaktadır. Bu sebeple uluslararası düzenlemelerde sınır dışı etme yetkisinin sadece ulusal güvenliğin tehlikeye sokulması, kamu yararı, genel ahlak ve kamu düzenine aykırı bir eylemde bulunulması gibi durumlarda kullanılabilmesi ifade edilmiştir.

---

¹ Abdullah Kıran, “Uluslararası Hukukta Devletleri Tanıma ve Tanıma Teorileri”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. V, No: 3, 2017, s. 939.

² Levent Korkut, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Ankara Barosu Dergisi**, No: 4, 2008, s. 23; Rona Aybay, “Bir İnsan Hakkı Sorunu Olarak Sınır Dışı Edilme”, **MÜHF Dergisi**, No: 2, 2003, s. 142.

³ Cemil Kaya, “Danıştay İçtihatlarında Hükümet Tasarrufu Teorisinden Devletin Hükümlanlık/Egemenlik Hakkı Teorisine” **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, No:7, 2006, s. 657.

⁴ Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, 4. baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2012, s. 99.

1.1. Sınır Dışı Etme Kavramı

Yabancıların sınır dışı edilmesi ifadesi “yabancı” ve “sınır dışı etme” olmak üzere iki farklı kavramı içinde barındırmaktadır. "Yabancı", ev sahibi ülkenin veya ikamet ettiği ülkenin vatandaşlığına sahip olmayıp başka bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan veya vatandaşlığı olmayan kişi anlamına gelmektedir.⁵ “Sınır dışı etme” ise bir devletin, vatandaşı olmayan bir bireyi veya birey grubunu topraklarını terk etmeye zorladığı yasal bir işlem olarak tanımlanabilir.⁶

Bir devlet tarafından sınırlarının izlenmesi, yalnızca onu yabancı silahlı kuvvetlerin herhangi bir istilasına karşı korumayı değil, aynı zamanda, sağladığı yaşam standartlarından yararlanmak için bölgeye barışçıl bir şekilde girmeye çalışan yabancıların sızmasına karşı korumayı da amaçlar.⁷ Uluslararası hukuk bu nedenle, her devlete kendi topraklarına giriş izni verme veya giriş talebini reddetme konusundaki takdir yetkisini tanımaktadır.⁸ Yine uluslararası hukuk devlete, yabancıların kendi topraklarına giriş ve ikamet koşullarını belirleme hakkını tanır.⁹

Yabancıların kabul edilip edilmemesini düzenleme hakkının mefhumu muhalifi, onları sınır dışı etme hakkıdır. Her devlet, egemenliğine ilişkin olan bu haktan tam olarak yararlanır. Bu, çok az devletin ısrarlı muhalefetini sürdürdüğü bir uluslararası teamül hukuku ilkesidir.¹⁰ Bir devletin, istenmeyen yabancıları istediği zaman sınır dışı etme hakkı, devletin egemenliğinin bir niteliği olarak kabul edilir.¹¹

Bununla beraber uluslararası hukuk, bunun devletin mutlak bir hakkı olmadığı konusunda hemfikirdir.¹² Sınır dışı etme yoluna başvuran devlet, bu eylemini haklı gerekçelere dayandırmak zorundadır. Söz konusu gerekçeleri belli sınırlar içinde

---

⁵ Pierre-Marie Dupuy, **Droit International Public**, Paris, Dalloz-Sirey, 2008, p. 128.

⁶ Maurice Kamto, “Expulsion of Aliens”, **United Nations Digital Library**, 2005, p. 196; öğretideki farklı tanımlar için bkz.: Melikşah Yasin, “Sınır Dışı Kararlarının Yargısal Denetiminde İspat Sorunları” **Public and Private International Law Bulletin**, 2019, s. 5.

⁷ Roman Rewald, “Judicial Control of Administrative Discretion in the Expulsion and Extradition of Aliens”, **American Journal of Comparative Law**, 1986, p. 451.

⁸ Kamto, “Expulsion of Aliens”, p. 196.

⁹ J. Irizarry Y Puente, “Exclusion and Expulsion of Aliens in Latin America”, **American Journal of International Law**, C. 36, No: 2, 1942, s. 254.

¹⁰ Kamto, “Expulsion of Aliens”, p. 197.

¹¹ Oda Shigeru, **The Individual in International Law**, Manual of Public International Law, 1968, p. 452; Yasin, “Sınır Dışı Kararlarının Yargısal Denetiminde İspat Sorunları”, s. 5.

¹² Sir Robert Jennings, **Oppenheim’s International Law**, Oxford University Press, London, 2008, p. 940.

olmak şartı ile kendi başına belirleme şansını haiz olan devletler, mezkur düzenlemeleri yaparken sınır dışı etme hakkını kötüye kullanmamalıdır.¹³

Çeşitli ulusal kanunlar üzerinde yapılan bir araştırma, uluslararası hukuka kıyasen ulusal hukukların sınır dışı etme gerekçelerini daha geniş bir çerçevede ele aldıklarını göstermektedir.¹⁴ Uluslararası hukukta sınır dışı etme gerekçeleri daha sınırlı ve genel bir şekilde sayılmışken ulusal hukuklarda bulaşıcı veya ciddi hastalıklı olmak, dilencilik yapmak, kaçakçılık yapmak, ikamet ihlalinde bulunmak gibi daha özel birçok gerekçeye yer verilmektedir. Örneğin Latin Amerika ülkelerinde yasalarında bu tür gerekçeler vardır.¹⁵ Yine bazı Avrupa ve Latin Amerika ülkelerinin yasalarında cinsel tercihler ve davranışlar gibi daha özel gerekçeler, sınır dışı edilme sebepleri arasında sayılmıştır.¹⁶

Uluslararası hukukun gelişmesi ile temel insan haklarının korunmasına ilişkin kurallar, büyük ölçüde artık devletlerin yetki alanından çıkarak uluslararası hukukun yetki alanına girmiştir.¹⁷ Bu sebeple sınır dışı etme gerekçelerinin yasal veya yasadışı niteliği, insan haklarının korunmasına ilişkin uluslararası yasal düzenlemeleri devreye sokacaktır.¹⁸

Sınır dışı etme hakkının kullanılması, sınır dışı edilen yabancıların haklarını devreye sokar. Sınır dışı edilenlerin hakları bir kişinin sınır dışı edilmesi, toplu olarak sınır dışı edilme veya göçmen işçilerin sınır dışı edilmesi gibi hususlara bağlı olarak değişmektedir.¹⁹ Bu haklar ise sınır dışı eden devletin ulusal mevzuatından veya uluslararası insan hakları hukukundan kaynaklanabilir. Bu itibarla uygulanan sınır dışı etme hem ilgili devlette yürürlükte olan sınır dışı etme prosedürlerine hem de temel insan haklarını konu alan düzenlemelere uygun olmalıdır.

---

¹³ Shigeru, *The Individual in International Law*, p. 452.

¹⁴ Kamto, "Expulsion of Aliens", p. 197.

¹⁵ Puente, "Exclusion and Expulsion of Aliens in Latin America", p. 256.

¹⁶ Samuel M. Silvers, "The Exclusion and Expulsion of Homosexual Aliens", **Columbia Human Rights Law Review**, C. 15, No: 2, 1984, p. 311.

¹⁷ Kamto, "Expulsion of Aliens", p. 198.

¹⁸ Son yüzyılda uluslararası hukukun ve hukukçuların karşılaştığı en büyük sorunlardan birinin ulusal ve uluslararası hukuk kurallarının ve bütünlüğünün sağlamak olduğu ifade edilmektedir. Bununla beraber bu ulusal ve uluslararası hukukun rakip olarak görülmemesi gerektiği, sorunların çözümünde her ikisinin de beraber işlev göreceği kabul edilmektedir. Bkz.: Cüneyt Yüksel, **Uluslararası Hukuk ve Ekonomik Kalkınma**, İstanbul, Alfa Yayıncılık, 2020, s. 32-33.

¹⁹ Kamto, "Expulsion of Aliens", p. 198.

1.2. Sınır Dışı Etmeye İlişkin İlkeler

Sınır dışı etme konusunda gündeme gelen en önemli ilkelerden ikisi toplu sınır dışı etme yasağı ve geri gönderme yasağıdır. Her iki ilke de sınır dışı etme işlemleri boyunca sık sık gündeme gelebilmektedir. Zira her iki yasak da yabancılara hayatları ve özgürlükleri tehdit altında bulunan devletlere sınır dışı edilmeme noktasında güvence sağlamaktadır. Bu sebeple toplu sınır dışı etme yasağı ve geri gönderme yasağına değinmek yerinde olacaktır.

1.2.1. Toplu Sınır Dışı Etme Yasağı

Yabancıların bireysel değerlendirme yapılmaksızın toplu bir şekilde sınır dışı edilmesinin önüne geçmeyi hedefleyen toplu sınır dışı etme yasağı, AIHS'nin Ek 4 Numaralı Protokol'ünde²⁰ kendisine yer bulmuştur.²¹ Protokolün 4'üncü maddesinde "*Yabancıların topluca sınır dışı edilmesi yasaktır.*" ibarelerine yer verilmiştir.

Düzenlemede sadece toplu sınır dışı etmeye karşı güvence getirilmiş, yabancıların bireysel bir şekilde sınır dışı edilmelerine ilişkin herhangi bir ibareye yer verilmemiştir.²² İlgili düzenleme ile yasaklanmış olan bireysel değerlendirme yapılmaksızın toplu değerlendirme ile birden çok yabancıyı tek seferde sınır dışı edilmeleridir. Durumları bireysel olarak değerlendirilen birden çok yabancıyı sınır dışı edilmesine karar verildikten sonra bu yabancıların toplu bir şekilde sınır dışı edilmeleri toplu sınır dışı etme yasağı kapsamında değildir.²³

Belirtmek gerekir ki, toplu bir şekilde sınır dışı edilen yabancıların sınır dışı edilme gerekçelerinin aynı olması da tek başına yasağın ihlal edildiği anlamı taşımamaktadır.²⁴ Yani durumları bireysel olarak değerlendirilmek sureti ile

---

²⁰ "Ek 4 Nolu Protokol", **Resmi Gazete**, No: 21990, 1994.

²¹ Lung-Chu Chen, **An Introduction to Contemporary International Law**, New York, 2015, p. 229.

²² Ergin Ergül, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, Ankara, Yargı Yayınevi, 2012, s. 91.

²³ Esra Dardağan Kibar, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C. XI, No: 2, 2012, s. 64.

yabancıları toplu bir şekilde ülkeden çıkışa zorlayan işlemler toplu sınır dışı etme yasağı kapsamında değildir.²⁵ Örneğin Türkiye’de olup ikamet ihlalinde bulunan yirmi Somali vatandaşı hakkında bireysel değerlendirme yapılmaksızın sınır dışı etme kararı alınması toplu sınır dışı etme yasağının ihlali sonucunu doğurur. Buna karşılık bu yabancıların her biri için bireysel değerlendirme yapıldıktan sonra hiçbirinin geri gönderme yasağı kapsamında olmadığı sonucuna varılması ve hepsinin toplu bir şekilde sınır dışı edilmesi toplu sınır dışı etme yasağının ihlali anlamına gelmeyecektir.

1.2.2. Geri Gönderme Yasağı

Geri gönderme yasağı başka bir ifade ile geri göndermeme (*non-refoulement*) ilkesi, devletlerin ülkelerinde bulunan yabancıları hayatları ya da özgürlükleri tehdit altına girecek olan ülkelere gönderemeyeceklerini konu alır. Aksi görüşler olmakla beraber²⁶ ekseriyetle teamül hukuku haline geldiği kabul edilen²⁷ ilke, temel olarak²⁸ 1951 tarihli MHDDS’de ele alınmış ve sözleşmenin imzalanması ile birçok devlet tarafından kabul edilmiştir.²⁹

Sözleşmenin “idari önlemler” başlıklı beşinci bölümünün 33’üncü maddesinde “Hiçbir akit devlet bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayat veya hürriyetinin tehdit edileceği ülkelerin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun sınır dışı veya iade edemez.” ifadelerine verilmiştir. Binaenaleyh, sözleşme kapsamında sınır dışı edilmek istenen

---

²⁴ Ömer Anayurt, **Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2004, s. 146.

²⁵ Aydoğan Asar, **Yabancılar Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2016, s. 30; Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s. 60.

²⁶ Aksi görüşler için bkz.: Nils Coleman, “Non-Refoulement Revised Renewed Review of the Status of the Principle of NonRefoulement as Customary International Law”, **European Journal of Migration and Law**, Vol. 5, 2003, p. 46–49.

²⁷ İlkenin teamül hukuku haline geldiğine ilişkin bkz.: Elihu Lauterpacht, Daniel Bethlehem, “The scope and content of the principle of non-refoulement: Opinion”, 2003, p. 142.

²⁸ Geri gönderme ilkesi 1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme ile de ele alınmıştır. Fakat ilkeye ilişkin en temel sözleşme 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi olduğundan genel değerlendirmeler bu sözleşme üzerinden yapılmıştır.

²⁹ Lami Bertan Tokuzlu, “Avrupa Birliği Adaylık Sürecinde Türkiye ve Geri Gönderme Yasağı”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No: 11, 2008, s. 1.

hiçbir yabancı işkenceye tabi tutulabileceği veya yaşam hakkından mahrum edilebileceği bir ülkeye gönderilemeyecektir.³⁰ Aksi görüşler olmakla beraber geri gönderme ilkesinin teamül hukuku haline geldiğini ileri süren görüşlerin kabul edilmesi durumunda 1951 tarihli MHDDS'ye taraf olmayan devletlerin de geri gönderme yasağı ile bağlı olduklarının kabulü gerekecektir.³¹

Madde metinde her ne kadar “sınır dışı veya iade edemez” ibareleri kullanılmışsa da geri gönderme yasağı sınırdan geri çevirme gibi durumlarda da uygulama alanı bulmaktadır.³² Zira önemli olan yabancının ilgili ülke dışında bulunması durumunda risk altına girecek olmasıdır. Bu risk yabancının sınır dışı edilmesi durumunda doğabileceği gibi sınırdan geri çevrilmesi durumunda da gündeme gelebilmektedir. Söz konusu riskin devlet ya da kişi kaynaklı olması, ilkenin uygulanması bakımından önem arz etmemektedir.³³

MHDDS'de ele alınan geri gönderme yasağının sadece mülteciler açısından uygulama alanı bulduğu düşünülebilir. Fakat yukarıda zikredilen bazı görüşlere göre geri gönderme yasağı bir sözleşme hükmü olmaktan çıkmış ve teamül hukuku halini almıştır.³⁴ Bu sebeple MHDDS kapsamında olmayan yabancıların da geri gönderme yasağının sağladığı korumadan faydalanabileceği kabul edilmektedir.³⁵

MHDDS kapsamında mülteci olmayan yabancıların söz konusu riske rağmen sınır dışı edilmesi gündeme geldiğinde yabancılar, ekseriyetle bu durumun AİHS'in işkence yasağını düzenleyen 3'üncü maddesine aykırı olduğu gerekçesi ile AİHM'e başvurumaktadırlar. Zira ilgili madde kamu düzeni ve güvenliği durumlarında bile

---

³⁰ Işıl Özkan, **Göç, İltica ve Sığınma Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2013, s. 157; Neva Övünç Öztürk, **Mültecinin Hukukî Statüsünün Belirlenmesi**, 1. baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2015, s. 128.

³¹ İsmail Aksel, “The Enforcement of The Principle of Non-Refoulement in Cases Mass-Influx”, **Law&Justice Review**, C. 1, No: 4, 2012, p. 182.

³² Övünç Öztürk, **Mültecinin Hukukî Statüsünün Belirlenmesi**, s. 119.

³³ Nuray Ekşi, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye'den Sınır Dışı Edilmelerini Engellleyen Haller”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 82, No: 6, 2007, s. 2813.

³⁴ Gökhan Taneri, **Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi İlkesi (Non-Refoulement)**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2012, s. 48.

³⁵ Levent Korkut, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Ankara Barosu Dergisi**, No: 4, 2008, s. 24; Aslı Bayata Canyaş, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AİHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”, **Hacettepe HFD**, C. V, No: 1, 2015, s. 78.

yabancınnın işkence yasağının ihlal edileceğı bir ÷lkeye sınır dışı edilemeyeceğini garanti altına almaktadır.³⁶

Kimi zaman sınır dışı etme kararına karşı AİHM'e başvuru yapıldığında, mahkeme esasa ilişkin bir karar vermeden önce yabancınnın sınır dışı edilme işlemlerini geçici olarak durdurabilmektedir. Buradaki gaye, yabancınnın geri gönderme yasağı kapsamında olup olmadığına ilişkin gerekli incelemeler yapılmaksızın yabancınnın sınır dışı edilmesini engellemektir.³⁷ AİHM'in tedbir kararı vermesi için yabancınnın geri gönderme yasağı kapsamında olduğu ortaya koyması gerekir.³⁸ Değerlendirme neticesinde verilen tedbir kararı, yabancı hakkında tesis edilen sınır dışı etme kararının sözleşmeyi ihlal ettiği anlamına değil, sınır dışı etme işlemlerinin devam etmesinin sözleşmeyi ihlal edeceği anlamına gelmektedir.³⁹

1.3. Sınır Dışı Etmeye Benzer Kavramlar

Suçluların iadesi, geri çevirme ve terke davet kavramları çoğu zaman sınır dışı etme kavramı ile karıştırılabilmektedir. Zira tüm bu kavramlar yabancıların girmek istedikleri bir ÷lkeye girememeleri veya girmiş olup da ilgili devlet tarafından çıkartılmak istenmeleri ile ilişkili kavramlardır. Bu sebeple bu kavramların benzer ve farklı yönlerine ilişkin açıklamalarda bulunmak yerinde olacaktır.

1.3.1. Suçluların İadesi

Suçluların iadesi, iade talebinde bulunan devletin adli makamlarınca başlatılan soruşturma veya kovuşturma kapsamında veya adli makamlarca verilen mahkûmiyet kararına istinaden iadesi istenen şüpheli, sanık veya hükümlünün talepte bulunan

---

³⁶ Ekşi, *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, s. 80.

³⁷ Ergül, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme*, s. 162.

³⁸ Taneri, *Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi İlkesi (Non-Refoulement)*, s. 74.

³⁹ Ergül, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme*, s. 162.

devlete teslim edilmesidir.⁴⁰ Milletlerarası hukukta devletlerin birbirlerinin ülkelerinde yargı yetkilerini kullanmaları mümkün olmadığından, suçluların iadesi müessesesi önem arz etmektedir.⁴¹

Sınır dışı etmede talepte bulunan bir devlet olmaksızın yabancı, ülkesinde bulunduğu devlet tarafından ülke dışına çıkarılıyorken suçluların iadesinde yabancının ülkesinde bulunduğu devlet, başka bir devletin talebi üzerine yabancıyı ülke dışına çıkarmaktadır.⁴² Fakat suçluların iadesi de tıpkı sınır dışı etme gibi, kişinin özgürlük ve güvenlik hakkına getirilen bir istisna olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴³ Ayrıca vatandaşların suçluların iadesine konu olamayışları da sınır dışı müessesesi ile suçluların iadesi müessesesinin kesiştiği bir diğer noktadır.⁴⁴

Suçluların iadesini konu alan en kapsamlı uluslararası sözleşme SİDAS'tır.⁴⁵ Bu sözleşmenin 1'inci maddesinde akit tarafların sözleşmede tâyin edilen kaide ve şartlar dahilinde, kanunları ihlâlden dolayı takip edilen veya iadeyi talebeden tarafın adli mercilerince bir ceza veya emniyet tedbirlerinin infazı için aranan şahısları karşılıklı olarak teslim etmeyi taahhüt ettikleri belirtilmiştir.

SİDAS bağlamında, şüpheli, sanık veya hükümlünün doğmuş veya doğması muhtemel olan cezadan kaçmak amacı ile başka bir devlete sığınması ve ilgili devletin de bu yabancıyı koruması kabul edilir değildir.⁴⁶ Fakat bir devlet tarafından iadesi istenen yabancının koşulsuz şartsız iade edilmesi de uluslararası hukuk usul ve kaideleri ile bağdaşmayacaktır.⁴⁷ Binaenaleyh, SİDAS'ın 3'üncü maddesinde akit tarafların suçluları iade yükümlülüklerine istisna getirilerek iade talebine sebep olan

---

⁴⁰ Rona Aybay, **Yabancılar Hukuku**, 3. baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2010; Aysel Çelikel, Günseli Öztekin Gelgel, **Yabancılar Hukuku**, 25. bsk., Ankara, Seçkin Yayınları, 2020; Ahmet Cemal Ruhi, "Türk Hukukunda Suçluların İadesi", **AÜEHFD**, C. XII, No: 1-2, 2003, s. 497-521.

⁴¹ Aybay, **Yabancılar Hukuku**, s. 246.

⁴² Haluk Kabaalioğlu, Nuray Ekşi, "Yabancıların Türkiye'den Sınırdışı Edilmesi", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C. XXIV, No: 1-2, 2004, s. 504.

⁴³ Gülin Güngör, "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C. XIX, No: 1-2, 1999, s. 360; Çelikel, Öztekin Gelgel, **Yabancılar Hukuku**, s. 137; Yılmaz Altuğ, **Yabancıların Hukukî Durumu**, 4. baskı, İstanbul, İÜ Yayınları, 1971, s. 151.

⁴⁴ Makbule Koçak, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi", **Ankara Üniversitesi SBE**, 2011, s. 9; Sean D. Murphy, "The Expulsion of Aliens and Other Topics: The Sixty-Fourth Session of the International Law Commission", **American Journal of International Law**, 2013, p. 3.

⁴⁵ "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi", **Resmi Gazete**, No: 10365, 26.11.1959.

⁴⁶ Güngör, "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi", s. 361.

⁴⁷ Güngör, **a.g.e.**, s. 375.

suçun kendisinden iade talep edilen tarafça siyasî bir suç veya böyle bir suç ile bağlantılı fiil olarak kabul edildiği takdirde suçlunun iade edilmeyeceği belirtilmiştir.

Aynı maddede kendisinden iade talep edilen tarafın, âdi bir suç için yapılan iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasî kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat getirmesi durumunda da suçlunun iade edilmeyeceği belirtilmiştir.

Ek olarak, sınır dışı etme müessesesinin temel ilkelerinden biri olan geri gönderme yasağı ile suçluların iadesi müessesesi birbiriyle tam ters konumdadırlar. Suçluların iadesi, yabancının ilgili devlete gönderilmesini konu edinirken geri gönderme yasağı ise yabancının her ne sebeple olursa olsun sınır dışı edilmemesini, yani ilgili devlete gönderilmemesini konu edinmektedir.⁴⁸ Suçluların iadesi hükümleri ile geri gönderme yasağının çakışması durumunda ise öncelikle geri gönderme yasağının uygulanması gerektiği kabul edilmektedir.⁴⁹

1.3.2. Geri Çevirme

Geri çevirme, bir devletin ülkesine girmek adına ilgili devletin sınırlarına kadar gelmiş olan yabancının ülkeye kabul edilmemesi veya yabancının ülkeye girişine izin verilmemesi olarak ifade edilmektedir.⁵⁰

Sınır dışı etme ile geri çevirme, farklı anlamları taşımaktadır.⁵¹ Zira sınır dışı etmeden bahsedebilmek için öncelikli sınır dışı etmeye konu olan yabancının fiilen ülkede bulunması gerekmektedir. Buna karşın geri çevirmede ülkeye giriş niyeti olan fakat henüz sınırdan geçmemiş bir yabancının ülkeye kabul edilmemesi söz konusudur.

---

⁴⁸ Taneri, **Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi İlkesi (Non-Refoulement)**, s. 33.

⁴⁹ Taneri, **a.g.e.**, s. 57.

⁵⁰ Nuray Ekşi, **Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması**, İstanbul, Beta Yayınları, 2016, s. 1.

⁵¹ Lütfi Duran, “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesi”, **İnsan Hakları Yılığı**, No: 2, 1980, s. 4; Kabaalioğlu, Ekşi, “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesi”, s. 504.

Sınır dışı etme ve geri çevirme kavramları farklı anlamları taşıdıkları gibi bu iki hususa bağlanan sonuçlar da farklıdır. Bu sebeple devletin sınırlarına kadar gelmiş olup ülkeye kabul edilmeyen, ülkeye girişine izin verilmeyen yabancı sınır dışı edilmiş sayılmamalıdır. Bununla beraber sınır dışı etmede gündeme gelen geri gönderme yasağı geri çevirme durumunda da uygulanmalıdır.⁵²

1.3.3. Terke Davet

Terke davet, hakkında sınır dışı etme kararı alınan bir yabancıya, sınır dışı etme prosedürüne ilişkin fiili işlemler başlatılmadan önce belli bir süre verilmesi ve yabancının bu süre içerisinde ülkeden çıkmasının istenmesi anlamına gelmektedir.⁵³ Yabancının sınır dışı edilene kadar idari gözetim altına alınmasının önüne geçmek için ortaya çıkan bu müessese yabancı şahıs ile sınır dışı etme kararı alan kurum arasındaki bir çeşit iş birliğidir.⁵⁴

Terke davet edilen yabancı şahsın terke davet kararına uyarak belirlenen süre içerisinde ülkeden çıkış yapması durumunda bazı yaptırımlar yabancı şahıs hakkında uygulanmamaktadır. Bu durum terke davet uygulamasının olumlu bir şekilde neticelenmesine hizmet etmektedir.⁵⁵ Fakat buna rağmen şahsın kendisine verilen süre içerisinde ülkeden çıkış yapmaması durumunda sınır dışı prosedürü kaldığı yerden devam etmekte ve yabancı şahsın ülkeden çıkışı sağlanmaktadır.

---

⁵² Övünç Öztürk, **Mültecinin Hukukî Statüsünün Belirlenmesi**, s. 129-131; Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s. 282.

⁵³ Nedime Tuğçe Yiğit, “Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, **Selçuk Üniversitesi SBE**, 2018, s. 162.

⁵⁴ İdari gözetim ile terke davet arasındaki bağlantı için bkz: Döndü Kuşçu, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları”, **DÜHF Dergisi**, C. XXII, No: 37, 2017, s. 259.

⁵⁵ İbrahim Soysüren, “Yabancıların Sınırdışı Edilmesi: Kavramsal Bir Tartışma ve Alternatif Tanım İçin Notlar”, **Sınır ve Sınırdışı Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**, 2014, s. 162.

1.4. Bazı Uluslararası Düzenlemelerde Sınır Dışı Etme

Sınır dışı etme müessesesi birçok uluslararası düzenlemeye konu olmuştur. Bu düzenlemelerin ön plana çıkanları MHDDS,⁵⁶ MSHİUS,⁵⁷ İKS,⁵⁸ VHSİS,⁵⁹ ASŞ,⁶⁰ ve AİHS⁶¹ ve ekleridir. Bu sebeple işbu düzenlemelerin sınır dışı etme müessesini nasıl ele aldıklarına bakmakta fayda vardır. MHDDS, “geri gönderme yasağı” başlığı altında ele alındığından bu başlık altında ayrıca değerlendirilmeyecektir. AİHS ve ekleri ise ikinci bölümde incelenecektir.

1.4.1. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Sözleşmenin 13’üncü maddesinde yabancıların sınır dışı edilmelerine karşı usulü güvenceler getirilmiştir. İlgili düzenlemeye göre *“bir devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir yabancı ancak hukuka uygun olarak verilmiş bir sınır dışı etme kararı gereğince ve ulusal güvenliğin zorlayıcı şartları hariç, sınır dışı etme kararına karşı itiraz etmesine ve bu itirazının önünde temsil edilebileceği yetkili bir makam veya yetkili makamın görevlendirdiği bir kişi ve kişiler tarafından denetlenmesi imkanı verilmesi halinde sınır dışı edilebilir.”*

Söz konusu madde bir devlette bulunan yabancılara sınır dışı edilme karşısında bazı güvenceler sağlamaktadır. Buna göre sınır dışı etme kararı yasaya uygun bir şekilde tesis edilmeli, yabancıya sınır dışı etme kararına karşı savunma bulunma imkânı verilmeli, bu savunma yetkili makamlar tarafından gözden geçirilmelidir. Düzenlemeye göre ulusal güvenliği zorlayıcı nedenlerin varlığı halinde ilgili devlet, sınır dışı etme kararına itiraz hakkı tanımadan yabancıyı sınır dışı edebilir. Fakat bu durumda ilgili devletin ulusal güvenliği zorlayıcı nedenlerin varlığını ispat etmesi gerekecektir.⁶²

---

⁵⁶ “Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme”, **Resmi Gazete**, No: 10898, 05/09/1961.

⁵⁷ “Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme”, **Resmi Gazete**, No: 25175, 21/07/2003.

⁵⁸ “İşkence ve Diğer Zalimane Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”, **Resmi Gazete**, No:19895, 10/08/1988.

⁵⁹ “Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme”, **Resmi Gazete**, No: 29156, 25/10/2014.

⁶⁰ “Avrupa Sosyal Şartı”, **Resmi Gazete**, No: 26488, 2007.

⁶¹ “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **Resmi Gazete**, No: 8662, 19/03/1954.

Sözleşmenin 6'ncı maddesinin birinci fıkrası,⁶³ 9'uncu maddesinin birinci fıkrası,⁶⁴ 12'nci maddesinin dördüncü fıkrası⁶⁵ ve 17'nci maddesinin birinci fıkrası⁶⁶ keyfi eylemleri açıkça yasaklamaktadır. Buna karşın 13'üncü maddenin yabancıları keyfi eylemlere karşı açık bir şekilde koruduğunu söylemek mümkün değildir.⁶⁷ Zira bahsi geçen fıkralarda madde metninde keyfi eylemlerin yasak olduğu ifade edilmiştir. Bununla beraber BM İnsan Hakları Komisyonu'nda yapılan taslak çalışmalarında sınır dışı etme kararının çok ciddi bir konu olduğu, bu sebeple bu kararın keyfi bir şekilde alınmaması gerektiği ifade edilmiştir.⁶⁸

İlgili ülke sınır dışı edilen bir yabancıya, bu ülkenin onları almayı kabul etmesine bağlı olarak, herhangi bir varış ülkesi seçme izni vermelidir. Bu ilke hem sınır dışı edilen bireyin özerkliğini hem de gönderen devletin çıkarlarının sınırlarını yansıtan bir ilkedir. Bu devlet, bir yabancıyı onarılamaz zararların oluşacağı veya gerçek riske maruz kalacağı bir ülkeye kendi isteği dışında göndermeme yükümlülüğünü de açıkça gözlemlemelidir.⁶⁹ 13'üncü madde, bazı bölgesel belgelerde yer almasına rağmen, yabancıların toplu sınır dışı edilmesine ilişkin açık bir hüküm içermemektedir.⁷⁰ Bununla birlikte toplu bir şekilde sınır dışı edilme işleminin MSHİUS'ye uygun olması için her yabancı hakkında bireysel karar alınmış olmalı, söz konusu karar yasaya

---

⁶² Julia Wojnowska-Radzinska, *The Right of an Alien to Be Protected Against Arbitrary Expulsion in International Law*, Leiden, Publishing, 2015, s. 115.

⁶³ İlgili düzenlemeye göre “*Her insan doğuştan yaşama hakkına sahiptir. Bu hak hukuk tarafından korunur. Hiç kimse yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.*”

⁶⁴ İlgili düzenlemeye göre “*Herkes kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak gözetilene alınamaz veya tutulamaz. Hiç kimse hukukun öngördüğü sebepler ve usuller dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.*”

⁶⁵ İlgili düzenlemeye göre “*Hiç kimse, kendi ülkesine girme hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.*”

⁶⁶ İlgili düzenlemeye göre “*Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz.*”

⁶⁷ Paul M. Taylor, *A Commentary on the International Covenant on Civil and Political Rights*, Cambridge University Press, 2020, s. 355.

⁶⁸ United Nations General Assembly, “Annotations on the Text of the Draft International Covenants on Human Rights, No: A/2929”, 1955, s. 40.

⁶⁹ Zira sözleşmenin 6'ncı maddesinde er insanın doğuştan yaşama hakkına sahip olduğu, bu hakkın hukuk tarafından korunduğu, hiç kimse yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamayacağı ifade edilmiştir. Yine sözleşmenin 7'nci maddesinde “*Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz. Ayrıca hiç kimse, serbest iradesi olmadan tıbbi veya bilimsel bir deneye tabi tutulamaz.*” ifadelerine yer verilmiştir.

⁷⁰ Örneğin AIHS Ek 4 No'lu Protokol'ün 4'üncü maddesinde, Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 22'nci maddesinde ve Afrika İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 12'nci maddesinde yabancıların toplu sınır dışı edilmeleri yasaklanmıştır.

uygun bir şekilde tesis edilmeli, yabancıya sınır dışı etme kararına karşı savunma bulunma imkânı verilmeli ve bu savunma yetkili makamlar tarafından gözden geçirilmelidir.⁷¹

Sözleşmeye göre yabancıların sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altına alınması esasen 9’uncu madde meselesidir. Ancak BM İnsan Hakları Komisyonu bazı raporlarında 13’üncü maddeye genişlik kazandırmış ve birçok madde gibi 9’uncu maddeyi de 13’üncü madde ışığında değerlendirmiştir. BM İnsan Hakları Komisyonu yabancıların idari gözetiminin her zaman makul, gerekli ve bireysel koşullar ışığında orantılı ve mümkün olduğu kadar kısa olmasını aramıştır.⁷² Komisyona göre yabancıların idari gözetimi, idari gözetime karşı mevcut alternatifler usulüne uygun olarak değerlendirildiğinde ve uygun görülmediğinde son başvurulacak bir önlem olmalıdır.

BM İnsan Hakları Komisyonu’nun raporlarının genel olarak 13’üncü maddeye açıklık kazandırdığı görülmektedir.⁷³ Komiteye göre sınır dışı etme kararlarının karşısında yabancıların savunmasızlığını artıran veya onları zor duruma sokan prosedür ve uygulamalar 13’üncü maddenin ruhuna aykırıdır.⁷⁴ Komisyon Letonya’da uygulanan hızlandırılmış prosedürün,⁷⁵ Avustralya’da yasadışı deniz yoluyla gelenlere karaya götürülmeksizin uygulanan hızlandırılmış prosedürün,⁷⁶ Slovenya’da güvenli üçüncü ülkelerden gelenlere uygulanan basitleştirilmiş ve hızlandırılmış prosedürün⁷⁷ 13’üncü maddenin sağladığı güvencelere aykırı olduğunu ifade etmiştir.

Sözleşmenin ilgili maddesinde “*bir devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir yabancı*” ifadeleri kullanılmıştır. Bu sebeple taraf devletin ülkesinde

---

⁷¹ United Nations General Assembly, “Annotations on the Text of the Draft International Covenants on Human Rights, No: A/2929”, s. 40.

⁷² Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, “Concluding Observations on the Second Periodic Report of Malta”, 2014..

⁷³ Taylor, **A Commentary on the International Covenant on Civil and Political Rights**, s. 358.

⁷⁴ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, “Concluding Observations on the Initial Reports of Ghana”, 2006.

⁷⁵ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, “Concluding Observations on the Third Periodic Report of Latvia”, 2014.

⁷⁶ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, “Concluding Observations on the Sixth Periodic Report of Australia”, 2017.

⁷⁷ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, “Concluding Observations on the Third Periodic Report of Slovenia”, 2015.

hukuka aykırı bir şekilde bulunan yabancılar bu maddenin korumasından yararlanamayacaklardır.⁷⁸ Dolayısı ile ilgili devlete yasadışı giriş yapanlar veya yasal giriş yaptıktan sonra yasal kalış hakkını kaybedenler bu maddenin korumasından yararlanamayacaklardır.

13'üncü madde, herhangi bir devlete girme veya orada ikamet etme hakkını da garanti etmemektedir.⁷⁹ Bunlarla beraber bu yabancılar hakkında tesis edilen sınır dışı etme kararının 13'üncü maddeye uygun bir şekilde alınması elzemdir. Yabancıların kalışının yasal olmaması alınan sınır dışı etme kararını tek başına hukuka uygun hale getirmeyecektir. İlgili makamlar yetkilerini kullanırken sözleşme kapsamındaki diğer uygulanabilir sözleşme hükümlerinin yanı sıra kanun önünde eşitlik prensibi uyarınca hareket etmelidirler.⁸⁰

1.4.2. İşkence ve Diğer Zalimane Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

Sınır dışı etme, bu sözleşmede iki farklı maddede ele alınmıştır. Sözleşmenin 3'üncü maddesi uyarınca taraf devletlerin bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeleri, sınır dışı etmeleri veya iade edilmeleri yasaktır.⁸¹ Sözleşmenin sınır dışı etmeyi konu alan bir diğer maddesi ise 16'ncı maddedir. Buna göre bu sözleşme hükümlerinin zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezayı yasaklayan veya iade veya sınır dışı etmeyi ilgilendiren herhangi bir başka uluslararası belge veya milli hukuk hükümlerine zarar vermesi mümkün değildir. Bir

---

⁷⁸ Taylor, **A Commentary on the International Covenant on Civil and Political Rights**, s. 359.

⁷⁹ Buna rağmen sözleşme, taraf devletlerin söz konusu yetkisine bazı kısıtlamalar getirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Tamas Molnar, "Limitations on the Expulsion of Aliens Imposed by the International Covenant on Civil and Political Rights", *Hungarian Yearbook of International Law and European Law*, 2017, s. 83-104.

⁸⁰ Office of the High Commissioner For Human Rights, "General Comment No. 15: The Position of Aliens Under the Covenant", 1986 Para. 9.

⁸¹ Düzenlemeye göre bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla yetkili merciler, söz konusu devlette mümkün olduğu kadar sistemli biçimde yaygın, açık seçik ve kütleli insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dahil tüm ilgili hususları göz önünde tutmalıdırlar.

başka deyişle bu sözleşmenin herhangi bir hükmü ileri sürülerek sınır dışı etmeye karşı yabancıları daha iyi koruyan bir sözleşmenin uygulanmaması mümkün değildir.

Sözleşmede sınır dışı etmeye karşı korunan yabancılarla ilişkin herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Buna göre sınır dışı edileceği ülkede işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebepleri olan her yabancı bu sözleşmenin korumasından yararlanacak ve sınır dışı edilemeyecektir.⁸² Sözleşme ayrıca herhangi bir ulusal güvenlik veya kamu düzeni istisnası da içermeyerek işkenceye karşı yabancıları kayıtsız şartsız bir koruma sağlamaktadır.⁸³ Sözleşmede yabancının işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebepler aranmışsa da bu sebeplerin kaynağına dair herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Bu nedenle işkenceye tabi tutulma ihtimalinin varlığı yeterlidir. Söz konusu ihtimalin ırk, din, tabiiyet vs. nedenlerden kaynaklanmış olması önemli değildir.

Bir yabancının sözleşmenin sınır dışı etmeye karşı sağladığı korumadan faydalanması için işkence ihtimalinin resmi makamların tutum ve davranışlarından kaynaklanması gerekmektedir.⁸⁴ İşkenceye Karşı Komite'ye göre bir kişiye, fiziksel veya zihinsel olarak şiddetli acı veya ıstırap veren herhangi bir eylem işkence olarak değerlendirilmelidir. Fakat bu eylemin bir kamu görevlisinin veya resmi sıfatla hareket eden bir kişinin eyleminin olması gerekir. Komite'ye göre taraf devletin veya hükümetin rızası veya muvafakati olmaksızın, bir sivil toplum kuruluşu tarafından acı veya ıstırap çekme riskini taşıyan bir kişinin sınır dışı edilmesi sözleşme tarafından yasaklanmamaktadır.⁸⁵

Yabancının sınır dışı edilmesi halinde işkenceye maruz kalma ihtimaline ilişkin hem yabancıya hem de sınır dışı işlemini gerçekleştirmek isteyen devlete yükümlülük getirilmiştir. Buna göre yabancının sınır dışı edilmesi halinde işkenceye maruz kalma ihtimalini salt teori veya şüphenin ötesine geçen yeteri kadar olgu ile temellendirmesi

---

⁸² Nazlı Töre, **Uluslararası Göç Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2016, s. 181.

⁸³ Nazlı Töre, **a.e.**

⁸⁴ Sözleşmeye göre işkence terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetin herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ıstırap veren bir fiil anlamına gelmektedir.

⁸⁵ G.R.B. v. Sweden, CAT/C/20/D/083/1997, 15 May 1998.

gerekmektedir.⁸⁶ Buna karşın ilgili devlet ise yabancının sınır dışı edilmesi halinde işkenceye maruz kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağına inanmak için önemli nedenler olup olmadığını değerlendirmeli, bunu yaparken de riskin yüksek olmasını aramamalıdır.⁸⁷

Taraf devletler yabancılarını sınır dışı edilmeleri halinde işkenceye maruz kalıp kalmama ihtimallerini değerlendirirken sınır dışı edilecek ülkedeki bariz veya kitlesel insan hakları ihlalleri tek başına yeterli bir gerekçe değildir. İlgili kişinin kişisel olarak risk altında olacağını gösteren ek gerekçeler mevcut olmalıdır. Benzer şekilde, tutarlı bir ağır insan hakları ihlali olmaması, bir kişinin kendi özel koşullarında işkenceye maruz kalma tehlikesi altında sayılmayacağı anlamına da gelmeyecektir.⁸⁸

MSHİUS’de olduğu gibi burada da hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya tartışılabilir iddialar için etkili bir başvuru yolu imkanı verilmesi gerekmektedir.⁸⁹ Etkili bir başvuru imkanının ilgili sözleşmenin temelini oluşturduğu, aksi bir kabulde sözleşme tarafından sağlanan korumaların büyük ölçüde işlevsiz hale geleceği belirtilmektedir.⁹⁰ Buradan hareketle taraf devletlere, sınır dışı etmeye ilişkin 3’üncü maddenin gereklerini karşılayan bir mekanizmanın oluşturulması sorumluluğu yüklenmiştir.⁹¹

1.4.3. Vatansızların Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme

Sözleşmede yabancılarının sınır dışı edilmesi hususu, 31’inci maddede ele alınmıştır. İlgili düzenlemenin birinci fıkrasında sözleşmecî devletlerin ülkelerinde yasal olarak ikamet eden vatansız bir kişiyi ulusal güvenlik ya da kamu düzeni ile ilgili nedenler dışında sınır dışı edemeyecekleri ifade edilmiştir. Aynı düzenlemenin 2’inci fıkrasında ise söz konusu nedenlerin varlığı halinde dahi sınır dışı etme kararının ilgili

---

⁸⁶ Office of the High Commissioner For Human Rights, “CAT General Comment No. 1: Implementation of Article 3 of the Convention in the Context of Article 22 (Refoulement and Communications)”, 1997 Para. 5.

⁸⁷ Office of the High Commissioner For Human Rights, *a.e.*, Para. 6.

⁸⁸ Mutombo v. Switzerland, CAT/A/49/44/1993, (1994) Para. 9.

⁸⁹ Nazlı Töre, *Uluslararası Göç Hukuku*, s. 182.

⁹⁰ Mutombo v. Switzerland, CAT/A/49/44/1993, Para. 13.6.

⁹¹ *Ibid.*, Para. 13.8.

yasal sürece uygun bir şekilde alınması gerektiği aksi takdirde sınır dışı etme sürecinin hukuka aykırı olacağı belirtilmiştir.

Sözleşme, MSHIUS ile paralel olarak hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilen vatansız kişinin, herhangi bir suçlamaya yanıt vermesine ve herhangi bir suçlamayla ilgili kanıt sunmasına, varsa yasal temsilcisi tarafından temsil edilmesine ve temyiz hakkının tanınmasına izin vermek için usuli güvencelerin sağlanmasını gerektirmektedir.⁹² Sözleşme tüm şartların sağlanması durumunda dahi taraf devlete bazı yükümlülükler getirmiştir. Buna göre devlet, vatansız kişinin sınır dışı edilmesi hususunda nihai karara varduktan sonra hemen harekete geçmemelidir.⁹³ Vatansız kişiye, diğer bir ülkeye yasal olarak kabulünü sağlayabilmesi için makul bir süre tanınmalıdır.

Sözleşme metninde vatansızın sınır dışı edilmesi ulusal güvenlik ya da kamu düzeni gerekçeleri ile sınırlandırılmıştır. Bu kavramların yeterince soyut olması kimi zaman devletlerin geniş bir takdir yetkisi kullanmaları sonucunu doğurmakta ise de soyut gerekçelerle tesis edilen sınır dışı etme kararı hukuka aykırı olacaktır. Bu sebeple ulusal güvenlik ve kamu düzeni terimleri, vatansız kişilerin yoksulluk, hastalık veya engellilik gibi sosyal gerekçelerle sınır dışı edilmelerine izin vermemelidir.⁹⁴

1.4.4. Avrupa Sosyal Şartı

18/10/1961 tarihinde imzalanan ASS’de sınır dışı etmeye ilişkin hususlar “çalışan göçmenlerin ve ailelerinin korunma ve yardım hakkı” başlığını taşıyan 19’uncu maddede kaleme alınmıştır. İlgili düzenlemenin sekizinci fıkrasına göre taraf devletler kendi ülkelerinde yasal olarak ikamet edip aynı zamanda çalışan göçmenleri ve ailelerini, ulusal güvenliği tehlikeye sokmadıkça, kamu yararı ya da genel ahlaka aykırı bir eylemde bulunmadıkça sınır dışı edemeyeceklerdir.

---

⁹² Carol Bathcelor, “The 1954 Convention Relating to the Status of Stateless Persons: Implementation Within the European Union Member States and Recommendations for Harmonization”, **Canada’s Journal on Refugees** , C. 22, 2005, s. 50.

⁹³ Carol Bathcelor, Ibid.

⁹⁴ Nehemiah Robinson, “Convention Relating to the Status of Stateless Persons: Its History and Interpretation ”, 1997, s. 98.

İlgili maddenin uygulanmasına ilişkin genel çerçeve ekseriyetle Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'nin verdiği görüşler ile belirlenmektedir. Komiteye göre yabancının ASS'nin getirdiği sınır dışı edilmeye karşı korumadan faydalanabilmesi için öncelikle taraf devletin ülkesinde yasal olarak ikamet ediyor olması gerekmektedir. Bu sebeple henüz taraf devletin ülkesine giriş yapamayan bir yabancının Şart'ın ilgili maddesinden yararlanması mümkün değildir.⁹⁵

Komiteye göre, MSHİUS ve İKŞ'de olduğu gibi, Avrupa Sosyal Şartı'na uygun bir sınır dışı etme sürecinden bahsetmek için sınır dışı etme kararının yargı denetimine açık olması gerekmektedir.⁹⁶ Bu yargı yolunun sınır dışı edilmeden önce mevcut ve uygulanabilir olması gerekmektedir.⁹⁷ Kararın yasa ile belirlenmiş bir makam tarafından tesis edilmiş olması da hukuka uygunluğun şartlarından bir tanesidir.⁹⁸

Sınır dışı etme işlemleri esnasında orantılılık ilkesine uygun hareket edilmeli ve yabancı uyruklu kişinin geçmiş yaşam tecrübesi ve ilgili devlette bulunma koşulları ve süresi dikkate alınmalıdır. İlgili kişinin hem ev sahibi ülkeyle hem de menşe ülkeyle kurduğu bağların yanı sıra, bu süre içinde kurmuş olabileceği herhangi bir aile ilişkisinin de göz önüne alınması gerekmektedir.⁹⁹

Çalışan göçmenin herhangi bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkum edilmiş olması doğrudan sınır dışı edilmesi için yeterli bir neden değildir. Mahkumiyet kararından sonra çalışan göçmenin sınır dışı edilmesi için mahkumiyet kararının haricinde hukuka uygun bir şekilde alınmış sınır dışı etme kararı elzendir. Bu sınır dışı etme kararı tesis edilirken çalışan göçmenin kişisel durumunun, ailevi bağlarının ve genel davranışlarının dikkate alınması gerekmektedir.¹⁰⁰

---

⁹⁵ European Committee of Social Rights, Conclusions 2017 - Armenia - Article 19-8, Doc. ID.: 2017/def/ARM/19/8/EN, Decision of 08 December 2017.

⁹⁶ European Committee of Social Rights, Conclusions 2019 - Moldova - Article 19-8, Doc. ID.: 2019/def/MDA/19/8/EN, Decision of 05 December 2019.

⁹⁷ European Committee of Social Rights, Conclusions XX-4 - Royaume-Uni - Article 19-8, Doc. ID.: XX-4/def/GBR/19/8/FR, Decision of 04 December 2015.

⁹⁸ European Committee of Social Rights, Conclusions XX-4 - Royaume-Uni - Article 19-8, Doc. ID.: XX-4/def/GBR/19/8/FR, Decision of 04 December 2015.

⁹⁹ European Committee of Social Rights, Conclusions 2019 - Arménie - Article 19-8, Doc. ID.: 2019/def/ARM/19/8/FR, Decision of 05 December 2019.

¹⁰⁰ European Committee of Social Rights, "Conclusions XVI-1 - Belgique - article 19-8, Doc. ID.: XVI-1/def/BEL/19/8/FR, Decision of 30 May 2005", t.y.

Madde metninde her ne kadar kamu sağlığı ile alakalı bir hususa yer verilmemişse de kamu sağlığı açısından tehlike oluşturan çalışan göçmenler kamu yararı gerekçesi ile sınır dışı edilmektedirler. Bu gibi durumlarda doğrudan bir sınır dışı etme uygulaması sözleşmenin ihlali kabul edilmektedir. Zira bir göçmenin sınır dışı edilmesine karar verilirken ilgili kişinin durumuna özgü tüm unsurların dikkate alınması, kişinin durumuna özel bireysel bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.¹⁰¹

Yabancı uyruklu kişi bir sağlık riski oluşturabileceğinde, uygun tedaviye tabi olmayı kabul ettiği sürece, kamu yararı gerekçesi ile sınır dışı edilemeyecektir.¹⁰² Yabancı AIDS ve hepatit gibi bir hastalığa yakalanması sebebi ile doğrudan sınır dışı edilmesi de ASS'YE aykırılık teşkil edecektir.¹⁰³ Yabancıların yoksulluk ve sosyal yardıma bağlılık gibi sebeplerle sınır dışı edilmesi, VHSDS'de olduğu gibi ASS kapsamında da hukuka aykırı kabul edilmiştir. İlgili devletin yabancıların kalış masraflarını karşılamak için yeterli mali imkanı sahip olmaması gibi gerekçelerin de ASS'ye aykırılık teşkil ettiği kabul edilmektedir.¹⁰⁴

ASS, taraf devletlerin ülkesinde yasal olarak ikamet eden çalışan göçmenin aile bireyleriyle beraber yaşaması için taraf devlete yabancıya aile birleşimi imkanı verme yükümlülüğü getirmiştir.¹⁰⁵ Fakat çalışan göçmenin sınır dışı edilmesi diğer aile üyelerinin de sınır dışı edilmesi sonucunu doğurmayacaktır.¹⁰⁶ Diğer aile üyelerinin de sınır dışı edilmesi ancak ve ancak onların da taraf devletin ulusal güvenlik ya da kamu düzeni açısından tehdit oluşturması ihtimalinde mümkündür. Böyle bir durum yok ise aile üyeleri, taraf devletin ülkesinde kalıp kalmamakta serbesttirler.

---

¹⁰¹ European Committee of Social Rights, Conclusions 2019 Conclusions 2019 - Géorgie - Article 19-8, Doc. ID.: 2019/def/GEO/19/8/FR, Decision of 05 December 2019.

¹⁰² European Committee of Social Rights, Conclusions 2019 - Macédoine du Nord - Article 19-8, Doc. ID.: 2019/def/MKD/19/8/FR, Decision of 05 December 2019; ayrıca bkz.: European Committee of Social Rights, Conclusions 2017 - Turkey - Article 19-8, Doc. ID: 2017/def/TUR/19/8/EN, Decision of 08 December 2017.

¹⁰³ European Committee of Social Rights, Conclusions 2004 - Cyprus - Article 19-8, Doc. ID.: 2004/def/CYP/19/8/EN, Decision of 31 May 2004.

¹⁰⁴ European Committee of Social Rights, Conclusions XX-4 - Poland - Article 19-8, Doc. ID.: XX-4/def/POL/19/8/EN, Decision of 04 December 2015.

¹⁰⁵ European Committee of Social Rights, Conclusions XVII-1 - Pays-Bas - article 19-8, Doc. ID.: XVII-1/def/NLD/19/8/FR, Decision of 28 February 2005.

¹⁰⁶ European Committee of Social Rights, "Conclusions XVII-1 - Finland - Article 19-8, Doc. ID.: XVII-1/def/FIN/19/8/EN, Decision of 28 February 2005", t.y.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA SINIR DIŞI ETME

AİHS, yabancıları toplu bir şekilde sınır dışı edilmeye karşı doğrudan korurken sözleşmede yabancıları bireysel olarak sınır dışı etmeye karşı koruyan doğrudan bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla beraber AİHS’de yabancıların sınır dışı edilmesi ile dolaylı bir şekilde ihlali gündeme gelecek olan birçok hak vardır. Söz konusu haklar, dolaylı bir şekilde de olsa yabancıyı, keyfi bir şekilde sınır dışı edilme tehlikesine karşı korumaktadır. Bu bölüm altında AİHS’nin yabancıları sınır dışı edilmeye karşı doğrudan koruyan “toplu sınır dışı etme yasağı” başlıklı 4’üncü maddesi, ve dolaylı bir şekilde koruyan “yaşam hakkı” başlıklı 2’inci maddesi, “işkence yasağı” başlıklı 3’üncü maddesi ve “özel ve aile hayatına saygı” başlıklı 8’inci maddesi ele alınacaktır.

2.1. Doğrudan Koruma

AİHS’te, yabancıları sınır dışı edilmeye karşı koruyan tek doğrudan düzenleme, Ek 4 No’lu Protokol’de ele alınmıştır.¹⁰⁷ Söz konusu protokol, 16/09/1963 tarihinde imzalanmış ve 02/05/1968 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, bu protokole 19/10/1992 tarihinde taraf olmuştur.¹⁰⁸ İlgili protokolün 4’üncü maddesinde “*Yabancıların topluca sınır dışı edilmeleri yasaktır.*” hükmüne yer verilmiş ve böylece yabancılar, toplu bir şekilde de olsa sınır dışı edilme tehlikesi karşısında doğrudan korunmuşlardır.

AİHS’nin söz konusu hükmü haricinde yabancıları doğrudan sınır dışı etmeye karşı koruyan bir düzenlemenin olmaması çeşitli sebeplere bağlanmış olup bu sebeplerden bir tanesi AİHS’de benzer düzenlemelerin varlığı şeklinde karşımıza

---

¹⁰⁷ “Ek 4 Nolu Protokol”, **Resmi Gazete**, No: 21990, 1994.

¹⁰⁸ “İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşmeye Ek ve Bu Sözleşme ile İlk Ek Protokol Kapsamında Bulunanlardan Başka Diğer Bazı Hak ve Özgürlükleri Tanıyan 4 Numaralı Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”, **Resmi Gazete**, No: 21861, 1994.

çıkılmaktadır.¹⁰⁹ Halbuki AİHS'deki düzenlemeler sadece sözleşmeye taraf devletlerden birinin ülkesinde bulunan, sözleşmeye taraf diğer devlet vatandaşlarını kapsamaktadır. Yani, sözleşmeye taraf olmayan devlet vatandaşlarına ilişkin herhangi bir güvence getirmemektedir.

Toplu sınır dışı etme kavramına ilişkin ne AİHS'de ne de ek protokollerde herhangi bir tanım kaleme alınmış değildir. Bu kavramın tanımı AİHM'nin vermiş olduğu kararlar neticesinde, içtihadı olarak belirlenmiştir. Mahkeme tarafından 1975 yılında verilen *Becker v. Danimarka* kararında toplu sınır dışı etme kavramı “*grubu oluşturan yabancı bireylerden her birinin özel durumunun makul ve nesnel olarak değerlendirilmesi neticesi karar verilmiş olması hariç olmak üzere, yetkili makamlar tarafından alınan ve yabancıları grup olarak bir ülkeden ayrılmaya zorlayan her türlü tedbir*” şeklinde tanımlanmıştır.¹¹⁰

AİHS'ye göre de toplu bir şekilde sınır dışı edilen yabancıların sınır dışı edilme gerekçelerinin aynı olması tek başına yasağın ihlal edildiği anlamı taşımamaktadır.¹¹¹ Yani durumları bireysel olarak değerlendirilmek ve 7 No'lu Protokol'ün¹¹² 1'inci maddesi ile öngörülen güvencelere aykırı hareket etmemek kaydı ile yabancıları toplu bir şekilde ülkeden çıkışa zorlayan işlemler toplu sınır dışı etme yasağı kapsamında değildir.¹¹³

Toplu sınır dışı etmenin, bireysel sınır dışı etmeye kıyasen çok nadir gündeme gelmesi hasebi ile Ek 4 No'lu Protokol'ün 4'üncü maddesinin ihlal edildiğine ilişkin AİHM'ye yapılan başvurular da çok az sayıdadır.¹¹⁴ Yapılan bu başvuruların ise çok az bir kısmında ihlal kararı verilmiştir.

İhlal kararı verilen başvurulardan biri *Conka v. Belçika* başvurusudur.¹¹⁵ İlgili başvuruda Roman asıllı Slovakya vatandaşı olan, aynı aileden dört kişi hakkında

---

¹⁰⁹ Council Of Europe, “Explanatory Report to Protocol No. 4 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, securing certain rights and freedoms other than those already included in the Convention and in the first Protocol thereto”, Strasbourg, 1963, s. 12, (Çevrimiçi) <https://rm.coe.int/16800c92c0>.

¹¹⁰ *Becker v. Denmark*, App. No.: 7011/75, Judgement of 10 March 1975.

¹¹¹ Anayurt, **Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu**, s. 146.

¹¹² “Ek 7 No'lu Protokol”, **Resmî Gazete**, No: 29678, 2016.

¹¹³ Asar, **Yabancılar Hukuku**, s. 30; Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s. 60.

¹¹⁴ Ergül, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, s. 110.

Belçika makamları tarafından sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir. Bunun üzerine ilgililer, Ek 4 No’lu Protokol’ün 4’üncü maddesi ile düzenlenen toplu sınır dışı etme yasağının ihlal edildiği gerekçesi ile AİHM’ye başvurmuşlardır. Mahkeme yaptığı değerlendirmede başvurucular ile alakalı bazı kişisel değerlendirmelerin yapıldığı fakat buna rağmen toplu sınır dışı etme yasağının ihlal edildiğine ilişkin somut emarelerin olduğu gerekçesi ile başvuruyu incelemeye almıştır. Yapılan değerlendirme neticesinde mahkeme, henüz sınır dışı etmeye konu herhangi bir işlem yokken Slovak vatandaşların sınır dışı edilmelerine ilişkin talimatların verildiği, başvuruya konu tüm aile üyeleri için aynı sınır dışı etme kararının tesis edildiği, karar gerekçelerinin birebir aynı olduğu, hepsinin avukata erişim hakkının engellendiği ve hiçbirine sığınma prosedürünü tamamlama imkanının verilmediği gibi hususlardan yola çıkarak toplu sınır dışı etme yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir.¹¹⁶

AİHM’nin toplu sınır dışı etme yasağının ihlal edildiğine karar verdiği bir diğer başvuru ise *Hirsi Jamaa ve Diğerleri v. İtalya* başvurusudur.¹¹⁷ Bu başvuruda mahkeme ilk kez, başvurucuların menşe ülke dışında üçüncü bir ülkeye gönderilmesi durumunda toplu sınır dışı etme yasağının incelenip incelenemeyeceğini ele almıştır.¹¹⁸ Söz konusu başvuruya konu olayda 11 Somali vatandaşı ile 13 Eritre vatandaşı, İtalya’ya ulaşma gayesi ile Libya’dan yola çıkmışlar, fakat henüz İtalya karasularına varmadan, açık denizde İtalyan deniz kuvvetleri tarafından durdurularak gemiye alınmışlardır. Bu sırada yabancılara ilişkin herhangi bir kimlik tespiti yapılmamış, yabancılara var olan kimliklerine de el konulmuştur. Devam eden süreçte yabancılara, herhangi bir sığınma prosedürüne tabi tutulmaksızın ve götürüldükleri yere ilişkin kendilerine herhangi bir bilgi verilmeksizin İtalya Deniz Kuvvetleri tarafından Libya’ya teslim edilmişlerdir.¹¹⁹

---

¹¹⁵ Conka v. Belgium, App. No: 51564/99, Judgement of 5 February 2002.

¹¹⁶ Karar hakkında bir değerlendirme için bkz.: Salih Efe, Orçun Ulusoy, “117 Soruda Mülteci Hakları”, İzmir, 2013, s. 113.

¹¹⁷ Hirsi Jamaa and Others v. Italy, App. No.: 27765/09, Judgement of 23 February 2012.

¹¹⁸ European Database of Asylum Law, “Hirsi Jamaa and Others v. Italy”, 2012, s. 2, (Çevrimiçi) <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-hirsi-jamaa-and-others-v-italy-gc-application-no-2776509>.

¹¹⁹ Romina Amicolo, “The case of Hirsi Jamaa and others V. Italy and the right to have rights The Migration - Degrowth Nexus”, Venice, 2012, p. 3.

Başvuruya konu olayda başvurucuların İtalya karasularında değil de açık denizde alıkonularak Libya'ya teslim edilmeleri hasebi ile teknik olarak bir sınır dışı etmeden bahsedilip bahsedilemeyeceği tartışılmıştır.¹²⁰ Başvurucular “sınır dışı” ifadesinin görünüşte başvuru konusu olaya uygulamak için uygun olmadığı düşünülse de toplu sınır dışı etme yasağının asıl gayesinin bir grubun kişisel durumları incelenmeksizin toplu bir işlemle başka bir devlete teslim edilmelerini engellemek olduğunu,¹²¹ aksi bir kabulde devletlerin henüz ülkesel yetki alanlarına girmeyen yabancıları alıkoyarak başka devletlere teslim edebilmesine imkan tanınmış olacağını, bunun da bir çeşit gizli sınır dışı etme olduğunu ileri sürmüşlerdir.¹²² Başvurucular ayrıca aksi bir kanaate varılması durumunda da toplu sınır dışı etme yasağının ihlal edilmiş olacağını, zira İtalya bayrağının olduğu bir gemiden Libya'ya teslim edildiklerini ve İtalya ulusal mevzuatına göre de bayraklı gemilerin İtalya toprağı sayıldıklarını beyan etmişlerdir.¹²³ Başvurucular ayrıca Libya tarafından vatandaşı oldukları Somali ve Eritre'ye de sınır dışı edilebileceklerini ifade etmişlerdir.

Mahkeme, yetkiye ilişkin yaptığı değerlendirmede başvuruya konu olayın tamamen İtalya'nın milli askerlerinden oluşan gemide gerçekleştiğini, yabancıların gemiye alınmasından Libya'ya teslim edilmesine kadar geçen sürede İtalya makamların yetki ve kontrolünde olduklarını, müdahalenin karasularında değil de açık denizde gerçekleşmiş olmasının fark etmediğini beyan ederek olayın İtalya'nın yetki alanına girdiği yönünde karar vermiştir.¹²⁴

Ek 4 No'lu Protokol'ün 4'üncü maddesine ilişkin yapılan değerlendirmede ise mahkeme, alıkonularak gemiye bindirilen yabancılara yönelik herhangi bir kimlik tespitinin yapılmadığı, yabancıların durumlarının bireysel olarak değerlendirilmediği, gemideki personellerin söz konusu bireysel değerlendirmeyi yapacak yetkinlikte olmadıkları, kendilerinin bu konuda eğitilmedikleri ayrıca gemide herhangi bir çevirmen ve hukuk danışmanının olmadığından hareket ederek toplu sınır dışı etme

---

¹²⁰ “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. Maddesine İlişkin Rehber”, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi**, 2020, s. 5.

¹²¹ Amicolo, “The case of Hirsi Jamaa and others V. Italy and the right to have rights The Migration - Degrowth Nexus”, p. 10.

¹²² Hirsi Jamaa and Others v. Italy, para.: 162.

¹²³ Ibid., para.: 163.

¹²⁴ “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. Maddesine İlişkin Rehber”, s. 14.

yasağının ihlal edildiği yönünde tarihi bir karar tesis etmiş ve ayrıca başvuru lehine manevi tazminata hükmetmiştir.¹²⁵ Bu karar ile Ek 4 No’lu Protokol’ün güvence altına aldığı kişilerin, Ek 7 No’lu Protokol’ün güvence altına aldığı kişilerden farkı da ortaya konmuştur. Zira Ek 7 No’lu Protokol, bir devletin ülkesinde yasal olarak bulunan yabancıları konu edinirken Ek 4 No’lu Protokol, hangi sebeple olursa olsun ilgili devletin ülkesinde bulunan yabancıları ele almaktadır.¹²⁶

2.2. Dolaylı Koruma

AİHM, kimi zaman AİHS’nin hükümlerini günümüz şartlarına göre yorumlayabilmekte ve verdiği kararları bu yorumlara göre şekillendirebilmektedir. AİHS’nin “yaşayan belge” olarak nitelendirilmesinin kaynağında da bu yorum metodu bulunmaktadır. Bu yorum metodu ile AİHS, tabiri caizse hareketlilik kazanmakta, değişen ve gelişen şartlara karşı kendisini yenilemektedir.¹²⁷ Bu yenilemenin en belirgin olduğu alanlardan bir tanesi de yabancıların sınır dışı edilmesinde karşımıza çıkan dolaylı korumadır.¹²⁸

Dolaylı koruma, sözleşmeye konu olan bazı hakların korumasının genişletilerek sözleşme kapsamına alınmayan bazı hakların korunması olarak ifade etmek mümkündür.¹²⁹ Doktrinde ise daha çok sözleşmenin 3’üncü maddesinde “*Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.*” şeklinde kaleme alınan işkence yasağının yukarıda zikredilen yorum metodu ile genişletilmesi neticesinde sözleşmede zikredilmediği halde korunması gerektiği düşünülen haklara dolaylı haklar denilmektedir.¹³⁰

---

¹²⁵ Tuğçe Duygu Köksal, “Avrupa Birliği Sınırlarının Korunması Yolu Olarak Geri İtmeler ve Pandemi Sonrası İçin Değerlendirme”, **EURO Politika**, C. 4, No: 2, 2020, s. 127.

¹²⁶ Didem Yılmaz, “6216 Sayılı Kanundaki Taraf Olma Koşulu ve AİHS’e Ek 4. ve 7. Protokollerde Yer Alan Hakların Anayasal Temel Haklar Olarak Bireysel Başvuru Yolunda Uygulanabilirliği Hakkında Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. LXIV, No: 3, y.y., s. 845.

¹²⁷ Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 3 İşkence Yasağı Analizi)**, Ankara, Ustaoglu Basım Yayın, 2007, s. 182–183.

¹²⁸ Gemalmaz, a.e., s. 178.

¹²⁹ Ergül, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku’nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, s. 135.

¹³⁰ Ergül, a.e., s. 134.

AİHS’de, Ek 4 No’lu Protokol’deki toplu sınır dışı etme yasağı haricinde yabancıların durumuna ilişkin açık bir düzenleme yapılmamış, bu alan sözleşmecî devletlerin yetkisine verilmiştir. Bununla beraber sözleşmecî devletlerin bu takdir yetkilerini kullanırken sözleşmenin diğer hükümlerini dikkate almak gerektiğinden de şüphe yoktur. Bu durum yabancılara ilişkin başvurularda dolaylı koruma müessesesini gündeme getirmiştir.¹³¹

Dolaylı koruma kavramının kullanılması ilk olarak *Soering v. Birleşik Krallık* kararından sonra olmuştur.¹³² Söz konusu kararda AİHM, dolaylı koruma ile sözleşmenin kapsamını yer bakımından genişletmiştir.¹³³ Bu başvuruda Almanya vatandaşı olan başvurucu ve Kanada vatandaşı olan arkadaşı hakkında Birleşik Krallık’ta çekte sahtecilik gerekçesi ile işlem yapılmıştır. Yapılan işlemler esnasında başvurucu ve arkadaşının ABD’de meydana gelen bir cinayet olayına karıştıkları tespit edilmiştir. ABD yetkilileri başvurunun kendilerine iade edilmesini talep etmiş, Birleşik Krallık ise iade işleminin ancak başvurunun idam edilmeyeceğinin garanti edilmesi neticesinde gerçekleşeceğini ifade etmiştir.

Başvurucu bu sırada AİHM’e başvuruda bulunmuş ve iade işleminin gerçekleşmesi durumunda, ABD güvence vermiş olsa bile, idam edilmesinin kuvvetle muhtemel olduğunu, bu durumun sözleşmenin 3’üncü maddesine aykırılık teşkil edeceğini ileri sürmüştür.¹³⁴

Mahkeme Birleşik Krallık’a, tarafların menfaati ve yargılamanın gereği gibi yürütülebilmesi için başvurunun incelenmesine kadar başvurunun ABD’ye iade edilmemesinin yerinde olacağını bildirmiş ve bu bildirimini birçok kez yinelemiştir.¹³⁵

Mahkemenin başvuruyu 10 Kasım 1988’de kabul edilebilir bulması üzerine Birleşik Krallık hükümeti savunmada bulunmuştur. Yapılan savunmada sözleşmenin 3’üncü maddesinin devletlerin egemenlik yetkilerinin dışında meydana gelen olaylarda uygulanabilir şeklinde yorumlanmaması gerektiği ifade edilmiştir. Bilhassa suçluların iadesi durumunda iade edilen devlette meydana gelen insanlık dışı,

---

¹³¹ Ergül, a.e., s. 137.

¹³² *Soering v. United Kingdom*, App. No.: 14038/88, Judgement of 7 July 1989.

¹³³ Ergül, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku’nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme*, s. 134.

¹³⁴ *Soering v. United Kingdom*, para.: 76.

¹³⁵ *Ibid.*, para.: 77.

aşağılayıcı ve kötü muameleden iade eden devletin sorumlu tutulamayacağı ileri sürülmüştür.¹³⁶

Mahkeme ise yaptığı değerlendirme neticesinde başvurucunun iddialarını haklı bulmuştur. Mahkeme iade işleminin gerçekleşmesi durumunda başvurucunun sözleşmenin 3'üncü maddesinde belirtilen yasağın çok daha üstünde bir muamele ile karşı karşıya kalmasının muhtemel olduğunu beyan etmiş, böylece yapılacak iade işleminde Birleşik Krallık'ın doğrudan olmasa bile dolaylı bir şekilde 3'üncü maddeyi ihlale düşeceği sonucu ortaya çıkmıştır.¹³⁷

Mahkeme, *Z. ve T. v. Birleşik Krallık* kabul edilemezlik kararında da dolaylı korumaya değinmiştir.¹³⁸ Söz konusu başvuruda Pakistanlı Hristiyanlardan olan ve ebeveynleri Bahavalpur'daki Hristiyan cemaatinde aktif olan başvurucuların annesi, 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 Eylül'de meydana gelen saldırıların ardından Bahavalpur'daki kiliseye makineli tüfekler ile ateşlenmesi neticesinde birçok kişinin öldüğü olayda yaralanmıştır. Binaenalyh, önce başvurucuların ebeveynleri sonra da başvurucular, Birleşik Krallık'a gitmiş ve sığınma talebinde bulunmuşlardır.

Talepleri reddedilen başvurucular sözleşmenin 9'uncu maddesinin ihlali gerekçesi ile AİHM'e başvurmuşlardır. Mahkeme, söz konusu başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun görmüştür. Başvurucuların bugüne kadar herhangi bir insanlık dışı, aşağılayıcı ve kötü muameleyle maruz kalmadıklarını belirten mahkeme, Pakistan'da Hristiyanlara yönelik herhangi bir resmi kısıtlama veya yasağın olmadığını, hatta Hristiyan toplulukların Pakistan Meclisi'nde temsilcilerinin olduğunu, ayrıca kilise saldırılarının sorumlularının yakalanıp cezalandırılması adına çalışmalar yürüttüğünü ifade etmiştir.

İlgili kararda mahkeme, başvurucunun sözleşmeye taraf olmayan bir devlete gönderilmesi durumunda sözleşme kapsamındaki haklarının ihlal edilmesi ihtimalinde yabancıyı gönderen sözleşmeciyi devlete dolaylı bir sorumluluğun yüklenebileceğini fakat bu sorumluluğun sözleşmenin 2'inci ve 3'üncü maddelerinin ihlal edilmesi durumunda söz konusu olabileceğini ifade etmiştir.¹³⁹ Mahkemeye göre sözleşmenin,

---

¹³⁶ **Ibid.**, para.: 83.

¹³⁷ Mehmet Öncü, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesi ve İndirimsiz Müebbet Hapis Cezaları", **TBB Dergisi**, No: 115, 2014, s. 26.

¹³⁸ *Z. and T. v. United Kingdom*, App. No.:27034/05, Judgement of 28 February 2006.

özellikle dini gerekçelerle işkence ve kötü muameleyle maruz kalacak veya yaşam hakkından mahrum bırakılacak yabancıya güvence sağladığından şüphe yoktur.¹⁴⁰

Belirtmek gerekir ki, sınır dışı etme ile bağlantılı bir şekilde yapılan başvurularda dolaylı koruma mekanizmasının en fazla işletildiği düzenlemeler sözleşmenin 2'inci, 3'üncü ve 8'inci maddeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴¹ Bu mekanizma mezkûr üç madde ile sınırlandırılmadığı gibi mekanizmanın sözleşmenin diğer tüm maddeleri için direkt devreye girdiği de söylenemez. Aksi bir durum yabancıyı sınır dışı edecek devletin, yabancıyı AİHS'nin tüm maddelerinin kusursuz uygulandığı bir devlete gönderilmesini gerektirecektir. Bu durum ise uygulamada imkansızdır.

Dolaylı koruma sözleşmeye hem taraf olan hem de olmayan devletler açısından uygulama alanı bulmaktadır. Yani dolaylı koruma mekanizmasının işlemesi için yabancının gönderildiği devletin AİHS'e taraf olup olmaması önem arz etmez. Bu durum mahkemenin vermiş olduğu bazı kararlardan açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Soering v. Birleşik Krallık başvurusunda, yukarıda da zikrettiğimiz üzere, mahkeme yabancının sözleşmeye taraf olmayan ABD'ye gönderilmesi durumunda sözleşmenin 3'üncü maddesi ile koruma altına alınan işkence yasağının çiğnenebileceğine hükmetmiş ve 3'üncü madde bakımından ihlal kararı vermiştir.¹⁴² Mahkeme sözleşmeci bir tarafın bir yabancıyı işkenceye uğrayacağına dair esaslı verilerin bulunduğu bir yere iade etmesinin sözleşmenin başlangıç kısmında yer alan "siyasal gelenekler, idealler, özgürlükler ve hukukun üstünlüğü bakımından ortak miras" şeklindeki sözleşmenin temel değerleriyle bağdaştırılmasının pek mümkün

---

¹³⁹ Mahkemenin söz konusu ifadeleri kullanırken atıf yaptığı bir diğer karar için bkz: F. v. The United Kingdom, App. No.: 17341/03, Judgement of 22 June 2004.

¹⁴⁰ Dolaylı koruma mekanizmasının işletildiği bazı kararlar için bkz.: Munir Johana v. Denmark, App. No.: 56803/18, Judgement of 12 January 2021; M.A. and Others v. Lithuania, App. No.: 59793/17, Judgement of 11 December 2018; Batyrkharov v. Türkiye, App. No.: 69929/12, Judgement of 5 June 2018; Amerkhanov v. Türkiye, App. No.: 16026/12, Judgement of 5 June 2018; R.H. v. Sweden, App. No.: 4601/14, Judgement of 10 September 2015.

¹⁴¹ Ergül, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, s. 140.

¹⁴² *Soering v. Birleşik Krallık* kararına atıfta bulunulan bazı kararlar için bkz: Khachaturov v. Armenia, App. No.: 59687/17, Judgement of 24 June 2021; Kebe and Others v. Ukraine, App. No.: 12552/12, Judgement of 12 January 2017; Abdurrahim Incedursun v. Holland, App. No.: 33124/96, Judgement of 22 June 1999; Othman(Abu Qatada) v. United Kingdom, App. No.: 8139/09, Judgement of 17 January 2012; A.L. v. Australia, App. No.: 7788/11, Judgement of 10 May 2012; Umırov v. Russia, App. No.: 17455/11, Judgement of 18 September 2012; I. v. Sweden, App. No.: 61204/09, Judgement of 5 September 2013.

olmadığını, yapılacak göndermenin sözleşmenin 3'üncü maddesinin ruhuna ve anlamına tamamen aykırı düşeceğini belirtmiş ve sözleşmeye taraf olmayan ABD açısından dolaylı koruma mekanizmasını işletmiştir.¹⁴³

Yine *Penafial Salgado v. İspanya* başvurusunda verilen kararda sözleşmeye taraf olmayan devletler açısından da dolaylı korumanın uygulama alanı bulacağı anlaşılmaktadır.¹⁴⁴ Söz konusu başvuruda Ekvador'da bir bankacı olan başvurucu, 1998 senesinin Eylül ayında bankaların ülkeyi vuran ekonomik krizin oluşumundaki etkileri neticesinde bankacıların hedef haline gelmesi sebebi ile İspanya'ya gitmiştir. Ekonomik krizin ağırlaşması üzerine Ekvador makamları, ülkenin içinde bulunduğu zorluklarda bankacıların sorumluluğunu ileri sürmüş ve kendilerine göre kaçanların iadesini talep etmeye başlamıştır.

Kendisi dahil Ekvador dışında bulunan bankacıların hedef haline gelmesi üzerine başvurucu, İspanya'da sığınma talebinde bulunmuş fakat bu talep reddedilmiştir. Devam eden süreçte başvurucu, Ekvador'a iade edilmesi durumunda sözleşmenin 3'üncü maddesinin ihlal edileceği gerekçesi ile mahkemeye başvuruda bulunmuştur. İspanya makamları yaptığı savunmada Ekvador makamlarının garanti verdiğini, başvurucunun iade edilmesi durumunda 3'üncü maddenin ihlaline sebep olacak bir şekilde insanlık dışı muamele maruz bırakılmayacağını ileri sürmüştür.

Mahkeme yaptığı değerlendirmede başvurucunun ölüm cezasına çarptırılmasının veya benzer bir muameleyle tabi tutulmasının söz konusu olmadığını, Ekvador hükümetinin başvurucunun haklarına saygı göstereceğini garanti ettiğini, söz konusu güvencelerin başvurucunun iadesinden önce korktuğu kötü muamele tehlikesini ortadan kaldıracak nitelikte olduğunu ve başvurucunun yaşam hakkıyla ilgili ciddi bir sorunun ortaya çıkmadığını belirtmiştir. Mahkeme ayrıca Ekvador'un 1977 senesinde onaylanmasından bu yana Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'ne¹⁴⁵ taraf olduğunu ve Amerika Kıtası İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisini 1984 senesinden bu yana tanıdığını, bu sebeple de başvurucunun sözleşmenin 3'üncü maddesi ile korunan

---

¹⁴³ Soering v. United Kingdom, para.: 88.

¹⁴⁴ Penafiel Salgado v. Spain, App. No.: 65964/01, Judgement of 16 April 2002.

¹⁴⁵ "Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi", **Prof. Dr. H. Burak Gemalmaz**, (11.07.2021), (Çevrimiçi) <https://burakgemalmaz.com/wp-content/uploads/2015/05/02.pdf>, 11.07.2021.

haklarının ihlalinin pek mümkün olmadığını beyan etmiş ve başvurucunun iddialarını açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur.

Mahkeme yapmış olduğu bu değerlendirme ile başvurucunun iade edileceği devletin sözleşmeye taraf olmaması durumunda da iade eden devletin başvurucunun sözleşme ile korunan haklarını gözetmek zorunda olduğunu ortaya koymuştur.

Dolaylı koruma mekanizmasının sözleşmeye taraf olan devletler açısından işletilmesine ilişkin uygulama zaman içinde değişiklik göstermiştir. Mahkeme, daha önceleri sözleşmeye taraf olan devlet aleyhine yapılan başvurularda ilgili devletin bireysel başvuru hakkını tanıyıp tanımadığına göre dolaylı koruma mekanizmasına başvurmuştur. Bu doğrultuda ilgili devlet bireysel başvuru hakkını tanımışsa mahkeme, bu devletin sözleşmeye konu tüm hakları koruyacağını varsayıp yapılan başvuruları reddetmiş, ilgili devlet bireysel başvuru hakkını tanımamışsa dolaylı koruma mekanizmasını işlevsel hale getirmiştir. Bu tür başvurularda mahkeme başvurunun sözleşmecî tarafa yapılan işlemler ile ilgili olduğuna dikkat çekmiştir.¹⁴⁶

Bu hususa *K. ve T. v. Hollanda* başvurusunu örnek vermek mümkündür.¹⁴⁷ Mezkûr başvuruda ikisi de İrlanda Cumhuriyet Ordusu mensubu olan başvurucular bombalama olaylarına karıştıkları gerekçesi ile Birleşik Krallık tarafından müebbet hapse mahkûm edilmişlerdir. Başvurucular bunun üzerine Hollanda'ya kaçmış, Birleşik Krallık ise Hollanda'dan başvurucuların iadesini istemiştir. Hollanda tarafından yapılan değerlendirmede önce sadece ikinci başvurucunun iade edilmesine karar verilmişse de devam eden süreçte birinci başvurucunun da iadesi kararlaştırılmıştır.

Olayı mahkemeye taşıyan başvurucular, iade işleminin gerçekleşmesi durumunda sözleşmenin 3'üncü maddesinin ihlal edileceğini ileri sürmüşlerdir. Mahkeme yaptığı değerlendirme neticesinde iade işleminin sözleşmenin 3'üncü maddesini ihlal edeceğine ilişkin iddiaları yerinde görmemiştir. Mahkeme, ayrıca Birleşik Krallık'ın mahkemeye bireysel başvuru hakkını tanıdığına dikkat çekmiş ve sözleşmenin 3'üncü

---

¹⁴⁶ Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 3 İşkence Yasağı Analizi)*, s. 140.

¹⁴⁷ *K. and F. v. Holland*, App. No.: 12543/86, Judgement of 2 December 1986.

maddesinin Hollanda'nın başvuruçuları Birleşik Krallık'a iade etmesini engellemediğine karar vermiştir.¹⁴⁸

Yukarıda da değinildiği üzere mahkemenin söz konusu tutumu zamanla değişmiş ve artık yabancı'nın bireysel başvuru hakkı tanınan bir sözleşmecî devlete gönderilmesi durumlarında da dolaylı koruma mekanizması işletilmeye başlanmıştır. *M.S.S. v. Belçika* başvurusu buna örnektir.¹⁴⁹ Söz konusu başvuruda Afgan vatandaşı olan başvuruçucu, Yunanistan üzerinden AB topraklarına girmiş ve akabinde sığınma başvurusunda bulunduğu Belçika'ya geçmiştir. Belçika, yabancı'nın Yunanistan üzerinden giriş yaptığını bu sebeple Dublin Yönetmeliği¹⁵⁰ gereğince Yunanistan'ın sığınma başvurusunun sorumluluğunu üstlenmesini istemiştir. Yunan makamları, sığınma başvurusunu incelemenin kendi sorumluluklarında olduğunu doğrulamış ve başvuruçunun ülkeye vardığında sığınma başvurusunda bulunabileceğini Belçika makamlarına iletmiştir. Bu kapsamda başvuruçucu Belçika tarafından Yunanistan'a gönderilmiştir.¹⁵¹

Yunanistan'a gönderilen başvuruçucu havaalanının yanında bulunan ve gözaltı koşullarının kötü olduğu bir yerde dört gün boyunca gözaltında tutulmuştur.¹⁵² Başvuruçucu sığınma talebi gereği gibi incelenmeksizin Yunanistan'a gönderildiği gerekçesi ile Belçika aleyhine sözleşmenin 3'üncü maddesinin ihlal edildiğine ilişkin mahkemeye başvuruda bulunmuştur. Belçika mahkemeye bireysel başvuru hakkını

---

¹⁴⁸ V.: *Altun v. Germany*, App. No.: 10308/83, Judgement of 3 May 1983.

¹⁴⁹ *M.S.S. v. Belgium*, App. No.: 30696/09, Judgement of 21 January 2011.

¹⁵⁰ Üçüncü ülke vatandaşlarının üye devletlerden birine yaptığı sığınma başvurusunu incelemekle yükümlü üye devleti belirleyecek ölçütler ve mekanizmaları kuran bu yönetmelik AB üye devletleri ile Norveç, İzlanda ve İsviçre'de uygulanmaktadır. Bu yönetmelik, 15 Haziran 1990 tarihinde imzalanan Dublin Sözleşmesi'nin hükümlerinin yerini almıştır. Yönetmelik uyarınca, objektif ölçütlerin oluşturduğu hiyerarşi temelinde üye devletler, topraklarında yapılmış bir sığınma başvurusunun incelenmesinden hangi üye devletin sorumlu olduğunu belirlemelidirler. Buradaki amaç, birden fazla başvurudan kaçınmak ve her bir sığınmacının davasının tek bir üye devlet tarafından ele alınmasını güvence altına almaktır. Yönetmeliğin 10'uncu maddesinin birinci fıkrasına göre üçüncü ülkeden gelen bir sığınmacının bir üye devletin sınırını düzensiz bir şekilde geçtiği tespit edildiğinde, bu şekilde giriş yapılan üye devlet, sığınma başvurusunu incelemekle yükümlüdür. Yönetmelikteki ölçüt başka bir üye devletin yükümlü olduğunu ortaya koyarsa, bu devletten sığınmacının sorumluluğunu üstlenmesi ve sığınma başvurusunu incelemesi talep edilmektedir. Talep edilen devlet, bu talebin kendisine ulaştığı tarihin ardından iki ay içinde yanıt vermelidir. İki ay içinde cevap verilmemesi, kişinin sorumluluğunun üstlenilmesine yönelik talebin kabul edildiği anlamına gelir. Talep edilen üye devlet, başvuruçunun sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğini kabul ederse, sığınma başvurusunun gerçekleştiği üye devlet, gerekçesini açıklayarak başvuruçuya nakil kararını bildirmelidir.

¹⁵¹ *M.S.S. v. Belgium*, App. No.: 30696/09, Judgement of 21 January 2011, para. 360.

¹⁵² *Ibid.*, para. 232.

tanımış olmasına rağmen mahkeme, başvuruçunun Yunanistan'daki sığınma prosedüründeki eksikliklere maruz bırakılması sebebi ile Belçika'nın sözleşmenin 3'üncü maddesini ihlal ettiğine hükmetmiştir.¹⁵³ Bu kararlara istinaden denilebilir ki, dolaylı korumanın tabii sonucu olarak bir devlet bir yabancıyı çeşitli şekillerde başka bir devletin ülkesine gönderirken sözleşme ile koruma altına alınan hakları nazara almalı ve bu hakların ihlaline sebep olacak işlem ve eylemlerden kaçmalıdır. Bu sebeple dolaylı korumadan yararlanmak isteyen bir yabancıнын mahkemeye başvururken sözleşmede düzenlenmeyen bir devlet işlem veya eyleminin sözleşme ile korunmuş olan haklardan birini ihlal edeceğini iddia etmesi kâfi olacaktır.¹⁵⁴

2.3. Sınır Dışı Etme Bağlamında Dolaylı Haklar

Sınır dışı etme konusunda dolaylı koruma mekanizmasının tüm haklar açısından direkt devreye girdiğini söylemek pek doğru değildir. Zira bu durum yabancıyı sınır dışı edecek devletin, yabancıyı AİHS'nin tüm maddelerinin kusursuz uygulandığı bir ülkeye göndermesini gerektirecektir, bu ise mümkün değildir. Binaenaleyh, mahkemenin dolaylı koruma mekanizmasını işlettiği başvurularda ekseriyetle sözleşmenin 2'nci, 3'üncü ve 8'inci maddeleri karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁵ Bu sebeple bu başlık altında sözleşmenin bu maddeleri bağlamında mahkemenin dolaylı koruma mekanizması ele alınacaktır.

2.3.1. Yaşam Hakkı

AİHS'de, yabancıların yaşam hakları ile alakalı özel bir hükme yer verilmemiştir. Fakat "Yaşam Hakkı" başlıklı 2'inci maddenin birinci fıkrasında "*Herkesin yaşam*

---

¹⁵³ M.S.S. v. Belgium, App. No.: 30696/09, Judgement of 21 January 2011, para.: 410. Yabancıнын bireysel başvuru hakkı tanınan bir sözleşmeci devlete gönderilmesi durumlarında da dolaylı koruma mekanizmasının işletildiği örnek kararlar için ayrıca bkz: Shamayev and Others v. Georgia and Russia, App. No.: 36378/02, Judgement of 12 April 2005; "T.I. v. United Kingdom, App. No.: 43844/98, Judgement of 7 March 2000.

¹⁵⁴ Anayurt, *Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu*, s. 91.

¹⁵⁵ Ergül, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme*, s. 140.

hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.” ifadelerine yer verilmiş olması ve “herkes” kavramının yabancıları da kapsamı hasebi ile hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancılar yaşam haklarının ihlal edildiği gerekçesi ile mahkemeye başvurabilmektedirler.¹⁵⁶

Söz konusu hüküm doğrultusunda devletin iki farklı yükümlülüğünden bahsedilebilir. Bunlardan ilki kasten öldürmenin yasaklanmasıdır. İkincisi ise yaşam hakkına hanel getirecek eylem ve işlemlerin tesis edilmemesidir. Yabancıların sınır dışı edilmesinde ikinci yükümlülükten bahsetmek mümkündür.¹⁵⁷ Zira hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilen yabancı, sınır dışı eden devlet tarafından kasten öldürülmemekte fakat kasten öldürülebileceği bir yere sınır dışı edilmektedir. Bu durumda yaşam hakkının ihlaline sebep olan işlem sınır dışı etme kararını tesis eden devlet tarafından tesis edildiğinden bu sözleşmecî devletin sorumluluğuna gidilebilecektir.¹⁵⁸

Yabancıların yaşam hakkının ciddi manada tehlikeye gireceği durumlarda 2’nci maddenin sağladığı dolaylı koruma mekanizması gündeme gelir. Söz konusu tehlikenin varlığı durumunda riskin kişi veya devlet bazlı olması da önem arz etmemektedir. Yabancıların sınır dışı edileceği ülkede korunamayacağı olgusu yeterli görülmektedir.¹⁵⁹

Mahkeme, *Bahaddar v. Hollanda*¹⁶⁰ başvurusunda olduğu gibi 2’nci maddenin ihlali gerekçesi ile yapılan bazı başvurularda kabul edilebilirlik kararı verdikten sonra meseleyi 3’üncü madde bağlamında incelemiştir.¹⁶¹ İlgili başvuruda başvuru,

---

¹⁵⁶ Yaşam Hakkı’nın dolaylı korumasının gündeme geldiği son kararlardan bazıları için bkz: M.A. and Others v. Bulgaria, App. No.:5115/18, Judgement of 20 February 2020; A. v. Switzerland, App. No.: 60342/16, Judgement of 17 December 2017; S.K. v. Russia, App.No.: 52722/15, Judgement of 14 February 2017; F.G. v. Sweden, App. No.: 43611/11, Judgement of 23 March 2016.

¹⁵⁷ Ekşi, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye’den Sınır Dışı Edilmelerini Engelleyen Haller”, s. 2813.

¹⁵⁸ Osman Serkan Gülfidan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında ve Yaşam Hakkı Bakımından Devletin Pozitif Yükümlülükleri”, İstanbul Üniversitesi, 2018, s. 362.

¹⁵⁹ Koçak, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, s. 89.

¹⁶⁰ Bahaddar v. Holland, App. No.: 25894/94, Judgement of 19 February 1998.

Hollanda makamlarının kendisini Bangladeş'e sınır dışı etme kararının kendisini ciddi bir şekilde öldürülme veya kötü muamele görme riskine maruz bırakacağını ve bu sebeple sözleşmenin 2'nci ve 3'üncü maddelerinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.¹⁶² Mahkeme 22 Mayıs 1995 tarihinde başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verdikten sonra meseleyi 3'üncü madde bağlamında incelemiştir.¹⁶³

*Bader ve Kanbor v. İsveç*¹⁶⁴ kararında ise mahkeme 2'nci maddenin ihlal edildiği hususunda yaptığı değerlendirmeye başka bir boyut kazandırmıştır. İlgili kararda mahkeme adil olmayan bir yargılamanın ardından koca Bader'e verilen ölüm cezasının adil bir yargılama olmaksızın verildiğini, başvurunun sınır dışı edilmesi durumunda "adil yargılama ilkesinin" ihlali ile doğan bu cezanın infaz edilme ihtimalinin gerçek bir olasılık olduğunu ifade ederek sözleşmenin 2'nci maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.¹⁶⁵

Mahkeme, hasta kişilerin sınır dışı edilmesi durumunda 2'nci maddeden ziyade 3'üncü maddenin ihlal edileceği yönünde kararlar tesis etmektedir. *Paposhvili v. Belçika*¹⁶⁶ kararı bunlardan bir tanesidir. İlgili olayda vatandaşı olduğu Gürcistan'da hırsızlık suçundan hüküm giyen başvuru, eşi ve eşinin altı yaşındaki çocuğuyla birlikte Kasım 1998'de İtalya üzerinden Belçika'ya gitmiştir.

Tüberküloz, hepatit C ve kronik lenfositik lösemi (KLL) hastalığı olan başvuru Belçika makamlarında sığınma talebinde bulunmuş fakat bu talebi reddedilmiştir. Bu karara karşı yerel makamlara başvuran başvurunun bir sonuç elde edememesi üzerine, Belçika makamları kendisi hakkında sınır dışı etme kararı tesis etmişlerdir. Binaenaleyh başvuru, ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetine Gürcistan'da erişemeyeceği ve süresiz ikamet izni ile Belçika'da ikamet eden ailesinden uzakta kalmanın hastalığını daha da tetikleyeceği gerekçeleri ile sözleşmenin 2'nci, 3'üncü ve 8'inci maddelerinin ihlal edildiği gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur.¹⁶⁷

---

¹⁶¹ Ergül, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme*, s. 285.

¹⁶² Bahaddar v. Holland, para.: 35.

¹⁶³ *Ibid.*, para.: 36; ayrıca bkz.: "D. v. United Kingdom, App. No.: 30240/96, Judgement of 2 May 1997.

¹⁶⁴ Bader and Kanbor v. Sweden, App. No.:13284/04, Judgement of 8 November 2005.

¹⁶⁵ *Ibid.*, para.: 48.

¹⁶⁶ Paposhvili v. Belgium, App. No.: 41738/10, Judgement of 13 December 2016.

¹⁶⁷ *Ibid.*, para.:3.

Başvurucunun karardan önce vefat ettiği olayda mahkeme başvuruyu 3'üncü madde bağlamında inceleyerek, daha önce *Pretty v. Birleşik Krallık*¹⁶⁸ kararında da ifade ettiği üzere, başvurucunun sağlık durumu ve Gürcistan'da uygun tedavinin varlığı ile ilgili bilgiler ışığında karşılaştığı risk değerlendirilmeksizin sınır edilmiş olsaydı sözleşmenin 3'üncü maddesinin ihlal edilmiş olacağını belirtmiş 2'nci madde bağlamında ise bir değerlendirme yapmamıştır.¹⁶⁹

Her ne kadar sınır dışı etme müessesesi gibi olmasa da mahkeme, tıbbi amaçlı vize taleplerinin reddedilmesinin tek başına 2'nci maddenin ihlali sayılamayacağını ifade etmiştir. Mahkeme *Demir v. Fransa* kararında bu yaklaşımla karar vermiştir.¹⁷⁰ İlgili başvuruda başvurucular 1931'de Türkiye'de doğan ve 1973'ten 1980'e kadar Fransa'da çalışan babaları ve kocaları İbrahim Demir'in eşi ve çocuklarıdır. İbrahim Demir, ikamet etmek amacı ile 1982 senesinde Türkiye'ye dönmüş fakat 1987 senesinden itibaren tedavi için düzenli olarak Fransa'ya dönmek istemiştir. Demir, vize talebinin Fransız makamları tarafından reddedilmesi sebebi ile Fransa'ya dönememiş ve 5 Ağustos 1988'de Türkiye'de kalp krizinden vefat etmiştir.¹⁷¹ İbrahim Demir'in tedavi amacıyla Fransa'ya gelmek istediğini, kendisine vize verilmemesi sebebi ile tedavi imkanından mahrum kaldığını ileri süren başvurucular yerel makamlara başvurarak tazminat talebinde bulunmuşlar fakat bu başvuruları yerel makamlar tarafından reddedilmiştir.¹⁷²

Mahkeme 2'nci maddenin ihlal edildiğine ilişkin iddiaya yönelik yaptığı değerlendirmede İbrahim Demir'in ölümü ile vize talebinin reddedilmesi arasında doğrudan bir nedensellik bağı kurmanın mümkün olmadığını, bunun için yeterli delil sunulması gerektiğini ve İbrahim Demir'in vize talebinin reddedilmesi sebebi ile sözleşmecî devletin 2'nci maddeyi ihlal ettiği sonucuna varılamayacağını belirtmiştir.¹⁷³

---

¹⁶⁸ *Pretty v. United Kingdom*, App. No.: 2346/02, Judgement of 29 April 2002.

¹⁶⁹ *Paposhvili v. Belgium*, App. No.: 41738/10, Judgement of 13 December, para.: 138 and 222.

¹⁷⁰ *Demir v. France*, App. No.: 3041/02, Judgement of 4 April 2006.

¹⁷¹ *Ibid.*, para.: 5.

¹⁷² *Ibid.*, para.: 6.

¹⁷³ *Ibid.*, para.: 21.

Benzer şekilde *N. v. Birleşik Krallık*¹⁷⁴ başvurusunda meydana gelen içtihat ile 3'üncü maddenin de hasta yabancıları sınır dışı edilmeye karşı nadiren koruduğu görülmüştür. İlgili olayda Uganda vatandaşı olan başvuru N., 1998 yılında Birleşik Krallık'a takma bir adla girmiş ve sığınma başvurusunda bulunmuştur.¹⁷⁵ Takip eden aylarda başvurucuya AIDS hastalığına bağlı bir hastalık olan Kaposi sarkomu teşhisi konmuştur.¹⁷⁶ Buna bağlı olarak başvuru sığınma talebinin kabul edilmeyip sınır dışı edilmesi durumunda Uganda'da hastalığını tedavi edemeyeceğini belirtmiştir. Birleşik Krallık makamları başvuru talebini reddetmiş ve kendisi hakkında sınır dışı etme kararı tesis etmişlerdir. Bunun üzerine AİHM'e başvuruda bulunan başvuru, altı erkek ve kız kardeşinden beşinin Uganda'da HIV'e bağlı hastalıklardan öldüklerini belirtmiştir. Başvuru, ölümleri sırasında yanlarında olduğunu ve tecrübesine göre, Ugandalı doktorların tüm yapabileceklerinin, semptomları azaltmak olduğunu bildiğini ifade etmiştir.¹⁷⁷ Çalışmak için çok zayıf olduğunu belirten başvuru, Uganda'ya gönderilmek üzere sınır dışı edilmesi halinde, ihtiyaçlarını karşılayamayacağını, ilaçlarını alamayacağını ve yaşam koşullarının çok kötü olacağını, bu durumun sözleşmenin 3'üncü maddesini ihlal edeceğini öne sürmüştür.

Mahkeme yaptığı değerlendirmede haklarında sınır dışı edilme kararı alınan yabancıların prensip olarak o ülkedeki tıbbi, sosyal veya diğer yardım ve hizmetlerden yararlanmaya devam etmek için, sınır dışı eden devletin toprakları üzerinde kalma hakkı isteyemeyeceklerini, sözleşmecî devletin, sınır dışı etmesi durumunda, başvuru durumunun gerileyecek olması ve özellikle de yaşam şansının belirgin şekilde düşecek olmasının, 3'üncü maddenin ihlaline neden olmak için yeterli olmadığını belirtmiştir. Mahkeme yine ağır bir fiziksel veya ruhsal hastalığı olan bir yabancıyı, bu hastalığın iyileştirilmesi için olanakların, sözleşmecî devletlerden daha düşük olduğu bir ülkeye göndermek üzere sınır dışı etme kararının, 3'üncü madde bağlamında, ancak çok istisnai koşullarda, sınır dışı edilmeye karşı olan insani

---

¹⁷⁴ *N. v. United Kingdom*, App. No.: 26565/05, Judgement of 27 May 2008; Mahkeme bu kararda sözleşmecî devletlerin yabancıların ülkeye girişini, ikametini ve sınır dışı edilmesini kontrol etme hakkına sahip olduklarını bir kez daha vurgulamıştır.

¹⁷⁵ *Ibid.*, para.: 9.

¹⁷⁶ *Ibid.*, para.: 11.

¹⁷⁷ *Ibid.*, para.: 27.

mülâhazaların elzem olmaları halinde bir sorun oluşturabileceğini belirtmiştir.¹⁷⁸ Bu ilkeleri olaya uygulayan mahkeme, 3'üncü maddenin ihlal edilmediği yönünde karar tesis etmiştir.¹⁷⁹

Yabancı hakkında tesis edilen sınır dışı etme kararının uygulama imkanının kalmadığı durumlarda 2'nci maddenin ihlali gerekçesi ile yapılan başvurularda mahkeme yabancı için mağdur sıfatının ortadan kalktığı gerekçesi ile ihlal kararı vermemektedir. Mağdur sıfatının devam etmesi için yabancının sınır dışı edilmiş olması veya doğrudan sınır dışı edilme riskine muhatap olması gerekmektedir. *A.D. v. Türkiye*¹⁸⁰ başvurusunda mahkeme bu yönde karar vermiştir. Sözleşme ile güvence altına alınan bazı haklarla beraber 2'nci maddenin ihlal edildiği gerekçesi ile yapılan başvuruda mahkeme başvurucuların artık Türkiye'den Çin'e veya herhangi bir yere sınır dışı edilme tehlikesi içerisinde bulunmadıklarını değerlendirmiştir. Bu koşullarda başvurucuların sözleşmenin 2'nci maddesi kapsamındaki şikayetlerine ilişkin artık mağdur olduklarını ileri süremeyecekleri belirten mahkeme 2'nci madde açısından başvuruyu kabul edilemez olarak değerlendirmiştir.¹⁸¹

Mahkeme, *Asalya v. Türkiye*¹⁸² başvurusunda da benzer şekilde tutum sergilemiştir.¹⁸³ Bu başvuruda mahkeme, başvurucunun diğer maddelerle beraber 2'nci madde uyarınca Türkiye'den sınır dışı edilmesi tehdidine ilişkin olarak yaptığı başvuruda, başvurucunun sözleşmenin 34'üncü maddesi anlamında artık mağdur olduğunu iddia edemeyeceğini değerlendirmiştir. Bu doğrultuda söz konusu şikayetlerin sözleşmenin 35'inci maddesi kapsamında yer alan hükümlerle kişi bakımından bağdaşmadığını belirten mahkeme 2'nci maddenin ihlal edildiğine ilişkin iddiaları reddetmiştir.¹⁸⁴

Sınır dışı etme kararlarının sözleşmenin 2'nci maddesini ihlal ettiği gerekçesi ile yapılan başvurularda artık 13 No'lu protokolün 1'inci maddesi kapsamında karar

---

¹⁷⁸ *Ibid.*, para.: 42.

¹⁷⁹ *Ibid.*, para.: 51.

¹⁸⁰ *A.D. and Others v. Türkiye*, App. No.: 22681/09, Judgement of 22 July 2014.

¹⁸¹ *Ibid.*, para.: 83.

¹⁸² *Asalya v. Türkiye*, App. No.: 43875/09, Judgement of 15 April 2014.

¹⁸³ Mahkemenin benzer yönde verdiği bazı kararlar için bkz: *M.A. v. Cyprus*, App. No.: 41872/10, Judgement of 23 July 2013; *De Souza Ribeiro v. France*, App. No.: 22689/07, Judgement of 13 December 2012.

¹⁸⁴ *Asalya v. Türkiye*, para.: 90 and 91.

verilmesinin daha kolay olacağı belirtilmektedir. İlgili düzenleme sözleşmenin 15'inci maddesinde zikredilen olağanüstü hallerde dahi ölüm cezasını yasaklamaktadır. Ayrıca bu hüküm protokolün diğer hükümleri gereği herhangi bir çekince kabul etmemektedir.¹⁸⁵ Bu doğrultuda bir kişinin sözleşmecisi devlet tarafından idam cezasına çarptırılması veya kişinin ölümüne sebep olacak bir işlem veya eyleme maruz bırakılması sözleşmenin 2'nci maddesiyle beraber 13 No'lu Protokol'ün 1'inci maddesinin de ihlalini gündeme getirecektir. Bu durum, yabancıların sınır dışı edilerek ölümüne sebep verilmesi durumlarında da geçerlidir. Mahkemenin *X.W. v. Rusya*¹⁸⁶ başvurusunda verdiği karar dolaylı bir şekilde bu hususu ortaya koymuştur.

Mezkûr olayda Rus yetkililer, 2014 senesinin Ağustos ayında, Rusya'da yasal kalışının olmadığını ve ülkesi Çin Halk Cumhuriyeti'nde arandığını belirterek başvurucu hakkında sınır dışı etme kararı tesis etmiştir.¹⁸⁷ Bunun üzerine başvurucu 2'nci maddeyle beraber sözleşme kapsamında korunan haklarının ihlal edildiği gerekçesi ile AİHM'ye başvurmuştur. Mahkeme yaptığı değerlendirmede Avrupa Konseyi üyesi olduktan sonra idam cezasının kaldırılmasına yönelik kesin taahhüdü dikkate alındığında Rusya'nın, 13 No'lu Protokol'ü imzalamamış olmasına karşın, 2'nci ve 3'üncü maddelerden doğan, kişinin idam cezasına maruz kalma riskiyle karşılaşacağı yönünde somut gerekçeler bulunması halinde başka bir Devlete iade veya sınır dışı edilmemesine yönelik bir yükümlülük altında olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁸

AİHM, kimi zaman sınır dışı etme kararı tesis edildikten sonra üçüncü bir ülkeye gitmek için verilen sürenin kısa olması hasebi ile de 2'nci maddenin ihlal edileceğine hükmetmiştir. Hemen yukarıda zikredilen *X.W. v. Rusya* kararında mahkeme başvurusunun ülkeden gönderilmesine yönelik kararda, başvurusunun Rus pasaportuna el konulması nedeniyle, sınır dışı etme kararı kapsamında dayatılan üç günlük süre sınırı içinde başka bir ülkeye gitmek üzere Rusya'yı terk etmesinin mümkün olmadığını ve Çin'e sınır dışı edilmesi halinde, cezası ölüm olan cinayet suçlaması kapsamında yargılandıktan sonra ölüm cezasına çarptırılacağına yönelik

---

¹⁸⁵ Protokolün 2'nci maddesinde AİHS'nin 15'inci maddesine dayanılarak protokol hükümlerine istisna getirilemeyeceği ifade edilmiştir. 3'üncü maddede ise AİHS'nin 57'nci maddesine dayanılarak protokolün hükümleriyle ilgili hiçbir çekince konulamayacağı ifade edilmiştir.

¹⁸⁶ *X.W. v. Russia*, App. No.: 44095/14, Judgement of 29 October 2015.

¹⁸⁷ *Ibid.*, para.: 19.

¹⁸⁸ *Ibid.*, para.: 64.

somut ve öngörülebilir risk hususunda taraflar arasında bir ihtilaf olmadığını belirterek 2'nci maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.¹⁸⁹

2.3.2. İşkence Yasağı

Sözleşmenin işkence yasağının kaleme alındığı 3'üncü maddesi dolaylı koruma mekanizmasının en fazla uygulama alanı bulduğu düzenlemedir.¹⁹⁰ Öyle ki daha önce de bahsedildiği üzere öğretide bazı yazarlar dolaylı korumayı, işkence yasağının yukarıda zikredilen yorum metodu ile genişletilmesi neticesinde sözleşmede zikredilmediği halde korunması gerektiği düşünülen haklar olarak ifade etmektedirler.¹⁹¹

AİHM, yaptığı değerlendirmelerde yabancıların sınır dışı edilmeleri ile ilgili herhangi bir düzenlemenin sözleşmede cari olmadığını beyan ederek geri gönderme yasağının sözleşme ile korunmadığını kabul etmiştir. Bununla beraber mahkeme, yabancıların sınır dışı edildiği ülkelerde işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamelelere maruz bırakılmasına ilişkin riskin olduğu durumlarda sınır dışı işleminin sözleşmenin 3'üncü maddesini ihlal edeceğini ve sınır dışı işlemini gerçekleştiren devletin sözleşme bağlamında sorumluluğunun doğacağını beyan etmiştir.¹⁹²

Mahkemeye göre yabancıların sınır dışı edilmelerinin karşısındaki en büyük engel, gönderilecekleri yerde işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulma ihtimalleridir. Bu ihtimal doğrudan alınan bir karar sebebi ile olabileceği gibi ilgili kamu otoritelerinin gerekli özeni göstermemeleri sebebi ile de

---

¹⁸⁹ **Ibid.**, para.: 61.

¹⁹⁰ İşkence yasağının dolaylı korumasının gündeme geldiği son kararlardan bazıları için bkz.: N.A. v. Finland, App. No.: 25244/18, Judgement of 13 June 2021; D.A. and Other v. Poland, App. No.: 51246/17, 8 July 2021; B. and C. v. Switzerland, App. No.: 43987/16, Judgement of 17 November 2020; M.K. and Others v. Poland, App. No.: 40503/17, Judgement of 23 July 2020; S.A. v. Holland, App. No.: 49773/15, Judgement of 2 June 2020; Ilias and Ahmed v. Hungary, App. No.: 47287/15, Judgement of 21 November 2019.

¹⁹¹ Ergül, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, s. 134.

¹⁹² Aisling Reidy, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3'üncü Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz**, 6. baskı, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, 2002, s. 48.

gerçekleşmiş olabilir. Bu her iki durumda da mahkeme, sözleşmenin ihlal edildiğine karar vermektedir.¹⁹³

Mahkeme sınır dışı etme kararının 3'üncü maddeyi ihlal edip etmediğine dair değerlendirme yaparken koşullarla ilgili tüm verileri, özellikle de muamelenin süresini, fiziksel ya da ruhsal etkilerini ve bazen de mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumunu dikkate almaktadır.¹⁹⁴ *Yarashonen v. Türkiye* kararında yabancı sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında tutulduğu sürenin uzunluğunun da değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁹⁵

Sınır dışı etmek üzere yabancı idari gözetim altında tutulduğu durumlarda mahkeme, kişi başına 4 m² den daha az bir alanın düşmesinin de 3'üncü maddenin ihlaline neden olacağına karar vermiştir. *Hango v. Macaristan* başvurusuna ilişkin kararda mahkeme AİÖK'nin çok kişilik hücrelerde mahpus başına 4 m² yaşam alanını kabul edilebilir bir asgari standart olarak kabul ettiğini ifade etmiştir.¹⁹⁶

Mahkemenin bazı içtihatlarında sınır dışı edilmesi durumunda sözleşmenin 2'nci maddesinin ihlal edileceği durumlarda aynı gerekçe ile 3'üncü maddeye ilişkin ihlal kararı da verildiği görülmektedir. Daha önce zikredilen *Bader ve Kanbor v. İsveç*¹⁹⁷ kararı buna örnektir. Mezkûr başvuruda karı-koca olup İsveç'te yaşan Suriye uyruklu başvuruçular, 2002 senesinde sığınma başvurusunda bulunmuşlardır. Bayan Bader ile cinayete iştirak ettiği iddia edilen koca Bader'in sığınma talepleri İsveç makamları tarafından reddedilmiş, başvuruçular buna istinaden sözleşmenin 2'nci ve 3'üncü maddelerinin ihlal edileceği gerekçesi ile mahkemeye başvurmuşlardır.

Mahkeme yaptığı değerlendirmede gerekli güvencelerin alınmadığını, bu şartlar altında başvuruçuların menşe ülkelerine gönderilmelerinin ciddi bir risk olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁸ Sınır dışı edilmesi halinde koca Bader'de önemli ölçüde korku ve ıstırap yaşayacağını, kendisi ve diğer başvuruçuların tümünün, infazın ne zaman, nerede ve nasıl gerçekleştirileceği konusunda tahammül edilemez bir belirsizlikle karşı

---

¹⁹³ Güney Dinç, *Sorularla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2006, s. 108.

¹⁹⁴ *Kafkaris v. Cyprus*, App. No.: 21906/04, Judgement of 12 February 2008, para.: 95.

¹⁹⁵ *Yarashonen v. Türkiye*, App. No.: 72710/11, Judgement of 24 June 2014, para.: 71.

¹⁹⁶ *Hango v. Hungary*, App. No.: 52624/10, 23 April 2013, para.: 45.

¹⁹⁷ *Bader and Kanbor v. Sweden*.

¹⁹⁸ *Ibid.*, para.: 45.

karşıya kalacaklarını söyleyen mahkeme, koca Bader'in ülkesine sınır dışı edilmesi halinde sözleşmenin 2'nci ve 3'üncü maddelerinin ihlal edileceğine karar vermiştir.¹⁹⁹

Mahkemenin 3'üncü madde bağlamında ihlal kararı vermek için başvurunun işkence yasağı bağlamında yasaklanan bir uygulamaya tabi tutulmaya yönelik riskin yakın ve gerçek olduğunu ortaya koymasını aramaktadır.²⁰⁰ *Saadi v. İtalya*²⁰¹ başvurusunda Tunus vatandaşı olup İtalya'da ikamet eden başvuru terör suçlaması ile hapis cezasına mahkûm edilmiştir. 2006 senesinde tahliye olan başvuru, uluslararası terörizmle mücadeleyle ilgili mevzuata dayanılarak Tunus'a sınır dışı edilmek istenmiştir.²⁰² Bunun üzerinde sığınma talebinde bulunan başvurunun bu başvurusu reddedilmiş²⁰³ ve başvuru Tunus'a sınır dışı edilmesi durumunda sözleşmenin 3'üncü maddesinin ihlal edilmiş olacağı gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur.

Mahkeme ilk aşamada iç tüzüğünün 39'uncu maddesine (geçici tedbir) dayanarak, İtalya'nın yeni bir emre kadar başvurunun sınır dışı edilme kararının yürütülmesini durdurmasını istemiştir.²⁰⁴ Mahkeme yaptığı değerlendirmede sınır dışı edilmenin sözleşmeye aykırı olması için gerekli ve yeterli şartın, ilgilinin yollanacağı ülkede kötü muamele görme riskinin gerçek olması ve ciddi ve tartışma götürmeyen gerekçelere dayanması olduğunu söylemiştir. Kararda ayrıca İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü'nün raporlarının dikkate alındığı, bu raporların güvenilirliklerinden şüphe duyulmadığı, bu raporlara konu olan ihlallerin var kabul edildiği belirtilmiştir.²⁰⁵

Yabancı sınır dışı edileceği ülkenin sözleşme kapsamında hakların korunacağına dair güvence vermiş olması tek başına riskin ortadan kalktığı anlamına gelmeyecektir. Mahkeme bu güvencelerin AİHS tarafından yasaklanan muamelelere

---

¹⁹⁹ *Ibid.*, para.: 46 and 48.

²⁰⁰ Şennur Ağırbaşı, *Sınırlı Ayrımcılık Yasağından Genel Eşitlik İlkesine*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009, s. 117.

²⁰¹ *Saadi v. Italy*, App. No.: 37201/06, Judgement of 28 February 2008.

²⁰² *Ibid.*, para. 32

²⁰³ *Ibid.*, para. 38

²⁰⁴ AİHM İç Tüzüğü'nün 39'uncu maddesi uyarınca taraflardan birinin ya da ilgili başka bir kişinin talebi üzerine veya resen, tarafların menfaati ya da yargılamanın uygun bir şekilde yürütülmesi için alınması gerektiğini düşünülen ihtiyati tedbirler alınabilmekte ve bunlar taraflara bildirebilmektedirler.

²⁰⁵ *Saadi v. Italy*, para.: 65.

maruz kalma riskine karşı başvuruçunun korunması için yeterli bir garanti sunup sunmadığının inceleneceği ifade etmektedir.²⁰⁶

Başvuruçunun iddia ettiği riskin devlet kaynaklı değil de üçüncü kişi kaynaklı olduğu durumlarda mahkeme, 3'üncü maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir. *H.L.R. v. Fransa*²⁰⁷ başvurusunda 14 Mayıs 1989'da Kolombiya'dan İtalya'ya seyahat eden başvuruçunun, 580 gram kokain bulunan bir paketle Paris'te bulunan Roissy Havalimanı'ndan transit geçerken tutuklanmıştır. Devam eden süreçte hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilen başvuruçunun, kararın ertelenmesi sebebi ile ilk aşamada sınır dışı edilmemiştir.²⁰⁸

Başvuruçunun bu süre zarfında 3'üncü maddenin ihlali gerekçesi ile AİHM'e başvurmuş, mahkeme ise yaptığı değerlendirmede sözleşmenin 3'üncü maddesinin üçüncü kişilerin fiilleri sebebi ile ihlal edileceğine ilişkin iddialarda riskin gerçek olduğunun ve kabul eden devlet makamlarının uygun koruma sağlayarak riski bertaraf edemeyeceklerinin gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁰⁹

Mahkemeye göre varış ülkesinde var olan genel şiddet tek başına 3'üncü maddenin ihlali anlamına gelmeyecektir. Bu tür durumlarda başvuruçunun iddia edilen riskin gerçek olduğunu gösterecek veya sınır dışı edilme ihtimalinde kişisel durumunun diğer vatandaşların durumunda daha kötü olacağı ve sınır dışı edildiği devletin kendisini koruyamayacağı iddiasını destekleyecek kanıtları ortaya koyması gerekmektedir.²¹⁰

Sözleşmenin 3'üncü maddesinin ihlaline ilişkin iddia edilen risk, yabancıların sınır dışı edileceği ülkenin genel durumu ile kanıtlanamaz. Bu yönde bir iddianın kabul edilmesi için yabancıların ayrıca kendi şahsına ilişkin bir riski yani riskin kişisel olduğunu ortaya koyması gerekir.²¹¹ Bu noktada riskin varlığına ilişkin değerlendirmede mahkeme, başvuruçunun kişisel durumu ile sınır dışı edileceği ülkenin genel durumunu beraber ele almaktadır.²¹² Başvuruçunun dini inanç, siyasi

---

²⁰⁶ *Ibid.*, para.: 148.

²⁰⁷ *H.L.R. v. France*, App. No.: 24573/94, Judgement of 29 April 1997.

²⁰⁸ *Ibid.*, para.: 13.

²⁰⁹ *Ibid.*, para.: 40.

²¹⁰ *Ibid.*, para. 42.

²¹¹ *N. v. Finland*, App. No.: 38885/02, Judgement of 26 July 2005, para.: 167.

²¹² *Saadi v. Italy*, App. No.: 37201/06, Judgement of 28 February 2008, para.: 130.

görüŖ, mensup olduğu gurup gibi kiŖisel durumu, sınır dıŖı edileceği ülkenin genel durumundan daha önemlidir. *Mostafa ve Diğerleri v. Türkiye*²¹³ baŖvurusunda bunu açık bir Ŗekilde görmek mümkündür.

İlgili baŖvuruda baŖvurucular, 29 Ŗubat 2000 tarihinde Irak pasaportuyla Türkiye'ye giriŖ yapmıŖlardır. BaŖvurucular 2 Mart 2000 tarihinde Ankara'daki BMMYK temsilciliğine iltica talebiyle baŖvuruda bulunmuŖlar fakat baŖvularının olumsuz neticelenmesi üzerine BMMYK personelini tehdit etmiŖlerdir.²¹⁴ Türk makamları baŖvurucuların sınır dıŖı edilmelerini kararlaŖtırmıŖ ve bunun üzerine baŖvurucular sınır dıŖı edilmeleri halinde sözleşmenin 3'üncü maddenin ihlal edileceği gerekçeleri ile AİHM'e baŖvurmuŖlardır.²¹⁵

Benzer durumlarda Irak'ın savaŖtan sonraki genel durumu sebebi ile ihlal kararı veren mahkeme, bu baŖvuruda baŖvurucuların kiŖisel durumlarını deĐerlendirmiŖ ve baŖvurucuların, Irak'a sınır dıŖı edilmelerinin sözleşmenin 3'üncü maddesi kapsamındaki haklarına yönelik riskler doğurabileceği yönündeki iddiaların mesnetsiz olduğunu ve mevcut dosya çerçevesinde bu iddiaların doğruluğunu gösteren herhangi bir unsur bulunmadığını not etmiŖtir.²¹⁶ BaŖvurucuların Irak'a sınır dıŖı edilmelerinden ve baŖvurunun hükümete tebliğ edilmesinden sonra dahi baŖvurucuların iddialarına iliŖkin herhangi bir belge ya da bilgi sunmadığını belirten mahkeme, baŖvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiŖtir.

Yine *Sultani v. Fransa* baŖvurusunda mahkeme, baŖvurucunun ülkenin genel durumuyla beraber riskin kiŖisel olduğunu ortaya koymasını gerektiğini ifade etmiŖtir. Söz konusu baŖvuruda Tacik kökenli Afgan baŖvurucu evine atılan bomba neticesinde yaralanması üzerine Fransa'ya giderek sığınma talebinde bulunmuŖ fakat bu baŖvurusu reddedilerek hakkında sınır dıŖı etme kararı tesis edilmiŖtir.²¹⁷ Sonrasında baŖvurucu sınır dıŖı edilmesi durumunda sözleşmenin 3'üncü maddesinin ihlal edileceği gerekçesi ile 19 Aralık 2005 tarihinde AİHM'ye baŖvurmuŖtur.

---

²¹³ Mostafa and Others v. Türkiye, App. No.: 16348/05, Judgement of 15 January 2008.

²¹⁴ 6458 sayılı YUKK ve bunun uygulanasına iliŖkin yönetmelik yayınlanmadan önce uluslararası koruma baŖvuruları Ankara bulunan BMMYK Ofisi'ne yapılmaktaydı. Söz konusu kanun ve yönetmelik ile uluslararası koruma baŖvuruları, valiliklere bağlı il göç idaresi müdürlükleri tarafından alınmaya baŖlanmıŖtır.

²¹⁵ Mostafa and Others v. Türkiye, para.: 15.

²¹⁶ *Ibid.*, para.: 27.

²¹⁷ Sultani v. Fransa, App. No.: 45223/05, Judgement of 20 September 2007, para.: 10 and 17.

Mahkeme, başvuruçuların Afganistan'da genel bir şiddet durumunun varlığını göstermekte başarılı olduğunu, fakat böyle bir durumun, başvuruçunun sınır dışı edilmesinin tek başına 3'üncü maddenin ihlal anlamına gelmeyeceğini söylemiştir. Mahkeme, başvuruçunun kişisel durumuyla ilgili olarak gerçekten doğrulanmış herhangi bir unsur sağlamadığını ve özellikle tehdit altındaki bir azınlık gruba mensup olduğunu herhangi bir şekilde ispatlamadığını ifade etmiştir.²¹⁸

Başvuru esnasından riskin kişisel olduğunu esaslı sebeplerle ortaya koymak başvuruçunun görevidir. Fakat öğretilerde, başvuruçunun sınır dışı edileceği ülkenin sözleşmeye taraf olmadığı durumlarda başvuruçunun ihlal iddialarını destekleyen belgeleri göndermesinin istenmeyebileceği ifade edilmektedir.²¹⁹ Bununla beraber, mahkeme de re'sen elde ettiği bilgi ve belgelere dayanabilmektedir.²²⁰ Bu şart yerine getirildikten sonra oluşan ihlal şüphesini ortadan kaldırmak ise aleyhine başvuru yapılan devlete aittir.²²¹

Mahkeme, yukarıda zikredilen *Sultani v. Fransa* başvurusunda başvuruçunun riskin kişisel olduğunu başvuruçunun tarafından ortaya konduğu fakat sözleşmecî devletin yaptığı araştırmalar ile ihlal şüphesini ortadan kaldırdığı gerekçeleri ile ihlal kararı vermemiştir. Mahkeme yaptığı değerlendirmede başvuruçunun Fransız otoritelerine iki defa sığınma talebiyle başvurduğunu ve bu şekilde Afganistan'a gönderilmesine karşı tezlerini yetkililere sunduğunu, ulusal otoritelerin bu ülkedeki genel durumu, başvuruçunun şahsi durumu ile ilgili açıklamalarını ve Afganistan'a gönderilme durumunda karşılaşılabilecek risklerle ilgili iddialarını göz önünde bulundurduğunu, dolayısıyla başvuruçunun şahsi durumunun incelendiğini ve sınır dışı edilmeye ilişkin yeterli bir gerekçe sunulduğunu belirtmiştir.²²²

Mahkemeye yapılan başvurularda, başvuruçunun 3'üncü maddenin ihlal edileceğini ve bu ihlalin kişisel olduğunu esaslı sebeplerle ispat ettikten sonra aleyhine başvuru yapılan devletin, başvuruçuyu sınır dışı etmeyeceğini bildirmesi durumunda mahkeme, kabul edilmezlik verebilmektedir. *Affaire Boutagni v. Fransa* kararı bu

---

²¹⁸ *Ibid.*, para.: 67.

²¹⁹ Erdal Uğur, Hasan Bakırcı, **Article 3 of the European Convention on Human Rights: A Practitioner's Handbook**, Geneva, Organisation Mondiale contre la Torture, 2006, p. 99.

²²⁰ *Crus Varas and Others v. Sweden*, App. No.: 15576/89, Judgement of 20 March 1991, para.: 75.

²²¹ *Saadi v. Italy*, para.: 129.

²²² *Sultani v. France*, App. No.: 45223/05, Judgement of 20 September 2007, para.: 83.

yöndedir. İlgili kararda mahkeme sınır dışı etme kararının uygulanması halinde başvuruçunun mahkemeye tekrardan başvurabileceğini bu sebeple Fransa makamlarının başvuruçunun Fas'a sınır dışı edilmeyeceği yönündeki beyanının sözleşmenin 3'üncü maddesine aykırı muameleye maruz kalma riskini taşımadığı sonucuna varması için yeterli olduğunu belirtmiştir.²²³

2.3.3. Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı

AİHS'de, yabancıların özel veya aile hayatları ile alakalı özel bir hükme yer verilmemiştir.²²⁴ Fakat zikredilen diğer maddeler gibi “Özel ve aile hayatına saygı hakkı” başlıklı 8'inci maddenin birinci fıkrasında da “herkes” ibaresine yer verilmiş olması ve bu kavramın yabancıları da kapsamaması hasebi ile hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancılar özel ve aile hayatlarının ihlal edildiği gerekçesi ile mahkemeye başvurabilmektedirler.

Sözleşmenin 8'inci maddesinin ana gayesi, herkesi kamu makamlarının keyfi müdahalelerine karşı muhafaza etmektir. Bu bağlamda AİHS tarafı devletlerin kişilerin özel yaşamlarına, aile yaşamlarına, konutlarına ve haberleşmelerine keyfi şekilde müdahalede bulunmama yükümlülüğü bulunmaktadır. AİHM, taraf devletlerin AİHS 8'inci maddedeki yükümlülüklerini ihlal ettiklerini tespit ettiği çok sayıda kararı vermiştir.²²⁵

Sözleşmenin 8'inci maddesinin ihlali, aleyhine başvuru yapılan devletin ülkesinde kurulmuş düzenin bozulması ya da planlanan düzenin kurulmasına izin verilmemesi sebeplerine dayanabilir. İlk ihtimalde yabancıların sınır dışı edilmesi söz konusu iken ikinci ihtimalde ise yabancıların ülkeye kabul edilmemesi gündeme gelmektedir. Mahkeme vermiş olduğu kararlarda her iki durumda da 8'inci maddenin ihlalinin söz konusu olabileceğini belirtmiştir.

---

²²³ Affaire Boutaghi v. France, App. No.: 42360/08, Judgement of 18 November 2010, para.: 48.

²²⁴ Songül Atak, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin Kararlarında Yabancıların Aile Yaşamı Hakkı”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XI, No: 1–2, 2007, s. 106.

²²⁵ Gülay Aslan Öncü, *Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı*, 8. baskı, Ankara, Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü, 2019, s. 19.

Yabancıların sınır dışı edilmesinin sözleşmenin 8'inci maddesini ihlal edebileceğine ilişkin anlayışın ortaya çıktığı ilk kararlardan bir tanesi *X v. Federal Almanya*²²⁶ kararıdır. Söz konusu olayda Endonezya uyruklu başvuru, yine Endonezya uyruklu olup 1969 senesinden beri Federal Almanya'da eğitim alan kocasının yanına gelmiş ve burada iki çocuk sahibi olmuştur. Devam eden süreçte Federal Almanya makamları başvurucuya verilen geçici çalışma izninin kocasının ikametine bağlı olduğunu, kocasından boşanan başvuruçunun çalışma izninin yenilenmeyeceğini, bu aşamada başvuruçunun kendisine tanınan altı aylık süre içerisinde ülkeyi terk etmesi gerektiğini aksi takdirde sınır dışı edileceğini ifade etmiştir.

8'inci maddenin ihlali gerekçesi ile yapılan başvuruda nihai değerlendirmesinde mahkeme, başvuruya verilen çalışma izninin geçici olduğunun başından beri bilindiğini, başvuruçunun bu durumu kabul ederek Federal Almanya'ya geldiğini, dolayısıyla kurulan ilişkilerin geçici olduğunun kabul edilmesi gerektiğini, bu sebeple başvuru konusu işlemin sözleşmenin 8'inci maddesinin ihlalini oluşturmadığını ifade etmiştir. Mahkeme bu başvuruda çocukların ebeveynleri ile olan ilişkilerini yeterince dikkate almamıştır.

*Moustaquim v. Belçika*²²⁷ başvurusunda mahkeme, *X. v. Federal Almanya* başvurusuna kıyasen olaya daha hassas yaklaşarak ihlal kararı vermiştir. Söz konusu başvuruda Fas vatandaşı olan Abderrahman Moustaquim, 28 Eylül 1963'te Kazablanka'da doğmuş ve kasap işleten babasına katılmak için 1965 senesinin temmuz ayında annesiyle birlikte Belçika'ya gelmiştir. Başvuru 1984 senesinin haziran ayına kadar yasal bir şekilde Belçika'da ikamet etmiştir. Bu tarihten sonra Belçika otoriteleri tarafından sınır dışı edilen başvuru, burada bir aile düzeninin olduğu, yedi erkek ve üç kız kardeşinin burada dünyaya geldiği, ağabeylerinden bir tanesinin Belçika vatandaşı olduğu hususlarına dayanarak sözleşmenin 8'inci maddesinin ihlali gerekçesi ile mahkemeye başvuruda bulunmuştur.²²⁸

---

²²⁶ X. v. Federal Republic of Germany, App. No.: 9478/81, Judgement of 8 December 1981.

²²⁷ Moustaquim v. Belgium, App. No.: 12313/86, Judgement of 18 February 1991.

²²⁸ *Ibid.*, para.: 9.

Yapılan değerlendirmede mahkeme başvurucunun aile üyeleri ile ilişkilerini hiç kesmediğini, sınır dışı edildiği tarihten sonra da yazışarak aile üyeleriyle irtibatta kalmaya çalıştığını, sınır dışı işleminin başvuruyu beş yıldıan fazla süre ailesinden uzak kalmaya mecbur bıraktığını ifade ederek sözleşmenin 8’inci maddesinin ihlal edildiğini ifade etmiştir.²²⁹

Mahkeme, 8’inci madde üzerinden yabancılar için geliştirdiği dolaylı koruma mekanizmasının çerçevesini bazı kararlarında belirtmiştir. Örneğin *Dalia v. Fransa*²³⁰ kararı bunlardan bir tanesidir. Mahkeme mezkûr başvuruda yerleşik bir uluslararası hukuk meselesi olarak ve antlaşma yükümlülüklerine tabi olarak, yabancıların girişini ve ikametini kontrol etme haklarını kullanarak kamu düzenini korumanın sözleşmeye taraf devletlerin görevi olduğunu, bu amaçla devletlerin ceza gerektiren suçlardan hüküm giymiş yabancıları sınır dışı etme yetkisini barındırdıkları belirtmiştir.²³¹ Ancak bu alandaki kararların, 8’inci maddenin birinci paragrafında korunan bir hakka müdahale edebilecekleri ölçüde, demokratik bir toplumda gerekli olmalarının elzem olduğunu ifade eden mahkeme ayrıca sözleşmeciler devletlerin özel ve aile hayatına saygı hakkı ile düzensizlik ve suçun önlenmesi arasında adil dengeyi kurmaları gerektiğini de ifade etmiştir.²³²

Mahkeme, 8’inci maddenin ihlali gerekçesi ile yapılan başvurularda ilk olarak bir özel veya aile hayatının varlığının irdelemektedir. Söz konusu özel veya aile hayatının varlığının tespitinde sözleşmeciler devletin başvurucu hakkında tesis ettiği kararın kesinleştiği tarih baz alınmaktadır. Mahkeme bu hususu *Yıldız v. Avusturya*²³³ kararında “*Mahkeme, başvurucuların 8’inci madde anlamında bir özel hayat ve aile hayatı kurup kurmadıklarının, ikamet yasağının kesinleştiği andaki durum ışıkında belirlenmesi gerektiğini yineler.*” şeklinde ifade etmiştir.²³⁴

---

²²⁹ **Ibid.**, para.: 36.

²³⁰ *Dalia v. France*, App. No.: 26102/95, Judgement of 19 February 1998.

²³¹ Mahkemenin takdir yetkisine ilişkin yaklaşımı için bkz: *Handyside v. United Kingdom*, App. No.: 5493/72, Judgement of 7 December 1976, para.: 48.

²³² *Dalia v. France*, App. No.: 26102/95, Judgement of 19 February 1998, para.: 52; ayrıca bkz: *Amrollahi v. Denmark*, App. No.: 56811/00, Judgement of 11 July 2002, para.: 33.

²³³ *Yıldız v. Austria*, App. No.: 37295/97, Judgement of 31 October 2002, para.: 34.

²³⁴ Ayrıca bkz: *Bouchelkia v. France*, App. No.: 23078/93, Judgement of 29 January 1997; *Ezzouhdi v. France*, App. No.: 47160/99, 13 February 2001.

Bir özel veya aile hayatının varlığına kanaat getirilmesinden sonra bu müdahalenin varlığının ispatı başvurucuya aittir.²³⁵ Başvurucunun bir müdahalenin varlığını ispatlaması durumunda mahkeme bu müdahalenin 8'inci maddenin ikinci fıkrasına uygunluğunu denetlemektedir. Bu bağlamda yapılan müdahalenin kanunlara uygun olması, aynı fıkra da zikredilen ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gerekçelerine dayanması, demokratik bir toplumda gerekli olması ve söz konusu amaçla oranlı olması gerekmektedir.²³⁶

Yapılan müdahalenin kanunlara uygun olma şartı, 8'inci maddeye müdahale anlamına gelecek işlem ve eylemlerin önceden bilinebilir bir hukuki dayanağının olmasını ifade etmektedir. Mahkeme bu hususu *Lupsa v. Romanya*²³⁷ kararında ele almıştır. İlgili kararda mahkeme öncelikle başvuru konusu işlemin iç hukukta bir dayanağının bulunması gerektirdiğini, aynı zamanda bu dayanağın ilgili kişilerce erişilebilir olmasının ve belirli bir eylemin gerektirebileceği sonuçları koşullara göre makul bir dereceye kadar öngörmelerini sağlamak için yeterli olmasının elzem olduğunu belirtmiştir.²³⁸

Mahkemenin, kanunlara uygun olma şartı sağlanmadığı gerekçesi ile ihlal kararı verdiği durumlar çok azdır. *Al-Nashif v. Bulgaristan*²³⁹ başvurusu kanunlara uygun olma şartı sağlanmadığı gerekçesi ile ihlal kararı verilen başvurulardan bir tanesidir. Başvurucunun, hakkında tesis edilen sınır dışı etme kararının sözleşmenin 8'inci maddesini ihlal ettiği gerekçesi ile yaptığı başvuruda mahkeme yürütmenin takdir yetkisini hukuka uygun ve kötüye kullanılmadan kullanılmasını sağlayacak güvenceler gerektiğini, bu sebeple sınır dışı gibi temel insan haklarını etkileyen işlemlerin bağımsız bir organ önünde irdelemenin mümkün olmasının elzem olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁰ Bulgar yasalarının yürütme erkine, herhangi bir çekişmeli prosedür

---

²³⁵ Dinç, *Sorularla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, s. 384.

²³⁶ Ursula Kilkelly, *Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı*, 1. baskı, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, 2001, s. 41.

²³⁷ *Lupsa v. Romania*, App. No.: 10337/04, Judgement of 8 June 2006.

²³⁸ *Ibid.*, para.: 32.

²³⁹ *Al-Nashif v. Bulgaria*, App. No.: 50963/99, Judgement of 20 June 2002.

²⁴⁰ *Ibid.*, para.: 119.

izlemeden, herhangi bir gerekçe göstermeden ve bağımsız bir makama itiraz etme imkânı olmaksızın sınır dışı kararı tesis etme yetkisi verdiğini belirten mahkeme, başvuruçuların aile hayatına müdahalenin, sözleşmenin 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan kanunlara uygun olma şartını karşılamadığını ifade etmiştir.²⁴¹

Sözleşmenin 8'inci maddesinin ihlali gerekçesi ile yapılan başvurularda, yukarıda belirtildiği üzere mahkeme, müdahalenin varlığını tespit ettikten sonra bu müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olmasını ve söz konusu amaçla orantılı olmasını aramaktadır.²⁴² Yapılan müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olmadığı ve orantısız olduğu yönünde verilen kararlardan bir tanesi *Maslov v. Avusturya* kararıdır.²⁴³

Söz konusu olayda ailesiyle beraber uzun senelerdir Avusturya'da yaşayan çocuk yaştaki başvuruçucu, hakkında yürütülen ceza kovuşturması neticesinde Bulgaristan'a sınır dışı edilmiş, bunun üzerinde başvuruçucu sözleşme kapsamındaki özel ve aile hayatının korunması hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur.²⁴⁴

Mahkeme, çocuk suçluya karşı sınır dışı etme tedbirleri söz konusu olduğunda, çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurma yükümlülüğünün, çocuğun yeniden entegrasyonunu kolaylaştırma yükümlülüğünü içerdiğini ve bunun sınır dışı etme yoluyla aile veya sosyal bağları koparmakla sağlanamayacağını ifade etmiştir.²⁴⁵ Bununla beraber mahkeme hapisten çıktıktan sonra başvuruçunun yeniden suç işlemeyen 18 ay daha Avusturya'da kaldığını, söz konusu suçların başvuruçucu reşit değilken işlendiğini, başvuruçunun başlıca sosyal, kültürel, dilsel ve aile bağları, tüm akrabalarının yaşadığı Avusturya'da bulunduğunu ve menşe ülkesiyle kanıtlanmış hiçbir bağının olmadığını belirtmiş ve bu sebeplerle tesis edilen sınır dışı etme kararının meşru amaçla orantısız olduğuna karar vermiştir.²⁴⁶

Sınır dışı etme işlemlerinin sözleşmenin 8'inci maddesini ihlal ettiği gerekçesi ile yapılan başvurularda, mahkeme müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olması

---

²⁴¹ Ibid., para.: 128.

²⁴² Kilkelly, **Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı**, s. 41.

²⁴³ *Maslov v. Austria*, App. No.: 1638/03, Judgement of 23 June 2008.

²⁴⁴ Ibid., para.: 77.

²⁴⁵ Ibid., para.: 78 and 96.

²⁴⁶ Mahkeme bazı kararlarında yabancıнын süresiz bir şekilde sınır dışı edilmesini meşru amaçla orantısız kabul ederek ihlal kararı vermiştir. Bkz.: *Yılmaz v. Germany*, App. No.: 52853/99, Judgement of 17 April 2003; *Radovanovic v. Avusturya*, App. No.: 42703/98, Judgement of 22 April 2004.

ve söz konusu amaçla orantılı olmasına ilişkin değerlendirme kriterlerini *Boultif v. İsviçre*²⁴⁷ kararında toplamıştır. Mezkûr olayda Cezayir vatandaşı olan başvuru Abdelouahab Boultif, ikamet ettiği İsviçre’de İsviçre vatandaşı olan M.B. ile evlenmiştir. Başvuru, çeşitli suçlardan ceza kovuşturmasına tabi tutulduktan sonra sınır dışı edilmek istenmiştir. Bunun üzerine kendi isteği ile İtalya’ya çıkış yapan başvuru tesis edilen sınır dışı etme kararı ile sözleşmenin 8’inci maddesinin ihlal edildiği gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur.

Mahkeme, yaptığı değerlendirmede başvuru ailesiyle birlikte İsviçre dışında yaşamasının pratikte imkânsız olması nedeniyle, aile hayatını kurmak için ciddi bir engelle maruz kaldığını, İsviçre makamları oturma iznini yenilemeyi reddetmeye karar verdiğinde, başvuru kamu düzeni için yalnızca nispeten sınırlı bir tehlike arz ettiğini, bu sebeple müdahalenin izlenen amaçla orantılı olmadığını ifade etmiştir.²⁴⁸

Kararın bir kısmında sınır dışı edilmenin önündeki ana engelin, eşlerin bir arada kalmasının ve özellikle bunlardan birinin ve/veya çocukların diğerinin menşee ülkesinde yaşamasının meydana getirdiği güçlükler olduğu ifade edilmiştir. Mahkeme bu nedenle söz konusu tedbirin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını incelemek için yol gösterici ilkeler oluşturması gerektiğini ifade etmiş ve Boultif kriterleri olarak bilinen şu ilkeleri saymıştır: Başvuru tarafından işlenen suçun niteliği ve ciddiyeti, başvuru sınır dışı edileceği ülkedeki kalış süresi, suçun işlenmesinden bu yana geçen süre ve başvuru bu süre içindeki davranışı, ilgili kişilerin uyrukları, evlilik süresi gibi başvuru ailevi durumu, çiftin gerçek ve samimi bir aile hayatı yaşayıp yaşamadığını ortaya koyan diğer faktörler, eşin bir aile ilişkisine girdiği sırada suçu bilip bilmediği ve evlilikte çocukların olup olmadığı ve varsa yaşları.²⁴⁹

Mahkeme bu tarihten sonra sınır dışı etme kararının özel ve aile hayatını ihlal ettiği gerekçesi ile yapılan başvurularda Boultif kriterleri olarak bilinen ilkeleri dikkate almış ve bu ilkeler doğrultusunda karar vermiştir.²⁵⁰

---

²⁴⁷ Boultif v. Swetzerland, App. No.: 54273/00, Judgement of 2 August 2001.

²⁴⁸ *Ibid.*, para.: 55.

²⁴⁹ *Ibid.*, para.: 48.

Belirtmek gerekir ki, 8'inci maddenin dolaylı korumasında mahkeme genel olarak özel ve aile hayatını beraber ele almakta ve değerlendirmesini bu bağlamda yapmaktadır.²⁵¹ Fakat bazı durumlarda özel hayata saygı tek başına değerlendirme konusu olabilmektedir. İçtihatlarda kendisine yer bulan bu husus, 8'inci maddenin birinci fıkrası anlamında aile sahibi olmayan bir koruma sağlamaktadır. Böylece evli olmayan veya aile sahibi olmayan yabancılar da 8'inci maddenin dolaylı korumasından faydalanma imkânı bulmaktadırlar.

---

²⁵⁰ Boulouf kriterlerine dikkate alındığı örnek mahkeme kararları için bkz: Uner v. Holland, App. No.: 46410/99, Judgement of 18 October 2006; M.M. v. Switzerland, App. No.: 59006/18, Judgement of 8 December 2020; D. and Others v. Romania, App. No.: 75953/16, Judgement of 14 January 2020.

²⁵¹ Nuala Mole, Catherine Meredith, **Asylum and the European Convention on Human Rights**, Council of Europe, 2010, p. 182.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA SINIR DIŞI ETME

Türk hukukunda sınır dışı etme müessesesi, Anayasa,²⁵² TCK,²⁵³ PK,²⁵⁴ YTİSHK²⁵⁵ ve YUKK'de²⁵⁶ ele alınmıştır. Bununla beraber sınır dışı etme müessesesine ilişkin konuların hemen hemen hepsi bakımından 6458 sayılı YUKK uygulama alanı bulmaktadır.²⁵⁷ Zira bu kanun, diğer kanunlarda parça parça olarak düzenlenen konuları tek çatı altında birleştirmiştir.

Sınır dışı etme kararlarının hukuka aykırı olduğu iddiası ile yapılan başvuruları ise idare mahkemeleri incelemektedir. Bu alanda tek görevli mahkeme olan idare mahkemeleri verdikleri kararlarda YUKK'u esas almaktadırlar. Bu sebeple bu başlık altında öncelikle YUKK'nin sınır dışı etme müessesesini nasıl ele aldığı üzerinde durulacak, sonrasında ise Türk idare mahkemelerinin sınır dışı etme kararlarına karşı ikame edilen davalarda verdikleri kararlar incelenecektir.

3.1. YUKK Kapsamında Sınır Dışı Etme

6458 sayılı YUKK'de sınır dışı etme kararını almaya yetkili makam, kararın tebliği, sınır dışı etme kararı alınabilecek ve alınamayacak yabancılar, karara karşı yargısal süreç ve kararın icrası konuları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

---

²⁵² “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”, **Resmi Gazete**, No: 17844, 20.10.1982.

²⁵³ “Türk Ceza Kanunu”, **Resmi Gazete**, No: 25611, 12.10.2004.

²⁵⁴ “Pasaport Kanunu”, **Resmi Gazete**, No: 3960, 15.07.1938.

²⁵⁵ “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun”, **Resmi Gazete**, No: 7564, 24.07.1950.

²⁵⁶ “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, **Resmi Gazete**, No: 28615, 11.04.2013.

²⁵⁷ Lami Bertan Tokuzlu, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Yasal Belirlilik İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 2016, s. 1063.

3.1.1. Kararı Almaya Yetkili Makam

Genelde idari makamlar veya ceza mahkemeleri tarafından tesis edilen²⁵⁸ sınır dışı etme kararı, Türk hukukunda idarenin tek taraflı idari işlemi olarak Göç İdaresi Başkanlığı'nın²⁵⁹ talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınmaktadır.²⁶⁰ Bu durum 6458 sayılı YUKK'nin 52'nci maddesinde açıkça belirtilmiştir.

Uygulamada Göç İdaresi Başkanlığı tarafından valilikler bünyesinde il göç idarelerinin kurulmakta ve sınır dışı işlemleri bu müdürlükler tarafından yürütülmektedir.²⁶¹ Buradan hareketle aslında sınır dışı etme kararlarının alınmasında yetkili makamın Göç İdaresi Başkanlığı tarafından valilikler bünyesinde kurulan il göç idareleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.²⁶² Belirtmek gerekir ki, sınır dışı etme kararı alma yetkisi sınırsız bir yetki değildir. Zira her idari işlem gibi sınır dışı etmeye ilişkin işlemlerde de asıl olan kamu yararadır.²⁶³ Sınır dışı etme kararı alma yetkisi ancak kamu yararının gerektirdiği düzeyde kullanılmalıdır. Aksi bir durum, amaç unsuru bakımından sakat olacak sınır dışı etme kararının iptalini gerektirecektir.²⁶⁴

---

²⁵⁸ Sınır dışı etme kararının ekseriyetle idari makamlar veya ceza mahkemeleri tarafından tesis edildiğine ilişkin bkz.: Ekşi, "İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye'den Sınır Dışı Edilmelerini Engelleyen Haller", s. 2817.

²⁵⁹ 29/10/2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan 85 Nolu Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 'Genel Müdürlük' statüsünden 'Başkanlık' statüsüne yükseltilmiş ve bu kapsamda kurumun "T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü" olan adı, "T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir.

²⁶⁰ Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, "Yabancıların Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi", **TBB Dergisi**, No: 108, 2013, s. 211–258; Ergin Ergül, "Türk Hukukunda Yabancıları Sınır Dışı Etme ve Geri Gönderme İşlemleri", **Terazi Hukuk Dergisi**, C. VII, No: 74, 2012, s. 83–87; Kabaalioğlu, Ekşi, "Yabancıların Türkiye'den Sınırdışı Edilmesi", s. 503–522.

²⁶¹ "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği", **Resmî Gazete**, No: 28821, 14.11.2013.

²⁶² 6458 sayılı YUKK'tan önce sınır dışı etme kararlarının alınmasında yetkili makam 5683 sayılı YİSHK'ye göre belirlenmekteydi. İlgili kanunun "karar almaya yetkili makamlar" başlıklı 21'inci maddesinde sınır dışı etme kararını almaya yetkili makamın İç İşleri Bakanlığı olduğu belirtilmiştir. Düzenlemenin devamında ise kamu düzeni ve güvenliği sebepleri ile derhal ülkeden çıkmaları elzem olan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alma konusunda İç İşleri Bakanlığı'nın yetki vermesi şartı ile sınır ve sahil illerinin de yetkili olacağı beyan edilmiştir.

²⁶³ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, **Türk İdare Hukuku**, 5. baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2021, s. 34.

²⁶⁴ İdari işlemin amaç unsuruna ilişkin açıklamalar için bkz: Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **a.g.e.**, s. 427.

3.1.2. Kararın Tebliği

6458 sayılı YUKK'nin 52'nci maddesinin yukarıda zikredilen birinci fıkrasının devamı sınır dışı etme kararının tebliğine ilişkin hususları ihtiva etmektedir. İlgili düzenlemede kararın gerekçeleriyle birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edileceği, hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancının, bir avukat tarafından temsil edilmediği durumlarda kendisinin veya yasal temsilcisinin, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirileceği belirtilmiştir.

Yabancının, avukatının ya da yasal temsilcisinin tesis edilen sınır dışı etme kararı hakkında bilgilendirildiği yazılı bildirim, kararı tesis eden valilik makamı tarafından yapılmaktadır. Zira yazılı bildirim, işlemi tesis eden makam tarafından yapılması kuraldır.²⁶⁵

İfade etmek gerekir ki, sınır dışı etme kararının usulüne uygun tebliği kararın sıhhat şartlarındandır.²⁶⁶ Kararın usulüne uygun bir şekilde tebliğ edilmemesi, bu kararın hukuk dünyasında anlam ifade etmesini engeller. Öyle ki, usulüne uygun bir şekilde tebliğ edilmeyen karara karşı dava süresi de işlemez.²⁶⁷ Usulüne uygun bir şekilde tebliğ edilmeyen sınır dışı etme kararına karşı yargı yoluna başvurulması durumunda ise süreç tesis edilen işlemin hukuka aykırı olduğu kararı ile sonuçlanmaktadır.²⁶⁸

3.1.3. Sınır Dışı Edilebilecek Yabancılar

Sınır dışı edilebilecek yabancılar, YUKK'nin “sınır dışı etme kararı alınacaklar” başlıklı 54'üncü maddesinde ele alınmıştır. İki fıkra halinde kaleme alınan düzenlemenin ilk fıkrasında hangi yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınacağı düzenlenmiştir. Fıkranın ilk halinde on üç farklı bent sayılmış iken 676/36 sayılı

---

²⁶⁵ Cihan Kanlıgöz, “İdari İşlemlerin Yazılı Bildirimi”, AÜHFD, C. 40, No: 1, 1988, s. 176.

²⁶⁶ Kanlıgöz, a.e.

²⁶⁷ Kanlıgöz, a.g.e., s. 177.

²⁶⁸ Nuray Ekşi, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia- Türkiye Davası*, İstanbul, Beta Yayınları, 2010, s. 62 vd.

KHK²⁶⁹ ile getirilen hüküm ile fıkra (k) bendi de eklenmiştir. Buna göre 5237 sayılı TCK'nın 59'uncu maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler, terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar, Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar, Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar, kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar, vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler, ikamet izinleri iptal edilenler, ikamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler, çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler, Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler ya da bu hükümleri ihlale teşebbüs edenler²⁷⁰, hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler, uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra YUKK'nin diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar, ikamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar, uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler sınır dışı edilebileceklerdir.²⁷¹

Belirtmek gerekir ki, pek çok hukuk sisteminde olduğu gibi Türk hukuk sisteminde de kamu düzeni ve kamu güvenliği sınır dışı etmenin genel gerekçeleri

---

²⁶⁹“Olağanüstühal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, **Resmi Gazete**, No: 29872, 29.10.2016.

²⁷⁰ Düzenlemenin ilk halinde bulunmayan “ya da bu hükümleri ihlale teşebbüs edenler” ibaresi, sonradan 7196 sayılı kanun ile madde metnine eklenmiştir. Bkz: “Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, **Resmi Gazete**, No: 30988, 24.12.2019.

²⁷¹ 676/36 sayılı KHK ile eklenen hüküm, daha sonrasında 01.02.2018 tarihli karar ile kanunlaşmıştır. İlgili kanun için bkz: “Olağanüstühal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun”, **Resmi Gazete**, No: 30354, 08.03.2018.

olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁷² Zira açık ve seçik anlamları bulunmayan bu kavramlar, diğer gerekçelerin hemen hemen hepsini bünyesinde barındırmaktadır.²⁷³

Kamu düzeni sebebi ile bir yabancı hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiş olması, yabancının herhangi bir suç işlediği şeklinde anlaşılmalıdır. Zira yabancının herhangi bir fiili, TCK bağlamında suç oluşturmaya bile toplumun huzurunu tehdit edici olarak değerlendirildiğinde yabancı, kamu düzeni açısından sakıncalı olarak değerlendirilebilir ve bu sebeple hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilebilir.²⁷⁴

YUKK'nin 54'üncü maddenin ikinci fıkrasının ilk halinde uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında, sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabileceği hüküm altına alınmıştır.²⁷⁵ Fakat 676/36 sayılı KHK ile getirilen ve daha sonrasında kanunlaşan hüküm ile beraber (b), (d) ve (k) bentleri kapsamında oldukları değerlendirilen uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında sınır dışı etme kararı alınması mümkün hale gelmiştir.²⁷⁶

3.1.4. Sınır Dışı Edilemeyecek Yabancılar

Kural olarak sınır dışı etme, ilgili yabancının rıza ve muvafakatine bağlı olmaksızın, idarenin iradesiyle gerçekleşmektedir.²⁷⁷ Fakat bazı durumlarda yabancıların sınır dışı edilmesi yasaklanmıştır. Sınır dışı edilemeyecek yabancılar,

---

²⁷² Dardağan Kibar, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi", s. 57.

²⁷³ Bayraktaroğlu Özçelik, "Yabancıların Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi", s. 228.

²⁷⁴ Esra Dardağan Kibar, "Türk İdari Yargısında Sınır Dışı Etme Kararlarının Ele Alınması", **TBB Yayınları**, 2010, s. 534.

²⁷⁵ Rıfat Erten, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi HFD**, C. XIX, No: 1, 2015, s. 30.

²⁷⁶ Nuray Ekşi, "Mahkeme Kararları Işığında İnsani İkamet İzni", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C. XXXVIII, No: 2, 2018, s. 262.

²⁷⁷ Tek yanlı idari işlemlere ilişkin genel tespitler için bkz. Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, **Türk İdare Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s. 404

YUKK'un "sınır dışı etme kararı alınmayacaklar" başlıklı 55'inci maddesinin birinci fıkrasında ele alınmıştır. Dört bent halinde kaleme alınan birinci fıkra göre sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar, ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler, hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar, mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları ve tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları sınır dışı edilemeyecek yabancılardandırlar.

Belirtmek gerekir ki, uygulamada en çok yabancıların sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunduğu gerekçesi ile sınır dışı edilemedikleri görülmektedir. Uygulamada en çok başvuru, yabancıların yaşam hakkına getirilen bir ek niteliğinde olan 1'inci fıkranın (a) bendi AIHS'nin işkence yasağına ilişkin düzenlemeleri ve 1951 tarihli MHDDS'nin geri gönderme yasağı ile de paralellik göstermektedir.²⁷⁸ Zira YUKK'nin 55'inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin, aynı kanunun 4'üncü maddesi ile 63'üncü maddesinin ilk fıkraları gibi geri gönderme yasağını benimsediği ifade edilmektedir.²⁷⁹

3.1.5. Sınır Dışı Etme Kararına Karşı Yargısal Süreç

Anayasa'nın 125'inci maddesi uyarınca idarenin tüm eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Sınır dışı etme kararları da idareler tarafından tesis edildiğinden bu kararlara karşı yargı yolunun kapalı olması mümkün değildir.²⁸⁰ YUKK'deki hükümler de bu prensibe paralel bir şekilde kaleme alınmıştır.

YUKK'nin 53'üncü maddesinin ikinci fıkrasında sınır dışı etme kararının yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edileceği belirtilmiştir.

---

²⁷⁸ Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s. 21.

²⁷⁹ Bayata Canyaş, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AIHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi", s. 74.

²⁸⁰ Cemil Güner, "Sınır Dışı Etme Kararı ile İlgili İdare Mahkemesi Kararlarının Kesinliği", **İÜHF Mecmuası**, C. XIIIV, No: 1, 2017, s. 90.

Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabilmektedir.

Sınır dışı etme sebebinin ilgilisi tarafından bilinmesi için kararının gerekçelerini içermesi elzem olan tebliğin her halükârda yazılı olması gerekmektedir.²⁸¹ Zira sınır dışı etme kararı yazılı bir şekilde yabancıya tebliğ edilmediği sürece yedi günlük dava süresi başlamayacaktır.²⁸² Ayrıca usulüne göre yapılmış bir tebliğden söz etmek için tebliğin ayrıca idari itiraz ve kanun yollarını da belirtmesi gerekir.²⁸³

İfade etmek gerekir ki, 53'üncü maddenin üçüncü fıkrasının ilk halinde dava açma süresi on beş gün olarak düzenlenmişti. Fakat 06/12/2019 tarihli ve 7196 sayılı Kanununun 75'inci maddesiyle, on beş günlük dava açma süresi yedi gün olarak değiştirilmiştir.²⁸⁴

YUKK'de, sınır dışı etme kararına karşı açılacak davalarda görevli mahkemeye ilişkin herhangi bir açıklamada bulunulmamış olması hasebi ile bu noktada İYUK hükümleri uygulama alanı bulmaktadır.²⁸⁵ İYUK'nin "idari davalarda genel yetki" başlıklı 32'inci maddesinde "*Göreve ilişkin hükümler saklı kalmak şartıyla bu Kanunda veya özel kanunlarda yetkili idare mahkemesinin gösterilmemiş olması halinde, yetkili idare mahkemesi, dava konusu olan idari işlemi veya idari sözleşmeyi yapan idari merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir.*" hükmü caridir.²⁸⁶ Buradan hareketle, sınır dışı etme kararının iptal edilmesine ilişkin ikame edilen davalarda görevli mahkeme sınır dışı etme kararını tesis eden idarenin bulunduğu ilin idare mahkemeleridir.

YUKK'de mahkemenin yapılan başvuruları en geç on beş gün içerisinde sonuçlandıracağı ifade edilmiştir.²⁸⁷ Fakat uygulamada bu sürenin neredeyse hiçbir

---

²⁸¹ Bayraktaroğlu Özçelik, "Yabancıların Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi", s. 237; Sınır dışı etme sebebinin ilgilisi tarafından bilinmesi için kararının gerekçelerini içermesinin elzem olduğuna ilişkin bkz: Erten, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", s. 31.

²⁸² Erten, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", s. 32.

²⁸³ Yeliz Şanlı Atay, "İdari İşlemlerde Başvuru Yollarının Gösterilmesi Yükümlülüğü", **TBB Dergisi**, No: 96, 2011, s. 300.

²⁸⁴ "Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", **Resmi Gazete**, No: 30988, 24.12.2019.

²⁸⁵ Güner, "Sınır Dışı Etme Kararı ile İlgili İdare Mahkemesi Kararlarının Kesinliği", s. 91.

²⁸⁶ "İdari Yargılama Usulü Kanunu", **Resmi Gazete**, No: 17580, 20.01.1982.

²⁸⁷ "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu", **Resmi Gazete**, No: 28615, 11.04.2013, m. 53.

zaman uygulanmadığı söylemek yanlış olmayacaktır. Öyle ki sınır dışı etme kararına karşı ikame edilen davaların sonuçlanması kimi zaman dokuz ayı bulabilmektedir.²⁸⁸

İdare hukukunda tesis edilen idari işlemlerin yürütmesinin durdurulması için davacının talebi ve mahkemenin olumlu kararı gerekirken sınır dışı etme kararlarına karşı ikame edilen davalarda bu kaideden ayrılmıştır.²⁸⁹ Buna göre yabancı rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmeyecektir.²⁹⁰

Belirtmek gerekir ki, idare mahkemeleri tarafından sınır dışı kararına ilişkin verilen kararlar kesin niteliktedir.²⁹¹ Zira YUKK'nin 53'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında "*mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir.*" hükmü caridir.²⁹² Bu sebeple idare mahkemeleri tarafından verilen ret veya kabul kararlarına karşı istinaf ya da temyiz yoluna gidilememekte, karara karşı sadece AYM'ye başvurulabilmektedir.²⁹³

---

²⁸⁸ Örnek kararlar için bkz:C.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1970 K: 2020/188, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020; H.C. ve İstanbul Valiliği, E:2017/384 K:2017/152, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2017; Z.A. ve İstanbul Valiliği, E:2018/501 K:2018/1315, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2018.

²⁸⁹ Zehreddin Aslan, **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, 3. baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2017, s. 13.

²⁹⁰ 676 sayılı KHK'nin 35 inci maddesiyle, YUKK'nin 53'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "hâlinde" ibaresinden sonra gelmek üzere "54 üncü maddenin birinci fıkrasının (b), (d) ve (k) bentleri ile ikinci fıkrası kapsamındakiler hariç," ibaresi eklenmiş, daha sonra bu hüküm 01/2/2018 tarihli ve 7070 sayılı Kanunun 30 uncu maddesiyle aynen kabul edilerek kanunlaşmıştır. Bu aşamada (b), (d) ve (k) kapsamında tesis edilen sınır dışı etme kararları için mahkemeden yürütmenin durdurulması talebinde bulunmak zorunda kalınmış, bir nevi YUKK'nin yürürlüğe girmesinden önceki uygulamaya geri dönmüştür. Fakat bu durumun ciddi hak ihlallerine sebep olması hasebi ile 06/12/2019 tarihli ve 7196 sayılı Kanunun 75 inci maddesiyle fıkarda yer alan "54'üncü maddenin birinci fıkrasının (b), (d) ve (k) bentleri ile ikinci fıkrası kapsamındakiler hariç," ibaresi madde metninden çıkarılmış, böylece sınır dışı etme kararına karşı mahkemeye başvurulması ile beraber kararın yürütmesi durum hale gelmiştir. Fakat bu durumda davacının, iptal davası ikame ettiğini ilgili idareye bildirmesi gerekmektedir.

²⁹¹ Kuşçu, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları", s. 268.

²⁹² Güner, "Sınır Dışı Etme Kararı ile İlgili İdare Mahkemesi Kararlarının Kesinliği", s. 86.

²⁹³ Gamze Ovacık, "Türk Anayasa Mahkemesinin İçtihadı Işığında Sınır Dışı Kararlarına Karşı Yargısal İtirazın Hukuki Etkisi", **MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. XXVI, No: 2, 2020, s. 1047.

3.1.6. Sınır Dışı Etme Kararının İcrası

Sınır dışı etme kararının icrasından bahsedebilmek için öncelikle ya o karara karşı yargı yoluna başvurulmamış olması yahut mahkeme tarafından ret kararı verilmiş olması gerekmektedir. İdare mahkemelerince ret kararı verilen durumlarda ayrıca davacının AYM ve AİHM'e başvurmamış olması, başvurmuşsa da bu mahkemelerden yargılama sürecinde tedbir kararına hükmedilmemiş olması gerekmektedir.

Yargı yoluna başvuran davacı lehine karar çıkması durumunda sınır dışı etme kararının icrası söz konusu olmayacak ve yabancıların ülkedeki alışının sağlanması için gerekli işlemlerin yapılması gerekecektir.²⁹⁴ Fakat uygulamada bu yabancıların yasal kalışları ile ilgili gerekli çalışmaların yeterince yapılmadığını söylemek mümkündür.

Yargı yoluna başvurmayan ya da başvursa dahi aleyhine karar çıkan yabancı, YUKK'nin 57'nci maddesinde belirtilen idari gözetim sebeplerin varlığı halinde sınır dışı edilene kadar geri gönderme merkezlerinde idari gözetim altına alınır.²⁹⁵ Bu yapılmazsa idari gözetime alternatif yükümlülükler tabi tutulur.²⁹⁶ İdari gözetim süresi kural olarak altı aydır.²⁹⁷ Sınır dışı etme işlemlerinin yabancıların iş birliği yapmaması veya ülkesiyle ilgili doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle tamamlanamaması hâlinde bu süre altı ay daha uzatılabilmektedir.²⁹⁸

Kaçma ve kaybolma riski bulunanlar, yasal giriş veya yasal çıkış kurallarını ihlal edenler, sahte belge kullananlar, asılsız belgelerle ikamet izni almaya çalışanlar veya aldığı tespit edilenler, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar haricinde olup da hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilen yabancılar ise YUKK'nin 56'ncı maddesi kapsamında terke davet edilerek serbest

---

²⁹⁴ "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik", **Resmi Gazete**, No: 29656, 11/04/2016, m. 57.

²⁹⁵ Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 5. bsk., İstanbul, Beta Yayınları, 2018, s. 119.

²⁹⁶ 06/12/2019 tarihinden önce idari gözetim sebeplerinin varlığı halinde yabancı doğrudan idari gözetim altında alınmaktaydı. Fakat söz konusu tarihte yayınlanan 7196 sayılı Kanunun 75'inci maddesiyle bu yabancıların idari gözetim altında alınmadan belirli adreste ikamet etme, bildirimde bulunma, aile temelli geri dönüş, geri dönüş danışmanlığı, kamu yararına hizmetlerde gönüllülük esasıyla görev alma, teminat ve elektronik izleme alternatif yükümlülüklerine tabi tutulmalarının önü açılmıştır.

²⁹⁷ "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu", **Resmi Gazete**, No: 28615, 11.04.2013, m. 57.

²⁹⁸ Kuşçu, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları", s. 262.

bırakılmaktadır.²⁹⁹ Buradan hareketle terke davet koşulları ile idari gözetim koşulları arasında bir bağlantıdan bahsetmemiz mümkündür.³⁰⁰ Zira bazı sebeplerin varlığında idari gözetim altına alınan yabancı bu sebeplerin yokluğunda ise terke davet edilmektedir. Terke davet kararı alınması durumunda hakkında sınır dışı kararı alınan yabancının ülkeden çıkması için kendisine belli bir süre verilmekte ve yabancının bu süre içerisinde ülkeden çıkması istenmektedir. Yabancının kendisine verilen süre içerisinde ülkeyi terk etmemesi durumunda ise hakkında idari gözetim kararı alınması söz konusu olmaktadır.³⁰¹

3.2. Türk İdare Mahkemesi Kararlarının Değerlendirilmesi

Daha önceki bölümlerde de zikredildiği üzere Türk Hukukunda sınır dışı etme müessesesi, Anayasa, TCK, PK, YTIŞHK ve YUKK'de ele alınmıştır. Bununla beraber sınır dışı etme müessesesine ilişkin konuların hemen hemen hepsi bakımından 6458 sayılı YUKK uygulama alanı bulmaktadır.³⁰² Zira bu kanun, diğer kanunlarda kısmen düzenlenen konuları tek çatı altında birleştirmiştir. Bu kanun, 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlük tarihinden bu yana on sene dahi geçmemiştir. Kanunun daha önce kapsamlı bir şekilde ele alınmayan konuları düzenlemesi ve kanun ile çeşitli idari kurumların kurulması bu alanda birçok uyuşmazlığın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Zira kanunu uygulamak ile görevli Göç İdaresi Başkanlığı memurları uygulama noktasında yeteri kadar tecrübe edinmemiş ve yargıya taşınan hususlara ilişkin birikmiş bir içtihat olmadığından idare mahkemeleri de bu uyuşmazlıkları çözmekte yetersiz kalmıştır. Bu durum idare mahkemeleri tarafından AİHM içtihatları ile uyuşmayan birçok kararın verilmesi ile neticelenmiştir. Bu bölümde idare mahkemelerinin sınır dışı etme işlemlerine ilişkin

---

²⁹⁹ Sema Cörtoğlu Koca, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye’de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler”, **Ankara Barosu Dergisi**, No: 2, 2016, s. 81.

³⁰⁰ Kuşçu, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları”, s. 259.

³⁰¹ Erten, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, s. 36.

³⁰² Tokuzlu, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Yasal Belirlilik İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 1063.

verdikleri kararların AİHM içtihatlarını uygunluğu ele alınmaya çalışılacaktır. Değerlendirme yapılırken sınır dışı etme konusunda AİHS'nin en fazla işletildiği düzenlemeler olan 2'nci, 3'üncü ve 8'inci maddeler üzerinden hareket edilecektir.

3.2.1. Yaşam Hakkı Kapsamında Değerlendirme

Bahsedildiği üzere AİHS'de yabancıların yaşam hakkında ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Fakat hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancılar sözleşmenin “yaşam hakkı” başlıklı 2'nci maddesinin birinci fıkrası kapsamında yaşam haklarının ihlal edildiği gerekçesi ile mahkemeye başvurabilmektedirler.

Türk idare mahkemelerinde ikame edilen davalarda idari işlemin iptal edilmesi talep edildiğinden AİHS kapsamındaki hakların ihlal edilip edilmediğine ilişkin bir değerlendirme elbette yapılmamaktadır. Bununla beraber AİHS'nin 2'nci maddesinin ihlal edildiğine ilişkin AİHM'e yapılan başvurularda mahkemenin dikkate aldığı hususları Türk idare mahkemelerinin nasıl bir şekilde ele aldıkları üzerinden bir değerlendirme yapmak mümkün olacaktır.

3.2.1.1. Sınır Dışı Etme Kararının Uygulanma İmkânı

AİHM, yabancıların sınır dışı edilme ihtimalinin bulunmadığı durumlarda, sözleşmenin 2'nci maddesinin ihlal edildiğine ilişkin iddiaları, yabancı için mağdur sıfatının ortadan kalktığı gerekçesi ile reddetmiş, mağdur sıfatının devam etmesi için yabancıların sınır dışı edilmiş olması veya doğrudan sınır dışı edilme riskine muhatap olması gerektiğini ifade etmiştir. Örneğin *A.D. ve Diğerleri v. Türkiye* başvurusunda mahkeme, başvuruçuların Çin'e sınır dışı edilme ihtimallerinin ortadan kalktığını, başvuruçuların mağdur sıfatlarının kalmadığını belirtmiştir.³⁰³ Yine *Asalya v. Türkiye* başvurusunda da mahkeme, başvuruçunun sözleşmenin 34'üncü maddesi anlamında

---

³⁰³ A.D. and Others v. Türkiye, App. No.: 22681/09, Judgement of 22 July 2014, para.: 83.

artık mağdur olduğunu iddia edemeyeceğini ifade ederek 2'nci maddenin ihlal edildiğine ilişkin iddiaları reddetmiştir.³⁰⁴

Türk idare mahkemelerinde verilen kararlarda, yabancının yargılama sürecinde kendi isteği ile Türkiye'den çıkış yaptığı durumlarda bu husus dikkate alınmamış ve nihayetinde sınır dışı etmeye ilişkin işlemin iptaline karar verilmiştir. Halbuki bu uyuşmazlığın AİHM'e intikal etmesi ihtimalinde mahkemenin, yabancı kendi isteği ile çıkış yaptığından sınır dışı etme kararının uygulanma ihtimalinin olmadığı gerekçesi ile kabul edilemezlik kararı vermesi beklenirdi.

Hatay 1. İdare Mahkemesi'nde görülen Çeçen asıllı Rusya Federasyonu vatandaşı *M.M. ve Hatay Valiliği*³⁰⁵ arasındaki uyuşmazlığa ilişkin verilen karar bu yöndedir. İlgili uyuşmazlıkta davacı M.M. hakkında Suriye çatışma bölgeleri ile irtibatlı olabileceği gerekçesi ile Hatay İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nce sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³⁰⁶ Öte yandan hakkında idari gözetim kararı verilmek sureti ile geri gönderme merkezinde tutulan davacı, sınır dışı etme kararının icra edilmesi neticesinde yaşam hakkından dahi mahrum kalabileceğini ileri sürerek idari işlemin iptal edilmesi amacı ile Hatay 1. İdare Mahkemesi'nde dava ikame ettikten sonra el yazısı ile vermiş olduğu dilekçe ile kendi isteğiyle Kırgızistan'a çıkış yapmıştır.³⁰⁷

Mahkeme yaptığı nihai değerlendirmede M.M.'nin, yasal yollardan Türkiye'ye giriş yaptığını, bu tarihten itibaren bulunduğu yaklaşık 2 yıllık süre içerisinde kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığı oluşturabilecek herhangi bir olaya karışmadığını belirtmiştir. Davacının Kırgızistan'a çıkış yapmış olmasına ilişkin herhangi bir değerlendirme yapmayan mahkeme nihayetinde dava konusu idari işlemin iptaline karar vermiştir.³⁰⁸

Hatay 1. İdare Mahkemesi *D.D. ve Hatay Valiliği*³⁰⁹ uyuşmazlığında da aynı tavrını sürdürmüştür. Çeçenistan uyruklu Rusya Federasyonu vatandaşı olan davacı, Hatay Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan trafik uygulamaları esnasında verdiği ifadelerde çelişkili beyanlarda bulunduğu gerekçesiyle Hatay İl Göç İdaresi

---

³⁰⁴ Asalya v. Türkiye, para.: 90 and 91.

³⁰⁵ M.M. ve Hatay Valiliği, E:2016/580, K:2016/1459, Hatay 1. İdare Mahkemesi.

³⁰⁶ a.e., prg. 4.

³⁰⁷ a.e., prg.: 5.

³⁰⁸ a.e., prg: 7 ve 8.

³⁰⁹ D.D. ve Hatay Valiliği, E:2016/579, K:2016/1460, Hatay 1. İdare Mahkemesi.

Müdürlüğü'ne sevk edilmiştir. Burada yapılan değerlendirmede çatışma bölgeleri ile irtibatlı olabileceği gerekçesi ile D.D. hakkında kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturabileceği gerekçesiyle sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³¹⁰ Sınır dışı edilmesi durumunda yaşam hakkından dahi mahrum bırakılabileceği iddiası ile Hatay 1. İdare Mahkemesi'nde iptal davası ikame eden D.D., bu yargılama süreci henüz sonuçlanmadan kendi isteği ile Ukrayna'ya çıkış yapmış, böylece sınır dışı etme kararının uygulanması mümkün olmamıştır.³¹¹ Buna rağmen Hatay 1.İdare Mahkemesi yargılamaya devam etmiş ve D.D.'nin Ukrayna'ya çıkış yapmış olmasına ilişkin herhangi bir değerlendirme yapmaksızın iptal kararı vermiştir.³¹²

Buna karşılık İstanbul 1. İdare Mahkemesi, davacının kendi isteği ile üçüncü ülkeye çıkış yaptığı *A.T. ve İstanbul Valiliği*³¹³ olayında Hatay 1. İdare Mahkemesi'nin aksine, karar verilmesine yer olmadığına dair karar vermiş, böylece AİHM'nin kabul edilemezlik kararına bir nevi uymuştur. Olayda Rusya Federasyonu vatandaşı olan A.T., Atatürk Havalimanı ana girişinde kolluk kuvvetleri tarafından durdurularak sorgulamaya tabi tutulmuştur. Yapılan sorgulama neticesinde çatışma bölgeleri ile irtibatlı olabileceği gerekçesi ile A.T. hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³¹⁴

Rusya'da hedef halinde olduğunu, sınır dışı edilmesi durumunda öldürülebileceğini ileri süren A.T., İstanbul 1.İdare Mahkemesi'nde iptal davası ikame ettikten sonra kendi isteği doğrultusunda İsveç'e çıkış yapmıştır. Mahkemeye yaptığı değerlendirmede davacının üçüncü ülkeye çıkış yaptığı gerekçesi ile davanın konusuz kaldığını belirtmiş ve karar verilmesine yer olmadığına dair karar vermiştir.³¹⁵

Yabancı hakkında verilen sınır dışı etme kararının idare tarafından geri alındığı durumlarda da idare mahkemeleri AİHM ile aynı doğrultuda karar vermiş ve sınır dışı etme kararının uygulanmasına imkân kalmadığı gerekçesi ile davaları reddetmişlerdir. *S.S. ve İstanbul Valiliği*³¹⁶ uyuşmazlığı DEAŞ Terör Örgütü ile bağlantısı olabileceği

---

³¹⁰ a.e., prg.: 5.

³¹¹ a.e., prg. 6.

³¹² a.e., prg.: 7 ve 8.

³¹³ A.T. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1744, K: 2017/374, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³¹⁴ a.e., prg.: 3.

³¹⁵ a.e., prg.: 4 ve 5.

³¹⁶ S.S. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1885, K:2017/850, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

ve çatışma bölgelerine gidebileceği değerlendirilen S.S.'nin kayınbabası ve ailesi hakkında gerekli idari işlemlerin yapılması amacıyla S.S.'nin ikamet ettiği adrese giden kolluk kuvvetleri, S.S.'yi de alıkoymuşlardır.³¹⁷ İstanbul İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne teslim edilen S.S. hakkında kamu düzeni ve güvenliği için tehdit oluşturduğu gerekçesi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³¹⁸

S.S., bu kararın iptal edilmesi amacı ile İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nde dava ikame etmiş, akabinde davalı idare, davacının kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmadığı gerekçesiyle sınır dışı etme kararını geri almıştır.³¹⁹ Mahkeme yaptığı değerlendirmede dava konusu idari işlemin geri alındığını, bu sebeple sınır dışı etme kararının uygulanmasına imkân kalmadığı gerekçeleri ile karar verilmesine yer olmadığına dair karar vermiştir.³²⁰

3.2.1.2. Riskin Kaynağı

AİHM'ye yapılan başvurularda mahkeme, yabancının yaşam hakkının ciddi manada tehlikede olup olmadığına bakmaktadır. Bir başka deyişle, mahkemeye göre tehlikenin devletten mi yoksa kişilerden mi kaynaklandığı önemli değildir. Önemli olan yabancının sınır dışı edileceği ülkede korunamayacağı olgusudur.³²¹

Türk idare mahkemelerinin, bu hususta verdikleri kararların AİHM içtihatlarına uygun olduğunu söylemek mümkündür. *S.T. ve İstanbul Valiliği*³²² uyuşmazlığında durumundan şüphelenilen S.T., kolluk kuvvetleri tarafından durdurularak GBT ve tahdit kodu sorgulamasına tabi tutulmuştur. Yapılan sorgulamada S.T.'nin Ç-141 ve G-87 tahdit kayıtlarının³²³ bulunduğu tespit edilmiş, buna istinaden S.T. hakkında

---

³¹⁷ a.e., Bkz.:Davanın Özeti kısmı

³¹⁸ a.e., prg.: 5.

³¹⁹ a.e., prg. 6.

³²⁰ Benzer kararlar için bkz.: S.D. ve İstanbul Valiliği, E:2016/1784, K:2016/2796, İstanbul 1. İdare Mahkemesi; E.E. ve İstanbul Valiliği, E:2016/1883, K:2016/2291, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³²¹ Koçak, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi", s. 89.

³²² S.T. ve İstanbul Valiliği, E:2018/679 K: 2018/1511, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³²³ İç İşleri Bakanlığı tarafından yayınlanan Tahdit Kodlarına İlişkin Genelge'ye göre uluslararası Terörizm Faaliyetlerine doğrudan ya da dolaylı olarak katıldığı/katılacağı veya destek verdiği ya da Interpol tarafından "terörizm" gerekçesiyle arandığı bildirilen yabancıların ülkemize girişlerini 5 yıl süreyle yasaklamak amacıyla Genel Müdürlük tarafından Ç-141 kodlu veri girişi yapılmaktadır. Aynı genelgeye göre hakkında "G" kodu bulunan yabancının Türkiye'ye giriş yapmak üzere hudut kapılarına

kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturduğu ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğunun değerlendirildiği gerekçeleri ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³²⁴

S.T., İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nde açtığı iptal davasında, o zaman yardımcısı olduğu Grup 24 Hareketi'nin eski lideri U.K.'nin bazı gruplar tarafından gerçekleştirilen suikast sonucu silahla öldürülmesi olayında kendisinin de öldürülmeye çalışıldığını, sınır dışı edilmesi durumunda yaşam hakkının ihlal edilmesinin kuvvetle muhtemel olduğunu ileri sürmüştür.³²⁵

Mahkeme yaptığı değerlendirmede S.T.'nin "Grup 24" adlı örgütün mensubu olduğunu, "Grup 24" adlı örgütün lideri olan ve 2015 senesinde yapılan silahlı saldırıda hayatını kaybeden U.K. ile birlikte hareket ettiğini, U.K.'nin Mart 2015 ayında Türkiye'de uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldüğünü ve S.T.'nin de bu sebeple ülkesine geri gönderilmesi halinde öldürülmesi kuvvetle muhtemel olduğunu belirtmiştir. Riskin kaynağının devlete ya da devlet dışı bir aktöre dayanıp dayanmadığına bakmayan mahkeme S.T.'nin de ciddi bir ölüm tehlikesi içinde bulunduğu delalet ettiğini ifade eden mahkeme, dava konusu idari işlemi iptal etmiştir.³²⁶

İstanbul 1. İdare Mahkemesi, *A.G. ve İstanbul Valiliği*³²⁷ uyuşmazlığında ise devletten kaynaklanan bir risk sebebi ile iptal kararı vermiştir. İlgili uyuşmazlıkta Çeçen uyruklu Rusya Federasyonu vatandaşı A.G., 2005 yılında Grozni'de bir pazar yerinin bombalanması olayında bir bacağına kaybetmiştir. 2006 yılında ailesiyle beraber Türkiye'ye gelip yasal bir şekilde ikamet eden A.G., Atatürk Havalimanı Dış Hatlar geliş katında durumundan şüphelenilerek mülakata alınmış ve nihayetinde yabancı terör savaşçısı olabileceği gerekçesi ile hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir. Yabancı terör savaşçısı olmadığını, ayrıca Rusya Federasyonu'na sınır dışı edilmesi durumunda

---

gelmesi halinde, Türkiye'ye girişine izin verilmez ve kabul edilemeyen yolcu kapsamında değerlendirilerek işlem tesis edilir. Yabancı Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra hakkında "G" kodu tesis edilmişse, 6458 sayılı kanunun 54 üncü maddesi kapsamında hakkında sınır dışı kararı alınmaktadır.

³²⁴ S.T. ve İstanbul Valiliği, E:2018/679 K: 2018/1511, İstanbul 1. İdare Mahkemesi , prg.: 5 ve 6.

³²⁵ a.e., bkz: Davanın Özeti kısmı.

³²⁶ a.e., prg.: 6.

³²⁷ A.G. ve İstanbul Valiliği E:2016/762 K: 2016/2643, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

işkenceye maruz bırakılma ya da öldürülme ihtimalinin kuvvetli olduğunu ileri süren A.G., sınır dışı etme kararının iptali amacı ile İstanbul 1. İdare Mahkemesi'ne başvurmuştur.³²⁸

Yaptığı değerlendirmede A.G.'nin ölüm riskine ilişkin iddialarını da değerlendiren mahkeme, A.G.'nin Çeçenistan'da süren savaş ortamında bir bacağını kaybettiğini, bölgedeki çatışmaların halen devam ettiğini, ülkesine geri gönderilmesi halinde devletten kaynaklanan ölüm tehlikesinin kuvvetle muhtemel olduğunu belirterek sınır dışı etme kararını iptal etmiştir.³²⁹

A.T. ve İstanbul Valiliği uyuşmazlığında da devlet kaynaklı bir ölüm riskinin olduğu gerekçesi ile sınır dışı etme kararı iptal edilmiştir.³³⁰ Ukrayna üzerinden kaçak yollarla Türkiye'ye giriş yapan Doğu Türkistan asıllı Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşı olan A.T., kolluk kuvvetleri tarafından yapılan kontroller neticesinde ülkeye kaçak yollardan giriş yaptığı gerekçesi ile İstanbul İl Göç İdaresi'ne sevk edilmiş ve nihayetinde A.T. hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³³¹ Bu karara karşı İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nde iptal davası ikame eden A.T., ülkesinde dini inançları nedeniyle şiddete maruz kaldığını, sınır dışı edilmesi halinde ölüm riski ile karşı karşıya kalacağını iddia etmiştir.

Mahkeme yaptığı değerlendirmede geri göndermeme ilkesi açısından değerlendirildiğinde Doğu Türkistan'ın Çin Halk Cumhuriyeti tarafından işgal edilmesinden sonra bölgede uygulanan politikalar nedeniyle A.T.'nin kültürel asimilasyona, baskı, şiddet veya işkenceye uğrama ihtimalinin yüksek olduğunu ifade etmiştir.³³² A.T.'nin Çin Halk Cumhuriyeti'ne gönderilmesi halinde Çin tarafından uygulanacak idam cezası riski ile karşı karşıya kalabileceğinin açık olduğunu belirten mahkeme, sınır dışı etme kararını iptal etmiştir.

3.2.1.3. Adil Yargılanma İlkesinin İhlal Edilmesi

Adil yargılanma hakkı, AİHS'nin 6'ncı maddesinde kaleme alınmıştır. Bu madde gereğince herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da

---

³²⁸ a.e., prg.: 5.

³²⁹ a.e., prg.: 6.

³³⁰ A.T. ve İstanbul Valiliği, E:2016/1682 K: 2017/261, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 16.

³³¹ a.e., prg.: 10.

³³² a.e., prg.: 12.

cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Bu hususların ihlal edildiği iddiası sebebi ile yapılan başvurularda AİHM, sözleşmenin 6'ncı maddesinin ihlaline karar vermektedir.³³³ Bununla beraber adil yargılama hakkının ihlal edildiği bazı durumlarda AİHM'ye yaşam hakkının ihlal edileceği gerekçesi ile başvuruda bulunulmuş ve mahkeme ihlal kararı vermiştir.

Örneğin *Bader ve Kanbor ve İsveç* kararında mahkeme, adil olmayan bir yargılamanın ardından koca Bader'e verilen ölüm cezasının adil bir yargılama olmaksızın verildiğini, başvurucunun sınır dışı edilmesi durumunda “adil yargılama ilkesinin” ihlali ile doğan bu cezanın infaz edilme ihtimalinin gerçek bir olasılık olduğunu ifade ederek sözleşmenin 2'nci maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.³³⁴

Türk idare mahkemelerinin verdikleri kararlarda AİHM uygulamasının aksine, adil yargılama ilkesinin yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir. Yabancıların vatandaş olduğu devletçe hakkında verilen hükmün adil yargılama ilkesine riayet edilmeksizin tesis edildiğine veya sınır dışı edilmesi durumunda adil yargılama ilkesinin ihlali ile verilecek karar neticesinde öldürüleceğine ilişkin iddialar, Türk idare mahkemeleri tarafından yeterince dikkate alınmamaktadır.

*T.N. ve İstanbul Valiliği*³³⁵ kararı, adil yargılama ilkesinin ihlaline ilişkin iddiaların herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmadığı uyuşmazlıklardan bir tanesidir. Özbekistan vatandaşı olan T.N., İslami yaşantısı sebebi ile menşe ülkesinde kendisine ve ailesine uygulanan baskılara dayanamayıp yasal yollardan Türkiye'ye gelmiştir. Buna istinaden Özbekistan makamlarınca, herhangi bir yargılama olmaksızın, resmi olmayan dini aşırıcılık, tutuculuk cemaatini kurduğu, aktif olarak hizmet ettiği, Özbekistan Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi'nin 244'üncü maddesinin birinci bölümünde düzenlenen suçu işlediği, kendisinin bu suçu devam ettirmek adına Türkiye'ye geçiş yaptığı gerekçeleri ile T.N. hakkında arama kararı yayınlanmıştır. Bu arada, pasaport süresi

---

³³³ Örnek kararlar için bkz: *Airey v. Ireland*, App. No.: 6289/73, Judgement of 2 February 1981; *Hornsby v. Greece*, App. No.: 18357/91, Judgement of 1 April 1998 .

³³⁴ *Bader ve Kanbor v. Sweden*, para.: 48.

³³⁵ *T.N. ve İstanbul Valiliği*, E: 2019/3237, K: 2020/1158, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

dolduğu için ikamet izni edinemeyen T.N. hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³³⁶

T.N., ikame ettiği iptal davasında söz konusu arama kararını mahkemeye sunmuş, ilgili cezai hükmün gerekli yargılamalar olmaksızın akabinde verildiğini, söz konusu suçları işlediğine dair herhangi bir delilin olmadığını ileri sürmüştür.³³⁷ Ayrıca davalı, idarenin bağlı olduğu Göç İdaresi Başkanlığı'nın Özbekistan Raporu'nu da mahkemeye sunmuştur.³³⁸ İlgili raporda Özbekistan'da adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine ve yargı sürecinin şeffaf olmadığına değinildiğini söyleyen T.N., sınır dışı edilmesi durumunda, "adil yargılama ilkesinin" ihlali ile doğan arama kararı sebebi ile nihayetinde yaşam hakkının ihlal edileceğini ileri sürmüştür.

Mahkeme değerlendirme yaparken adil yargılama ilkesinin ihlaline ilişkin iddiaları dikkate almamış, dahası bunlara ilişkin herhangi bir değerlendirme dahi yapmamıştır. T.N.'nin Türkiye'deki yasal kalışı ihlal ettiğini ifade eden mahkeme davanın reddine karar vermiştir.³³⁹

Adana 1. İdare Mahkemesi'nce verilen *Y.A.A.M. ve Adana Valiliği*³⁴⁰ uyuşmazlığındaki karar da aynı yöndedir. Mısır vatandaşı olan Y.A.A.M.'nin savaşmak üzere Suriye'ye gideceğine ilişkin yapılan ihbar neticesinde Y.A.A.M.'nin ikamet adresine giden kolluk kuvvetleri, Y.A.A.M.'nin ikametinde yapılan bavul hazırlıklarına istinaden yabancıyı alıkoymuşlardır. Adana İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne sevk edilen yabancı hakkında cihat amacıyla çatışma bölgelerine geçebileceğine dair kuvvetli şüphe bulunduğundan bahisle sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³⁴¹

Y.A.A.M., Adana 1. İdare Mahkemesi'nde ikame ettiği iptal davasında ihbarın asılsız olduğunu, Suriye'ye geçmek gibi bir niyetinin olmadığını ileri sürmüştür. Davacı

---

³³⁶ a.e., prg.: 5.

³³⁷ a.e., bkz: Davanın Özeti kısmı.

³³⁸ Göç İdaresi Başkanlığı'nın ilgili raporunda Özbekistan'da ciddi insan haklarının yaşandığı belirtilmiştir. Ülkede işkence yasağının ihlal edildiği, tutukluların kötü muameleye tabi tutuldukları, adil yargılanma hakkına riayet edilmediği ifade edilen raporda bu ihlallerin kapalı bir rejim ile saklandığı ifade edilmiştir. Raporda ayrıca hücre hapsi, uzun tutukluluk süreleri, hayati tehlike yaratan hapis hane koşulları, keyfi tutuklamalar ve alıkoyma, konuşma/toplanma/basın özgürlüğünü kısıtlaması, sivil toplum üstündeki devlet kontrolü ve kısıtlamaları, seyahat özgürlüğü ile ilgili engeller, kadınlara yönelik şiddet, işgücünün devlet eliyle istismarı gibi insan hakları ihlallerinin de ülkede görüldüğü belirtilmiştir.

³³⁹ T.N. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/3237, K: 2020/1158, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 6 ve 8.

³⁴⁰ Y.A.A.E. ve Adana Valiliği, E:2018/714 K: 2018/1013, Adana 1. İdare Mahkemesi.

³⁴¹ a.e., prg.: 4.

ayrıca, gerek 2011-2013 yılları arasında Özgürlük ve Kalkınma Partisi'ne olan üyeliği gerekse darbe sırasında vefat eden kayınpederinin darbe karşıtı siyasi gruplar içerisindeki aktivist tutumu çerçevesinde, herhangi bir yargılama olmaksızın, terörist ilan edilerek arananlar listesine alındığını ve hayati tehlike tehlikesinin olduğunu belirtmiştir. Mısır'da darbe sonrası adil yargılama ilkesinin uygulanmadığını, kendisi ile aynı durumda olan birçok kişinin idam edildiğini belirten davacı, buna rağmen sınır dışı edilmesi ihtimalinde yaşam hakkının ihlal edilmesinin kuvvetle muhtemel olduğunu ileri sürmüştür.³⁴²

Adana 1. İdare Mahkemesi yaptığı değerlendirmede adil yargılama ilkesinin ihlaline ilişkin iddialara dair olumlu veya olumsuz herhangi bir değerlendirme yapmamış, davacının cihat amacıyla çatışma bölgelerine geçebileceğine dair kuvvetli şüphe bulunduğu gerekçesi ile davanın reddine karar vermiştir.³⁴³

3.2.1.4. Terke Davet Kararının Süresi

Yabancınnın ülkeyi terk etmesi için verilen sürenin kısa olduğu durumları AİHM, kimi zaman yaşam hakkının dolaylı ihlali olarak değerlendirmiştir. Daha önce zikredilen *X.W. ve Rusya* kararında mahkeme, X.W.'nin terke davet için verilen üç günlük kısa süre içerisinde üçüncü bir ülkeye çıkmasının mümkün olmadığını, bu sebeple Çin Halk Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilmek zorunda kalınacağını, bu durumun ise sözleşmenin 2'nci maddesini ihlal edeceğini ifade etmiştir.³⁴⁴

Buna karşılık Türk idare mahkemelerinde terke davet süresi ile alakalı uyuşmazlıkları görmek mümkün olmamıştır. Zira hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancılara Türkiye'yi terk etmek için en az on beş günlük süre verilmektedir.³⁴⁵ Verilen sürenin AİHM kararında belirtilen süreden çok azla olmasının bu konuda herhangi bir uyuşmazlık yaşanmamasına sebebiyet verdiği düşünülmektedir. Terke davet süresiyle alakalı herhangi bir uyuşmazlık müşahade edilmemiş olmakla beraber, kimi zaman terke davet kararının iptalinin talep edildiği görülmektedir. Fakat bu durumlarda da mahkemelerin, terke davet süresinin uzun ya

---

³⁴² a.e., bkz: Davanın Özeti kısmı.

³⁴³ a.e., prg.: 6-8.

³⁴⁴ X.W. v. Russia, para.: 61.

³⁴⁵ "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu", **Resmi Gazete**, No: 28615, 11.04.2013, m. 56.

da kısa olması hakkında herhangi bir değerlendirme yapmadıkları müşahede edilmektedir.

İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nde görülen *A.A.M.H.F. ve İstanbul Valiliği*³⁴⁶ uyuşmazlığında verilen kararda bu durumu görmek mümkündür. İlgili uyuşmazlıkta Mısır uyruklu yabancı hakkında davalı idare tarafından sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir. İdari gözetime de tabi tutularak geri gönderme merkezinde tutulan yabancı, sınır dışı etme kararının iptal edilmesi amacı ile dava ikame etmiştir. Bu arada yapılan değerlendirmede A.A.M.H.F.'nin idari gözetiminin sonlandırılmasına karar verilmiş fakat salıverilirken şahıs hakkında 15 günlük terke davet kararı tesis edilmiştir.³⁴⁷ A.A.M.H.F., mezkûr terke davet kararının hukuka aykırı olduğu gerekçesi ile ikinci bir iptal davası ikame etmiştir.

İstanbul 1. İdare Mahkemesi yaptığı değerlendirme neticesinde A.A.M.H.F. hakkında tesis edilen sınır dışı etme kararının iptal edildiğini, bu sebeple terke davet kararının uygulanmasının mümkün olmadığını belirterek iptal kararı vermiştir.³⁴⁸ Mahkeme değerlendirmesinde terke davet kararının süresine ilişkin herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.

Antalya 1. İdare Mahkemesi de *M.B. ve Antalya Valiliği*³⁴⁹ kararından aynı tutumu sergilemiştir. Rusya Federasyonu vatandaşı olan M.B., kolluk kuvvetleri tarafından yapılan rutin kontroller esnasında pasaportunda herhangi bir giriş kaşesinin olmaması üzerine alıkonularak Antalya İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir. Müdürlük tarafından yapılan değerlendirme neticesinde vize ihlalinde bulunduğu gerekçesi ile M.B. hakkında sınır dışı etme kararı ile on beş günlük terke davet kararı tesis etmiştir. M.B., hem sınır dışı etme kararının hem de terke davet kararının iptal edilmesi amacı ile Antalya 1. İdare Mahkemesi'nde iptal davası ikame etmiştir.³⁵⁰

Mahkeme yaptığı değerlendirmede ikamet iznine ilişkin sürenin bitiminden sonra kabul edilebilir bir gerekçe olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal ederek Türkiye'de bulunduğu gerekçesi ile davanın reddine karar vermiştir.³⁵¹

---

³⁴⁶ A.A.M.F.H. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/2388 K: 2017/899, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³⁴⁷ **a.e.**, prg.: 6.

³⁴⁸ **a.e.**, prg.: 6-8.

³⁴⁹ M.B. ve Antalya Valiliği, E: 2016/1105 K: 2017/412, Antalya 1. İdare Mahkemesi.

³⁵⁰ **a.e.**, prg.: 4.

³⁵¹ **a.e.**, prg.: 5 ve 6.

Mahkeme değerlendirmesinde terke davet kararına ve bunun süresine ilişkin herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.

3.2.2. İşkence Yasağı Kapsamında Değerlendirme

AİHS'nin işkence yasağına ilişkin 3'üncü maddesi dolaylı koruma mekanizmasının en fazla işletildiği düzenlemedir. Buradan hareketle öğretilen bazı yazarların dolaylı korumayı, işkence yasağının yukarıda zikredilen yorum metodu ile genişletilmesi neticesinde sözleşmede zikredilmediği halde korunması gerektiği düşünülen haklar olarak ifade etmektedirler.³⁵²

İşkence yasağının bu özelliği Türk idare mahkemelerinde ikame edilen iptal davalarında da bu yasağın çokça gündeme gelmesine sebep olmuştur. Ayrıca YUKK'un "geri gönderme yasağı" başlıklı 4'üncü maddesi ile AİHS'nin işkence yasağına ilişkin 3'üncü maddesinin çokça benzerlik göstermesi de bunda etkili olmuştur.³⁵³

3.2.2.1. Kişisel Risk

AİHM tarafından verilen kararlarda sözleşmenin 3'üncü maddesinin ihlaline ilişkin iddia edilen riskin, yabancının sınır dışı edileceği ülkenin genel durumu ile kanıtlanamayacağı ifade edilmiştir. Mahkeme, bu yönde bir iddianın kabul edilebilmesi için başvurusunun ayrıca kişisel bir riskin varlığını da ispatlaması gerektiği ifade edilmiştir. Burada mahkeme başvurusunun sınır dışı edileceği ülkenin durumu ile işlemin icra edilmesi durumunda başvurusunun gerçekten bundan etkilenip etkilenmeyeceğine ilişkin bir kişisel değerlendirme yapmaktadır. Mahkemenin bu

---

³⁵² Reidy, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3'üncü Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz*, s. 48.

³⁵³ YUKK'un 4'üncü maddesinde "Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez." ifadelerine yer verilmişken AİHS'nin 3'üncü maddesinde "Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz." denilmiştir.

tutumunu *Saadi v. İtalya, Mostafa ve Diğerleri v. Türkiye* ile *Sultani v. Fransa* gibi kararlarda görmek mümkündür.³⁵⁴

Türk idare mahkemelerinin verdikleri kararlarda kişisel risk kavramını dikkate aldıkları fakat bunu genellikle kişisel risk olarak değil de öznel değerlendirme olarak ifade ettikleri görülmektedir. Örneğin *M.A. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında Rusya Federasyonu vatandaşı olan Çeçen uyruklu davacı hakkında Ç-114³⁵⁵ ile G-87 kodlu tahdit kayıtları bulunduğu gerekçesi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³⁵⁶ M.A. ikame ettiği iptal davasında eşinin muhalif olmasından dolayı öldürüldüğünü ve sınır dışı edilmesi halinde siyasi düşüncelerinden dolayı zulme ve insanlık muameleye maruz kalabileceğini ileri sürmüş ve buna ilişkin çeşitli belgeleri mahkemeye sunmuştur.³⁵⁷

Verdiği kararda sınır dışı işlemi tesis edilirken yeteri kadar inceleme ve değerlendirme yapılmadığını belirten mahkeme “*davacının geri gönderilmezlik iddiaları karşısında, 6458 sayılı Kanununun 55. maddesi uyarınca sınır dışı edilemeyecek yabancılar kapsamına girip girmediği araştırılmaksızın ve davacı hakkında nesnel ve öznel olarak menşe ülke değerlendirmesi yapılmaksızın eksik araştırma sonucu tesis edilen ve davacının sınır dışı edileceği ülkenin neresi olduğu konusunda herhangi bir açıklamaya yer verilmeyen dava konusu işlemde bu haliyle hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır.*” ifadelerine yer vermiştir.³⁵⁸

A.M. ve İstanbul Valiliği uyuşmazlığında da yine İstanbul 1. İdare Mahkemesi, “*Davacının sınır dışı edilemeyecek yabancılar kapsamında olup olmadığı veya güvenli üçüncü bir ülkeye gönderilip gönderilmeyeceği hususunda davalı idarece herhangi bir değerlendirme yapılmadığı gibi sınır dışı etme kararında da davacının sınır dışı edileceği ülkenin belirtilmediği anlaşılmaktadır.*” ifadelerine yer vermiştir. Sonrasında A.M.’ye ilişkin öznel olarak menşe ülke değerlendirmesi yapılmadığını,

---

³⁵⁴ Saadi v. İtalya, para.: 10; Mostafa and Others v. Türkiye, para.: 27; Sultani v. Fransa, para.: 67.

³⁵⁵ İç İşleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Tahdit Kodlarına İlişkin Genelge’ye göre suça karışmaları sebebiyle haklarında adli işlem yapılarak mevcut vize, çalışma izni veya ikamet izni iptal edilen ya da sınır dışı etme kararı alınarak ülkemizden çıkışı sağlanan yabancılar hakkında 2 yıl süreyle ülkemize girişlerini yasaklamak amacıyla İl Müdürlükleri tarafından Ç-114 kodlu veri girişi yapılır.

³⁵⁶ M.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1301 K: 2019/1973, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.:12.

³⁵⁷ a.e., prg.: 13.

³⁵⁸ a.e., prg.: 14.

bu şekilde eksik araştırma sonucu işlem tesis edildiğini söyleyen mahkeme dava konusu idari işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varmıştır.³⁵⁹

T.R. ve Erzincan Valiliği uyuşmazlığında ise Erzincan İdare Mahkemesi zulmün haklı sebeplere bağlı olarak ilgilinin yaşam, özgürlük, ayrımcılık vb. gibi kişinin hayatını çekilmez duruma sokan, nesnel olabileceği gibi öznel olarak değerlendirilebilecek durumları kapsadığını belirtmiştir.³⁶⁰ Belli olaylar karşısında her bireyin aynı davranmasını beklemenin imkansız olduğunu belirten mahkeme davacının olaylar karşısındaki durumunun önem arz ettiğini ifade etmiş, böylece nesnel durumun yanında niçin öznel durumun değerlendirilmesinin de gerektiğini ortaya koymuştur.³⁶¹

Türk idare mahkemelerinin verdikleri birçok iptal kararında bilhassa kişisel risk veya öznel değerlendirme terimlerine yer verilmese de sınır dışı edilecek ülkenin genel durumunun yanında kişisel bir risk olup olmadığının değerlendirildiği görülmektedir. Örneğin *M.M. ve İstanbul Valiliği*³⁶² uyuşmazlığında Tacik asıllı Rusya Federasyonu vatandaşı olan M.M., DAEŞ Terör Örgütü ile bağlantılı olduğu gerekçesi ile alıkonulmuş ve hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir. M.M., ikame ettiği iptal davasında DAEŞ Terör Örgütü ile herhangi bir bağlantısının olmadığını, ayrıca sınır dışı edilmesi durumunda işkence ve kötü muameleye maruz kalacağını ifade etmiştir.³⁶³ Mahkeme M.M.’nin herhangi bir örgüt bağlantısının ispatlanamadığını belirttikten sonra kişisel risk olup olmadığını değerlendirmiş ve herhangi bir spesifik terime yer vermeksizin “ülkesine geri gönderilmesi halinde ciddi bir tehlike içinde bulunacağını kanıtladığı ve yukarıda açıklanan 6458 sayılı yasanın 55/a bendi uyarınca sınır dışı edilemeyecekler kapsamında bulunduğuundan, davalı idarece düzenlenen sınır dışı işleminde hukuka uygunluk bulunmadığı sonucuna varılmaktadır.” ifadelerine yer vermiştir.³⁶⁴

---

³⁵⁹ A.M. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1297 K: 2019/1885, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.:13.

³⁶⁰ T.R. ve Erzincan Valiliği, E: 2019/1 K: 2019/897, Erzincan İdare Mahkemesi, prg.: 13.

³⁶¹ a.e., prg.: 14.

³⁶² M.M. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/2923 K: 2020/1150, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³⁶³ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı.

³⁶⁴ Benzer kararlar için bkz.: V.D. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1824 K: 2020/641, İstanbul 1. İdare Mahkemesi; N.A. ve Yalova Valiliği, E: 2019/1087 K: 2020/314, Bursa 1. İdare Mahkemesi.

Bununla beraber Türk idare mahkemelerinde açılan bazı davalarda davacıların kişisel riske ilişkin pek çok veri sunmalarına rağmen mahkemelerin buna ilişkin olumlu ya da olumsuz herhangi bir değerlendirme yapmadıkları görülebilmektedir. *B.A. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında Özbekistan vatandaşı olan B.A. terör örgütleri ile bağlantılı olduğu gerekçesi ile alıkonulmuş ve hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³⁶⁵ İşlemin iptal edilmesi adına mahkemeye başvuran B.A. terör örgütleri ile herhangi bir bağlantısının olmadığını, ayrıca ciddi bir kişisel risk altında olduğunu, sınır dışı edilmesi durumunda kişisel durumu gereği işkence ve kötü muameleye maruz kalacağını ileri sürmüştür.³⁶⁶ Mahkeme her ne kadar dava konusu idari işlemin iptaline karar verse de B.A.'nın kişisel risk iddialarına ilişkin olumlu ya da olumsuz herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.

*E.A. ve İstanbul Valiliği*³⁶⁷ davasında da E.A. hakkında terör örgütleri ile bağlantılı olduğu iddiası ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir. E.A., bu kararın iptal edilmesi adına İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nde açtığı davada dini yaşantısı sebebi ile ülkesinde hedef haline geldiğini, sınır dışı edilmesi durumunda ciddi risk altına gireceğini ifade etmiş ve buna ilişkin belgeleri mahkemeye sunmuştur. Mahkeme verdiği ret kararında sadece terör örgütüne ilişkin iddialara yer vermiş, davacının sınır dışı edilmesi durumundaki kişisel riskine dair herhangi bir açıklama yapmamıştır.³⁶⁸

3.2.2.2. İspat Yükü

AİHM, yaptığı değerlendirmelerde sınır dışı edilecek ülkedeki genel şiddetin tek başına 3'üncü maddenin ihlali anlamına gelmeyeceğini kabul ederek kişisel bir riskin varlığını aramış, bu riskin ispat yükünü ise başvurucuya yüklemiştir. Bir başka deyişle aleyhine başvuru yapılan devletin yabancı risk altında olmadığını ispatlamasını aramamış, aksine yabancı söz konusu riskin varlığını ortaya koymasını istenmiştir. Bu tür durumlarda başvurucunun iddia edilen riskin gerçek olduğunu gösterecek veya sınır dışı edilme ihtimalinde kişisel durumunun diğer vatandaşların durumunda daha

---

³⁶⁵ B.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1710, K: 2017/234, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 6.

³⁶⁶ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı.

³⁶⁷ E.A. ve İstanbul Valiliği, E:2016/1886, K:2017/778, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³⁶⁸ a.e., prg. 5.

kötü olacağı ve sınır dışı edildiği devletin kendisini koruyamayacağı iddiasını destekleyecek kanıtları ortaya koyması gerekmektedir.³⁶⁹

Türk idare mahkemelerinde verilen kararlarda re'sen araştırma ilkesi uygulanmakla beraber bazı yargılamalarda tıpkı AİHM kararlarında olduğu gibi ispat yükü yabancıya yüklenmiş, davacının somut veriler ile ortaya koyması gerektiği ifade edilmiştir. İdare mahkemelerinde açılan bazı davalarda davacının sınır dışı edilmesi halinde işkence ve kötü muameleyle uğrayacağına ilişkin iddiasını ispatlayamadığı, buna ilişkin belge sunamadığı gerekçesi ile ret kararı verilmiştir.

*N.R. ve İstanbul Valiliği*³⁷⁰ uyuşmazlığında, TEM Şubesine bağlı kolluk görevlilerince, DEAŞ Terör Örgütü ile bağlantısı olabileceği ve çatışma bölgelerine gidebileceği değerlendirilen davacının eşi olan J.R.'nin yakalanması adına ikamet adresine gidilmiş, olayda J.R.'yle beraber N.R. de alıkonulmuştur. Yapılan işlemler neticesinde N.R. hakkında ikamet izni süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal ettiği gerekçesi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³⁷¹ N.R. ikame ettiği iptal davasında ikamet ihlalinde bulunduğunu inkâr etmemiştir. Sınır dışı edilmesi durumunda işkence ve kötü muameleyle maruz kalacağını, bu sebeple sınır dışı edilemez yabancılardan olduğunu ileri sürerek dava konusu idari işlemin iptalini talep etmiş fakat bu iddialarını destekler somut bir veri sunamamıştır.³⁷² Mahkeme, yaptığı değerlendirmede ülkesinde İslam dininin vecibelerine uygun hayat yaşayanlara karşı haysiyet kırıcı muamele ve sair kötü muamelede bulunduğu ve bireysel olarak insanlık dışı onur kırıcı bir muameleyle karşılaşacağı konusunda somut tespitleri içerir belgeler ile kanıtlamadığı gerekçesi ile davacının sınır dışı edilemeyecek yabancılardan olduğuna yönelik iddialarına itibar etmemiştir.³⁷³

Yine *M.N. ve İstanbul Valiliği*³⁷⁴ uyuşmazlığında İstanbul 1. İdare Mahkemesi benzer yönde bir karar vermiştir. Tacikistan vatandaşı M.N., hakkında tesis edilen sınır

---

³⁶⁹ H.L.R. v. France, para.: 43.

³⁷⁰ N.R. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1882 K: 2017/849, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³⁷¹ a.e., prg. 5.

³⁷² a.e., bkz.: Davanın özeti kısmı.

³⁷³ a.e., prg.: 6 ve 7; Benzer bir karar için bkz.: S.S. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1885, K:2017/850, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³⁷⁴ M.N. ve İstanbul Valiliği, 2015/2717 K: 2016/988, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

dışı etme kararın uygulanması durumunda Tacikistan'da dini inançları nedeniyle zulüm göreceğini, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağını, bu sebeple sınır dışı edilemeyecek yabacılardan olduğunu ileri sürerek iptal davası ikame etmiş, fakat kişisel tehdit altında olduğunu gösterir herhangi bir bilgi veya belge sunamamıştır.³⁷⁵ Mahkeme ise yaptığı değerlendirmede dava dosyasında davacının ülkesi Tacikistan'da ne gibi bir zulme maruz kalacağını açıkça belirtilmediği, ciddi emare oluşturacak bilgilerin bulunmadığı, bu hususa dair somut delil sunulmaması nedeniyle iddiadan öteye geçmediği gerekçeleri ile ret kararı vermiştir.³⁷⁶

Türk idare mahkemelerinin, davacının işkence ve kötü muameleyi ispatlayacak kuvvette belgelerin sunulduğu durumda ise sınır dışı etme kararını iptal ettikleri görülmektedir. Bu noktada davacı tarafından işkence ve kötü muamele iddiasına ilişkin somut bilgi ve belge paylaşılmadığı gerekçesi ile reddedilen davalarda mahkemelerin bu belgelere ciddi önem verdikleri, bu belgelerin varlığı halinde ise, davacı kamu düzeni ve güvenliği açısından tehdit oluştursa bile, sınır dışı işleminin iptaline karar verdikleri müşahede edilebilmektedir.

*U.U. ve Erzincan Valiliği*³⁷⁷ uyuşmazlığında Özbekistan vatandaşı olan U.U. ülkesinde kendisine ve diğer Müslümanlara uygulanan baskı ve şiddetlerden kaçarak Türkiye'ye gelmiştir. Burada geçerli ikamet izni edinemeyen U.U., yasal kalışını sağlamak adına uluslararası koruma başvurusunda bulunmuştur. U.U.'nun bu başvurusu, hakkında G-87 kodlu giriş yasağı olduğu gerekçesi ile reddedilmiş ve akabinde U.U. hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³⁷⁸

U.U., ikame ettiği iptal davasında Özbekistan'ın, İslam dininin vecibelerini yerine getirmek isteyen ve herhangi bir menfi eylemi bulunmayan Müslüman vatandaşlarını potansiyel terörist olarak baskı altında tuttuğunu, direnenlere işkence yaptığını, bu hususun uluslararası kurum ve kuruluşların raporlarında da belirtildiğini ifade etmiştir.³⁷⁹ Özbekistan'da hakkında arama kararı da yayınlandığını belirten ve bu

---

³⁷⁵ a.e., prg. 4.

³⁷⁶ a.e., prg.: 12; benzer bir karar için bkz: B.G. ve Aydın Valiliği, E:2016/931 K:2016/1087, Aydın 1. İdare Mahkemesi.

³⁷⁷ U.U. ve Erzincan Valiliği, E: 2018/1379 K: 2019/898, Erzincan İdare Mahkemesi.

³⁷⁸ a.e., prg.: 12.

³⁷⁹ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı.

kararı mahkemeye sunan U.U., bu karar sebebi ile somut bir risk bulunduğunu, sınır dışı edilmesi durumunda insanlık dışı muameleye maruz kalma, temel hak ve hürriyetlerinden yoksun kalma tehlikesinin bulunduğunu ileri sürmüştür.

Erzincan İdare Mahkemesi, G-87 kodlu giriş yasağının varlığını dikkate almaksızın U.U. hakkında yayınlanan arama ve kararı ve yine U.U. tarafından sunulan uluslararası kurum ve kuruluşların Özbekistan'daki duruma ilişkin tespitlerini somut veri olarak değerlendirmiştir. Mahkeme “*Özbekistan'daki güncel insan hakları durumunu gösteren raporlar ve Mahkeme kararları ile davacı hakkındaki tutuklama kararı dikkate alındığında, davacının dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyetinden dolayı zulme uğrayacağı, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağından haklı sebeplerle korkma durumunun söz konusu olduğu anlaşıldığından, dava konusu sınır dışı etme işleminde hukuka uygunluk bulunmamaktadır.*” ifadelerine yer vererek dava konusu idari işlemin iptaline karar vermiştir.³⁸⁰

Yine *V.D. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında davacı, Çeçenistan'da Rusya Federasyonu'na karşı savaştığını, bu sebeple Rusya Federasyonu'nda barınmadığını ve 2012 yılında ülkemize giriş yaptığını, sınır dışı edilmesi durumunda baskı, zulüm ve işkenceye maruz bırakılacağını belirtmiş ve daha önce hakkında tesis edilen sınır dışı etme kararına karşı AYM'ye yaptığı başvuruda AYM'nin verdiği ihlal kararını somut veri olarak mahkemeye sunmuştur.³⁸¹

İstanbul 1. İdare Mahkemesi değerlendirmesinde, davacının sunduğu somut veriye dayanarak “*ülkesine geri gönderilmesi halinde baskı, zulüm ve işkenceye maruz bırakılmasının kuvvetle muhtemel olduğunun belirtilmesi karşısında anılan sınırdışı kararında davacının 6458 sayılı Kanun'un 4. ve 55. maddesi kapsamında bulunmadığı yolunda yapılan değerlendirmede de hukuka uyarlık bulunmamaktadır.*” ifadelerine zikretmiş ve dava konusu idari işlemin iptaline karar vermiştir.³⁸²

Bununla beraber, birçok konuda olduğu gibi bu konuda da Türk idare mahkemelerinin uygulamasında bir yeknesaklığın olmadığını söylemek mümkündür.

---

³⁸⁰ a.e., prg.: 26; benzer bir karar için bkz: M.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1938 K: 2019/3538, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³⁸¹ V.D. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1824 K: 2020/641, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 9.

³⁸² a.e., prg.: 9 ve 10.

Davacı tarafından sunulan AYM ihlal kararı veya ülkesinde hakkında yayınlanan arama kararına istinaden sınır dışı etme işleminin iptaline karar veren mahkemeler, tamamen aynı şartları taşıyan başka uyuşmazlıklarda ret kararı verebilmektedirler.

Örneğin *T.N. ve İstanbul Valiliği*³⁸³ uyuşmazlığında T.N., hakkında arama kararı da yayınlandığını, sınır dışı edilmesi durumunda arama kararına istinaden işkence ve kötü muameleyle maruz kalacağını ifade etmiş ve somut veri teşkil etmesi adına mezkûr arama kararını da mahkemeye sunmuştur. Mahkemeye yaptığı değerlendirmede dosyaya sunulan arama kararını ve uluslararası kurum ve kuruluşların ve Göç İdaresi Başkanlığı'nın Özbekistan'a ilişkin raporlarını görmezden gelmiştir. *“Öte yandan davacının ülkesinde işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı cezaya veya muameleye tabi tutulacağına dair 6458 sayılı Kanun'un 55. maddesi kapsamındaki hususlara ilişkin ciddi emare oluşturacak bilgilerin ve bu hususa dair inadırıcı ve somut delillerin sunulmaması sebebiyle iddiadan öteye geçmeyen davacının geri gönderilemezlik iddialarına itibar edilememiştir.”* ifadelerine yer veren mahkeme davanın reddine karar vermiştir.³⁸⁴

*A.O. ve Ağrı Valiliği*³⁸⁵ uyuşmazlığında benzer çelişkiyi görmek mümkündür. Özbekistan vatandaşı olan A.O., hakkında G-87 kodlu tahdit kaydı ve İnterpol Dairesi tarafından düzenlenen mavi bülten olduğu gerekçesi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³⁸⁶ A.O., ikame ettiği iptal davasında ülkesinde siyasi ve dini nedenlerle itham edildiğini ve baskılara maruz kaldığını, bu sebeple ülkesini terk ettiğini, bunun üzerine hakkında arama kararı yayınlandığını, sınır dışı edilmesi durumunda temel hak ve özgürlüklerin ihlalinin kuvvetle muhtemel olduğunu beyan etmiş, somut veri teşkil etmesi adına hem mezkûr arama kararını hem de Göç İdaresi Başkanlığı'nın Özbekistan'a ilişkin raporlarını mahkemeye sunmuştur.³⁸⁷ Mahkeme değerlendirmesinde hem davacı hakkında yayınlanmış olan arama kararını hem de Göç İdaresi Başkanlığı'nın ilgili raporlarını görmezden gelmiştir. Davacının işkence ve kötü muamele iddialarını herhangi bir şekilde değerlendirmeyen, kararında buna

---

³⁸³ T.N. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/3237, K: 2020/1158, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³⁸⁴ a.e., prg.: 8.

³⁸⁵³⁸⁵ A.O. ve Ağrı Valiliği, E: 2020/719 K: 2021/158, Erzurum 1. İdare Mahkemesi.

³⁸⁶ a.e., prg.: 4.

³⁸⁷ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı.

ilişkin en ufak bir ifadeye yer vermeyen mahkeme devletin yabancıları ülkeye kabul etmekte veya ülkeden sınır dışı etmekte takdir yetkisinin bulunduğunu ifade ederek ret kararı vermiştir.³⁸⁸

3.2.2.3. Sınır Dışı Edilecek Ülkenin Belirsizliği

AİHM, yaptığı değerlendirmelerde yabancıların sınır dışı işleminin belirsiz olmasını da 3'üncü maddenin ihlali saymıştır. Bu belirsizlik ekseriyetle yabancıların sınır dışı edileceği ülkenin hiçbir şekilde belirtilmemiş olması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Türk idare mahkemelerinde verilen kararlarda, AİHM uygulamasında olduğu gibi yabancıların sınır dışı edileceği ülkenin belli olması gerektiği ifade edilmiştir. *M.A. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında mahkeme “...sınır dışı etme kararında da davacının sınır dışı edileceği ülkenin belirtilmediği anlaşılmaktadır.” dedikten sonra dava konusu idari işlemin iptaline karar vermiştir.³⁸⁹

Yine daha önce zikredilen *A.M. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında İstanbul 1. İdare Mahkemesi verdiği kararda “*Bu durumda; davacının geri gönderilmezlik iddiaları karşısında, 6458 sayılı Kanununun 55. maddesi uyarınca sınır dışı edilemeyecek yabancılar kapsamına girip girmediği araştırılmaksızın ve davacı hakkında nesnel ve öznel olarak menşe ülke değerlendirmesi yapılmaksızın eksik araştırma sonucu tesis edilen ve davacının sınır dışı edileceği ülkenin neresi olduğu konusunda herhangi bir açıklamaya yer verilmeyen dava konusu işlemde bu haliyle hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır.*” ifadelerine yer vermiştir.³⁹⁰

A.T. ve İstanbul Valiliği uyuşmazlığında ise mahkeme “*Ayrıca dava konusu sınır dışı kararında davacının tehdit altında bulunacağı Çin'e geri gönderilip gönderilmeyeceğine veya başka güvenli bir ülkeye gönderilip gönderilmeyeceğine ilişkin bir belirleme veya değerlendirme de yapılmamıştır.*” demek sureti ile iptal

---

³⁸⁸ a.e., Prg: 6.

³⁸⁹ M.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1301 K: 2019/1973, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 14.

³⁹⁰ A.M. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1297 K: 2019/1885, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 14.

kararı vermiştir.³⁹¹ Mahkeme böylece yabancının sınır dışı edileceği ülkenin belli olmasının gerektiğini ortaya koymuştur.³⁹²

Bununla beraber, yabancının sınır dışı edileceği ülkenin belirsiz olduğu bazı durumlarda mahkemelerin bu hususu görmezden gelerek ret kararı verdikleri görülmektedir. *K.M. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında K.M., terör örgütleri ile bağlantılı olduğu gerekçesi ile Terörle Mücadele Şube Müdürlüğüne bağlı ekiplerce alıkonulmuştur.³⁹³ Akabinde İstanbul İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne sevk edilen K.M. hakkında terör örgütleriyle bağlantılı olduğu ve kamu düzeni ve güvenliği açısından tehdit oluşturduğu gerekçeleri ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir. Kararda K.M.'nin güvenli üçüncü ülkeye sınır dışı edileceği belirtilmiş fakat hangi ülkeye sınır dışı edileceğine ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır.³⁹⁴

K.M., tesis edilen sınır dışı etme kararının hukuka aykırı olduğu gerekçesi ile iptal davası ikame etmiştir. Mahkeme söz konusu davada yaptığı değerlendirmede K.M.'nin güvenli üçüncü ülkeye sınır dışı edilmesine karar verildiği gerekçesi ile dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna varmış, sınır dışı edilecek ülkenin belirsiz olmasına ilişkin bir yorum yapmamıştır.³⁹⁵

*U.R. ve İstanbul Valiliği*³⁹⁶ uyuşmazlığında da aynı durumu görmek mümkündür. İlgili uyuşmazlıkta Özbekistan vatandaşı olan U.R. hakkında G-87 kodlu giriş yasağı gerekçesiyle, kamu düzeni ve güvenliği açısından tehdit oluşturduğu bahsi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.³⁹⁷ İlgili kararda U.R.'nin güvenli üçüncü ülkeye sınır dışı edileceği ifade edilmiş fakat bu güvenli ülkenin neresi olduğuna dair herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.³⁹⁸

İkame edilen iptal davasında İstanbul 1. İdare Mahkemesi, verdiği kararda U.R.'nin sınır dışı edileceği ülkenin belirsiz olmasına ilişkin herhangi bir

---

³⁹¹ A.T. ve İstanbul Valiliği, E:2016/1682 K: 2017/261, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 11 ve 15.

³⁹² Benzer bir karar için bkz: A.N. ve Hatay Valiliği, E: 2021/1241 K: 2021/1434, Hatay 1. İdare Mahkemesi.

³⁹³ K.M. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/110 K: 2019/1487, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg. 4.

³⁹⁴ a.e., prg.: 5.

³⁹⁵ a.e., prg.: 6.

³⁹⁶ U.R. ve İstanbul Valiliği, E: 2018/2625 K: 2019/1219, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

³⁹⁷ a.e., prg. 4.

³⁹⁸ a.e., prg.: 6.

değerlendirme yapmamıştır. “Davacının sınır dışı edilemeyecek yabancılar kapsamında olduğu yönündeki iddiasına ise de dava konusu işlemde davacının 6458 sayılı kanunun 4 ve 55’inci maddesi kapsamında olduğunun halihazırda değerlendirildiği, güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesinin gerektiğinin de belirtildiği görüldüğünden itibar edilmemiştir.” ifadelerine yer veren mahkeme davanın reddine karar vermiştir.³⁹⁹

Türk idare mahkemelerinin verdikleri *K.M. ve İstanbul Valiliği* ile *U.R. ve İstanbul Valiliği* kararlarının hem AİHM uygulamasına ters düştüğü hem de Türk idare mahkemelerinin verdikleri daha önceki kararlar ile çeliştiği açıktır. Fakat Türk idare mahkemelerinin verdikleri bazı kararların daha da öteye giderek herhangi bir hukuki açıklamadan yoksun oldukları görülebilmektedir. *Z.S. ve İstanbul Valiliği*⁴⁰⁰ kararı bunlardan bir tanesidir. Zira bu kararda bahsi geçen Z.S. ile hemen yukarıda zikredilen *A.T. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında bahsi geçen A.T., aynı olayda alıkonulmuş ve haklarında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.

Her iki yabancı da Doğu Türkistan asıllı Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşlarıdır. Haklarından tesis edilen her iki sınır dışı etme kararında da yabancıların sınır dışı edilecekleri ülke belirtilmemiştir. İstanbul 1. İdare Mahkemesi, *A.T. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında A.T.’nin Çin’e geri gönderilip gönderilmeyeceğine veya başka güvenli bir ülkeye gönderilip gönderilmeyeceğine ilişkin bir belirleme veya değerlendirme olmadığı gerekçesi ile iptal kararı vermiştir.⁴⁰¹ *Z.S. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığı da tamamen aynı özelliklere sahip olmasına rağmen yine İstanbul 1. İdare Mahkemesi, sınır dışı edilecek ülkenin belirsizliğine ilişkin olumlu ya da olumsuz bir değerlendirme yapmadan davayı reddetmiştir.⁴⁰²

---

³⁹⁹ a.e., prg.: 7.

⁴⁰⁰ Z.S. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1723 K: 2016/2746, İstanbul 1. İdare Mahkemesi

⁴⁰¹ A.T. ve İstanbul Valiliği, E:2016/1682 K: 2017/261, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 11 ve 15.

⁴⁰² Z.S. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1723 K: 2016/2746, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 5-7.

3.2.2.4. İdari Gözetim Süresi

AİHM, sınır dışı etme kararının 3'üncü maddeyi ihlal edip etmediğine dair değerlendirme yaparken koşullarla ilgili tüm verilerle beraber muamelenin süresini de dikkate almaktadır.⁴⁰³ *Yarashonen v. Türkiye* kararında yabancının sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında tutulduğu sürenin uzunluğunun da değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁴⁰⁴

Türk hukuku uygulamasında idari gözetim itirazlarında görevli mahkeme sulh ceza hakimliğidir.⁴⁰⁵ Fakat idari gözetim kararlarının uzatılması ya da sonlandırılması noktasında idare mahkemeleri tarafından verilen kararlar etkili olmaktadır. Zira idare mahkemelerinde ikame edilen davalarda iptal kararı verilmesi, yabancının idari gözetiminin de sonlandırılmasını sağlamaktadır.

6458 sayılı YUKK'ye göre sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurulabilir.⁴⁰⁶ Kanunun 53'üncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre mahkemeye yapılan başvuruların on beş gün içinde sonuçlandırılması gerekmektedir. Buna karşın idare mahkemelerinde görülen yargılamalar ortalama aylar sürmektedir. Bu durumun ise dolaylı bir şekilde idari gözetim süresinin uzun olmasına sebep olmaktadır.

E.G. ve İstanbul Valiliği uyuşmazlığında Türkmenistan vatandaşı davacı hakkında resmî belgede sahtecilik yaptığı ve yasal olmayan yollardan çıkış yapmaya teşebbüs ettiğinden bahisle 6458 sayılı Kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (d), (g) ve (h) bentleri uyarınca 05/09/2019 tarihinde sınır dışı ve idari gözetim işlemleri tesis edilmiştir.⁴⁰⁷ Davacı ise söz konusu iddianın gerçeği yansıtmadığı gerekçesi ile sınır dışı etme kararına karşı yasal süresi içerisinde iptal davası ikame etmiştir.⁴⁰⁸ Her ne kadar ilgili kanunun 53'üncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre mahkemenin davayı on beş gün içerisinde sonuçlandırması gerekmekte ise de mahkeme nihai kararını aylar

---

⁴⁰³ *Kafkaris v. Cyprus*, para.: 95.

⁴⁰⁴ *Yarashonen v. Türkiye*, para.: 71.

⁴⁰⁵ “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, **Resmi Gazete**, No: 28615, 11.04.2013, m. 57.

⁴⁰⁶ **a.e.**, m. 53.

⁴⁰⁷ *E.G. ve İstanbul Valiliği*, E:2019/2256 K:2020/419, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 5.

⁴⁰⁸ **a.e.**, prg. 6.

sonra, 21/02/2020 tarihinde verebilmiştir. İptal davasının kanunda belirtilen süreden çok daha sonra sonuçlandırılması, dolaylı olarak, davacının aylarca idari gözetim altında tutulmasına sebep olmuştur.

Benzer şekilde *S.R. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında da Özbekistan asıllı S.R., ilgili kanunun 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (d) ve (h) bentleri uyarınca tesis edilen 14/09/2019 tarihli sınır dışı etme kararının iptali amacı ile yasal süreler içerisinde mahkemeye başvurmuştur.⁴⁰⁹ Uyuşmazlık neticesinde iptal kararı veren mahkeme, nihai kararını ancak 23/12/2020 tarihinde vermiştir. Bu durum ise idari gözetim süresinin hakkaniyete aykırı bir şekilde uzamasına, S.R.'nin aylarca idari gözetim altında tutulmasına sebep olmuştur.

M.G.N.N. ve Ankara Valiliği uyuşmazlığında Irak vatandaşı olan davacı hakkında YTS kapsamında olduğu gerekçesi ile 06/10/2020 tarihinde sınır dışı etme ve idari gözetim kararları tesis edilmiştir.⁴¹⁰ Yasal süreler içerisinde mahkemeye başvuran M.G.N.N., sınır dışı işleminin hukuka aykırı olduğunu, DAES nedeniyle ülkesinden ayrıldığını, sünni olması nedeniyle ülkesinde güvende olmadığını ayrıca geri gönderme yasağı kapsamında olduğunu beyan etmiştir.⁴¹¹ Mahkeme, söz konusu yargılamayı on beş gün içerisinde sonuçlandırmak zorunda iken nihai kararını, dava konusu idari işlemin tesis edildiği tarihten yaklaşık on dört ay sonra, 02/12/2021 tarihinde vermiştir.

A.T. ve İstanbul Valiliği uyuşmazlığında ise A.T. hakkında, Mısır'dan İNAD yolcu olarak Türkiye'ye gönderildiği, uluslararası koruma başvurusunun kabul edilmediği ve hakkında Ç-141 ve 0-100⁴¹² kodlu tahdit kayıtları bulunduğu gerekçeleri ile 31/10/2018 tarihinde sınır dışı etme ve idari gözetim kararları tesis edilmiştir.⁴¹³ A.T.,

---

⁴⁰⁹ S.R. ve İstanbul Valiliği, E:2020/1334, K:2553, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 7.

⁴¹⁰ M.G.N.N. ve Ankara Valiliği, E:2020/1848, K:2021/1745, Ankara 1. İdare Mahkemesi, bkz.: Davanın Özeti kısmı.

⁴¹¹ a.e., prg. 4.

⁴¹² İç İşleri Bakanlığı tarafından yayınlanan Tahdit Kodlarına İlişkin Genelge'ye göre uluslararası koruma başvurusundan gönüllü olarak vazgeçen yabancılar hakkında 1 yıl süreyle ülkemize girişlerini yasaklamak amacıyla 0-100 kodlu veri girişi yapılmaktadır. Fakat uygulamada bu veri, uluslararası koruma başvurusu reddedilenler hakkında da tesis edilmektedir.

⁴¹³ A.T. ve İstanbul Valiliği, E:2018/3023 K:2019/1184, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, bkz.: Davanın Özeti kısmı.

gerekli süreler içerisinde ikame ettiği iptal davasında Uygur Türkü olduğunu, Doğu Türkistan'da Çin Devletinin uyguladığı baskı ve kötü muameleden kaçarak Mısır'a gittiğini, Mısır'da darbe olması sebebiyle kabul edilmediklerinden Türkiye'ye sığındığını, sınır dışı edilmesi halinde ülkesinde işkence ve kötü muameleye tabi tutulacağını ileri sürülerek sınır dışı etme kararının iptalini istemiştir.⁴¹⁴ Mahkeme yaptığı değerlendirme sonucunda her ne kadar dava konusu idari işlemin iptaline karar vermişse de bu kararı ancak 18/04/2019 tarihinde, yani dava konusu idari işlemin tesisinden itibaren yaklaşık altı ay sonra verebilmiştir.

3.2.2.5. Ülkeye Girişin Engellenmesi

Ülkeye girişin engellenmesi akabinde meydana gelen ölüm, işkence ve kötü muamelelere istinaden mahkemeye yapılan başvurularda AİHM, meydana gelen olay ile ülkeye girişe izin verilmemesi arasında somut bir bağ aramaktadır. Söz konusu bağın varlığında mahkeme ihlal kararı verirken aksi durumda ise olumsuz karar vermektedir. Hasta olan ve tedavi görmek adına Fransa'ya gitmeye karar veren İ.D.'nin vize başvurusunun Fransız makamları tarafından reddedilmesi ve İ.D.'nin devam eden süreçte vefat etmesi üzerine çocukları tarafından AİHM'ye yapılan başvuruda mahkeme, ölüm ile vize talebinin reddedilmesi arasında doğrudan bir nedensellik bağı kurmanın mümkün olmadığı gerekçesi ile başvuruyu reddetmiştir.⁴¹⁵ Mahkeme, İ.D.'nin hem Türkiye'de hem de diğer ülkelerde tedavi görme imkanının olduğunu göz önünde bulundurmıştır. Diğer bir deyişle mahkeme, başvuruçunun tek çaresinin Fransa'ya girmek olmasını aramış, bu şart gerçekleşmediği için de ihlal kararı vermemiştir.

Buradan hareketle, Türkiye'ye giriş esnasında alıkonulan ve hakkında sınır dışı etme kararı verilerek ülkesine gönderilen yabancılar açısından bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır. Bu doğrultuda Türk idare mahkemelerine yapılan başvurularda mahkemelerin, AİHM'nin tutumu doğrultusunda karar verdiklerini söylemek mümkündür. Zira mahkemeler her ne kadar yabancıların ülkeye girişine izin

---

⁴¹⁴ a.e., prg. 5.

⁴¹⁵ Demir v. France, para.: 21.

vermenin devletin hükümlerlik yetkisinde olduğuna belirtmişlerse de yabancının ülkeye girişine izin vermemek sureti ile sınır dışı edilmesi durumunda 6458 sayılı kanunun 4'üncü ve 55'inci maddeleri kapsamında inceleme yapmış ve yabancının tek çaresinin Türkiye'ye girmek olmadığına kanaat getirdiği durumlarda ret karar vermiştir.

*S.H. ve Hatay Valiliği*⁴¹⁶ uyuşmazlığında 2. Rus-Çeçen Savaşı'na katılan, halen Rusya karşıtı bir grup içerisinde yer alan yabancı, Suriye'den Türkiye'ye yasal olmayan yollardan giriş yapmaya çalışırken yakalanmış ve bu minvalde yabancının girişine izin verilmeyerek hakkında 6458 sayılı Kanun'un 54'üncü maddesinin birinci fıkrasının (d) ve (h) bentleri uyarınca sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir. S.H., ikame ettiği iptal davasında Türkiye'ye girişine izin verilmemesini hukuka aykırı olduğunu zira vatandaşı olduğu ülkeye sınır dışı edilmesi halinde işkence ve kötü muameleye kalacağını ileri sürerek sınır dışı etme kararının iptalini talep etmiştir.⁴¹⁷

İlgili davada görevli olan Hatay 1. İdare Mahkemesi inceleme yaparken yabancının ülkesine geri gönderilmesi durumunda işkence ve kötü muameleye maruz kalma riskini ve Türkiye'nin bu riskten korunmak için tek çare olup olmadığını ele almıştır. Mahkeme yaptığı incelemede S.H.'nin sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunmadığını ve S.H.'nin bu yöndeki iddialarının soyut ve varsayıma dayanan iddialar olduğunu belirtmiş ve dava konusu idari işlemin hukuka uyarlı olduğu kanaatine varmıştır.⁴¹⁸

Türk idare mahkemeleri, başka uyuşmazlıklarda da benzer tavrı sergilemiştir. *A.A. ve Aydın Valiliği*⁴¹⁹ uyuşmazlığında Dağıstan uyruklu Rusya Federasyonu vatandaşı A.A. hakkında Türkiye'ye giriş esnasında G-87 kodlu yurda giriş yasağı tesis edilmiş ve hakkında 6458 sayılı Kanun'un 54 üncü maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi uyarınca sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir. A.A. ise ikame ettiği iptal davasında

---

⁴¹⁶ S.H. ve Hatay Valiliği, E: 2016/583 K: 2016/1642, Hatay 1. İdare Mahkemesi.

⁴¹⁷ a.e., bkz: Davanın Özeti kısmı.

⁴¹⁸ a.e., prg.: 9.

⁴¹⁹ A.A. ve Aydın Valiliği, E:2016/929 K:2016/1067, Aydın 1. İdare Mahkemesi.

ülkesine geri gönderilmesi halinde dini, siyasi düşünceleri nedeni ile yaşam hakkının ihlal edileceğini ve insanlık dışı muameleye maruz kalacağını ileri sürmüştür.⁴²⁰

Mahkeme yaptığı değerlendirmede öncelikle ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşme hükümlerinin devletlere bir yabancıyı ülkesine sokma yükümlülüğü getirmediğini, kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması ve kamu sağlığının korunması veya terör faaliyetlerinin engellenmesi gibi nedenlerle yabancıların ülkeye girişinin yasaklanmasının veya sınır dışı edilmelerinin devletin hükümranlık haklarının tabii bir neticesi olduğunu ifade etmiştir.⁴²¹ Sonrasında 6458 sayılı kanunun 4'üncü ve 55'inci maddeleri kapsamındaki iddiaları değerlendiren mahkeme söz konusu hususları ispat edici mahiyette somut delil sunulmadığı, zikredilen hususların soyut iddialar niteliğinde kaldığı gerekçesi ile davanın reddine karar vermiştir.⁴²²

2016/928 Esas numaralı *A.A. ve Aydın Valiliği*⁴²³ uyuşmazlığında da benzer tutumu görmek mümkündür. İlgili uyuşmazlıkta da Türkiye'ye girmek isteyen A.A. hakkında G-87 kodlu giriş yasağı ve buna istinaden sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴²⁴ A.A., ülkesi Rusya Federasyonu'na gönderilmesi halinde işkence ve kötü muameleye maruz kalacağını ileri sürmüş, bu sebeple sınır dışı etme kararının iptal edilmesi amacı ile dava ikame etmiştir. Aydın 1. İdare Mahkemesi gördüğü davada öncelikle ülkeye girişe ilişkin hususlarda idarenin takdir yetkisinin olduğundan bahsetmiştir.⁴²⁵ Akabinde AİHM'nin 14401/88 başvuru numaralı *A. ve K.B.F. v. Türkiye* kararına atıf yapan mahkeme işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair hususları ispat edici mahiyette somut delil sunulmadığı gerekçesi ile davanın reddine karar vermiştir.⁴²⁶

---

⁴²⁰ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı.

⁴²¹ a.e., prg.: 4.

⁴²² a.e., prg.: 5.

⁴²³ A.A. ve Aydın Valiliği, E: 2016/928 K: 2016/1084, Aydın 1. İdare Mahkemesi.

⁴²⁴ a.e., prg.: 5.

⁴²⁵ a.e., prg.: 7.

⁴²⁶ Karar için bkz: A and K.B.F. v. Türkiye, App. No.: 14401/88, Judgement of 12 January 1991.

3.2.2.6. Uluslararası İnsan Hakları Örgütlerinin Önemi

İşkence yasağının ihlal edildiği gerekçesi ile AİHM'e yapılan başvurularda mahkeme İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü'nün raporlarını dikkate almakta ve bu raporların güvenilirliklerinden şüphe duyulmadığını, bu raporlara konu olan ihlallerin var kabul edildiğini belirtmektedir.⁴²⁷

Türk idare mahkemelerinde verilen kararlarda mahkemelerin İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Af Örgütü başta olmak üzere uluslararası insan hakları örgütlerinin hazırladıkları raporları dikkate aldığı görülmektedir. Mahkemelerin, AİHM ile bu noktada paralel kararlar verdiğini söylemek yerinde olacaktır. *A.G. ve İstanbul Valiliği uyuşmazlığında A.G.*, hakkında tesis edilen sınır dışı etme kararının iptal edilmesi amacı ile İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nde dava ikame etmiş, mahkeme ise yaptığı değerlendirmede sınır dışı etme kararını iptal etmiştir.⁴²⁸

A.G.'nin işkence yasağına ilişkin iddialarını değerlendiren mahkeme, ülkesinde süren savaş ortamında bir bacağı kaybeden A.G.'nin halen çatışmanın devam ettiği ve ölüm tehlikesinin olduğu ülkesine geri gönderilmesi halinde işkence ve kötü muamele tehlikesinin kuvvetle muhtemel olduğunu, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü'nün Rusya'ya ilişkin raporlarında, A.G.'nin iddialarını destekler nitelikte tespitlere yer verildiğini ifade etmiştir.⁴²⁹

Yine daha önce bahsi geçen *U.U. ve Erzincan Valiliği uyuşmazlığında Erzincan 1. İdare Mahkemesi*, davacının ülkesine sınır dışı edilmesi durumunda işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına ilişkin iddialarını değerlendirirken AİHM'nin *Muminov v. Rusya* kararına atıfta bulunmuş, burada atıf yapılan İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporlarında Özbekistan hükümetinin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'yle işbirliğinden kaçındığına, ülke yetkililerinin işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin uluslararası yükümlülükleri tam olarak yerine getirmediğine vurgu yapılmış ve sınır dışı etme kararının iptaline karar verilmiştir.⁴³⁰

---

⁴²⁷ Saadi v. Italy, para.: 65.

⁴²⁸ A.G. ve İstanbul Valiliği E:2016/762 K: 2016/2643, prg.: 6.

⁴²⁹ a.e., prg. 5.

AİHM'nin *Muminov v. Rusya* başvurusunda mahkeme İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Özbekistan'a ilişkin raporunda yumrukla ve copla veya metal çubuklarla dövülme, tecavüz ve cinsel şiddet, elektrik çarpması, yanan sigara veya gazete kullanımı da dahil olmak üzere Müslüman tutuklulara karşı kullanılan işkence yöntemlerini açıklayan bir dizi işkence vakasını belgelediğini ifade etmiştir.⁴³¹

I.A. ve Yalova Valiliği uyuşmazlığında Balkar asıllı Rusya Federasyonu olan I.A. hakkında G-87, M-99⁴³² ve O-100 tahdit kayıtlarının bulunduğu gerekçesiyle sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴³³ İkame edilen iptal davasında I.A. hakkında var olan İnterpol kaydının kendisine insanlık dışı muameleler ve işkenceler uygulayan Rusya Federasyonu tarafından paylaşıldığını, bu nedenle bu kayda itibar edilmesinin hakkaniyete aykırı olduğunu, uluslararası koruma başvurusunun derdest olduğunu, Rusya Federasyonu'nda yaşadığı Kabarbey bölgesinde halka işkence ve insanlık dışı muamelede bulunulduğunu, sınır dışı edilmesi halinde kendisinin de işkence göreceği iddia etmiştir.⁴³⁴

Değerlendirme neticesinde davanın kabulüne karar veren mahkeme Uluslararası Af Örgütü'nün 2012 yılına ilişkin raporunda Rusya Federasyonu'nun Kuzey Kafkasya bölgesindeki güvenlik durumunun, Çeçenya, İnguşetya, Dağıstan ve komşu bölgeleri etkileyen şiddetle birlikte değişkenliğini koruduğunu, I.A.'nın buna rağmen sınır dışı edilmesi ihtimalinde işkenceye maruz kalma ihtimalinin olduğunu belirtmiştir.⁴³⁵ Mahkeme ayrıca Anayasa Mahkemesi'ne yapılan *Z.M. ve I.M.*⁴³⁶ başvurusuna atıfta bulunarak İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 28/01/2015 tarihli günlük kısa özetinde Rusya Federasyonu'nun çalkantılı bölgesi olarak tanımladığı Dağıstan'da, cihatçı

---

⁴³⁰ U.U. ve Erzincan Valiliği, E: 2018/1379 K: 2019/898, prg.: 20.

⁴³¹ *Muminov v. Russia*, App. No.: 42502/06, Judgement of 11 December 2008, para.: 73.

⁴³² Bu tahdit kodu yabancı hakkında İnterpol kaydı yayınlandığına işaret etmektedir. İç İşleri Bakanlığı tarafından yayınlanan Tahdit Kodlarına İlişkin Genelge'ye göre Ülkemize giriş-çıkış işlemleri sırasında ya da ülke içerisinde hakkında "M" kodlu tahdit kaydı bulunduğu tespit edilen yabancılara ilişkin iş ve işlemler İnterpol Europol Dairesi Başkanlığı'nın 2009/36 sayılı genelgesi gözetilerek gerçekleştirilir. Bununla beraber bu yöndeki kodun varlığına istinaden Göç İdaresi Başkanlığı yabancı hakkında M-99 kodu tesis etmekte ve böylece kamu görevlileri tarafından yabancı'nın uluslararası alanda arandığının bilinmesini amaçlamaktadır.

⁴³³ *I.A. ve Yalova Valiliği*, E: 2016/972 K: 2016/1231, Bursa 1. İdare Mahkemesi, prg.: 5.

⁴³⁴ **a.e.**, bkz.: Davanın Özeti kısmı.

⁴³⁵ **a.e.**, prg.: 8.

⁴³⁶ Bu başvuruda AYM, Uluslararası Af Örgütü'nün 2011 ve 2012 yıllarındaki "Dünyada İnsan Haklarının Durumu" raporları ile İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2015 tarihli raporuna atıfta bulunarak başvuru'nun geçici tedbir talebinin kabul edilmesine karar vermiştir.

ayaklanmacılar ile hükümet kuvvetlerinin, insanlar için yıkıcı ve acı verici gelişmelerin yaşanmasına neden olduğu tespitinde bulunduğunu ifade etmiştir.⁴³⁷

İptal kararı verilen *T.R. ve Erzincan Valiliği* uyuşmazlığında da Erzincan İdare Mahkemesi, T.R.’nin işkence ve kötü muameleye ilişkin iddialarını değerlendirirken AİHM’nin İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Özbekistan’a ilişkin raporuna dikkat çekmiştir.⁴³⁸ Mahkeme aynı kararda AİHM’nin *Klein v. Rusya*⁴³⁹ kararını zikrederek Uluslararası Af Örgütü’nün Özbekistan hakkında raporlarını göz önünde bulundurmuştur.⁴⁴⁰

3.2.3. Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı Kapsamında Değerlendirme

AİHS’de yabancıların özel veya aile hayatları ile alakalı özel bir düzenleme olmamakla beraber, 8’inci maddede kaleme alınan özel ve aile hayatına, konuta ve yazışmaya saygı hakkının herkes açısından geçerli olması, yabancıların sınır dışı edilmeleri durumunda özel ve aile hayatlarının ihlal edileceğine ilişkin başvurularda bulunmasının yolunu açmıştır. Bu yönde AİHM’ye yapılan başvurunun çok az olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

AİHM’nin söz konusu başvurularda ihlal kararları vermesi, yabancıların Türk idare mahkemelerinde ikame ettikleri iptal davalarında da bu iddialarını ileri sürmelerine sebep olmuştur. Birçok uyuşmazlıkta haklarında sınır dışı etme kararı tesis edilen yabancıların, sınır dışı edilmeleri ihtimalinde işkence ve kötü muameleye maruz kalacaklarının yanında özel ve aile hayatlarının da bundan etkileneceği iddiasında buldukları görülmektedir.

---

⁴³⁷ I.A. ve Yalova Valiliği, E: 2016/972 K: 2016/1231, prg.: 6.

⁴³⁸ T.R. ve Erzincan Valiliği, E: 2019/1 K: 2019/897, prg.: 20.

⁴³⁹ İlgili kararda belirli bir ülkedeki genel durumla ilgili olarak, Uluslararası Af Örgütü gibi bağımsız uluslararası insan haklarını koruma derneklerinden gelen son raporlarda yer alan bilgilere belirli bir önem atfedebileceğini ifade edilmiştir. Bkz: *Klein v. Russia*, App. No.: 24268/08, Judgement of 1 April 2010, para.: 47.

⁴⁴⁰ T.R. ve Erzincan Valiliği, E: 2019/1 K: 2019/897, prg.: 18.

3.2.3.1. İspat Yüğü

Sözleşmenin 8'inci maddesinin ihlal edildiğı gerekçesi ile AİHM'e yapılan başvurularda mahkeme aile hayatının varlığını başvurucunun ispat etmesini beklemekte, bu ispat yapıldıktan sonra ihlalin var olup olmadığı irdelenmektedir. Türk idare mahkemelerinde de aile hayatının varlığını ispat yükü yabancıya yüklenmişse de yabancının aile hayatının varlığını ispat ettiği bazı durumlarda bu hususu hiçbir şekilde değerlendirmeye tabi tutulmamış, yabancının ispatı görmezden gelinmiştir.

T.S. ve İstanbul Valiliğı uyuşmazlığında Çeçen asıllı Rusya Federasyonu vatandaşı olan T.S., terör örgütleri ile bağlantılı olduğu şüphesi ile alıkonulmuş ve hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴⁴¹ T.S. ikamet ettiği davada terör örgütleri ile herhangi bir bağlantısının olmadığını, ayrıca Türkiye'ye yasal yollarla giriş yaptığı 2013 senesinde bu yana eşi ve çocukları ile beraber ikamet ettiğini belirtmek sureti ile buna ilişkin belgeleri mahkemeye sunmuş ve aile hayatına saygı hakkının ihlaline ilişkin endişelerini dile getirmiştir. Mahkeme nihai kararında her ne kadar dava konusu idari işlemin iptaline karar vermişse de T.S.'nin aile hayatına dair beyanlarını ve bunu ispatlar belgeleri dikkate almamış, bu hususa ilişkin herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.⁴⁴²

M.S.O. ve Ağrı Valiliğı olayında ise Özbekistan vatandaşı M.S.O. hakkında, uluslararası koruma başvurusunun geri çekildiğinin sayıldığı gerekçesi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴⁴³ Açılan iptal davasında M.S.O., uluslararası koruma başvurusunun reddine dair işleme karşı davanın halen Danıştay safhasında karar düzeltme aşamasında derdest halde olduğunu, ayrıca evlilik belgesi gibi resmi evrakları sunmak sureti ile yaklaşık on senedir eşi ve çocuğı ile beraber Türkiye'de ikamet ettiğini, burada kurulu bir aile düzeninin olduğunu, çocuğunun Türk ananelerine göre yetiştiğini, sınır dışı edilmesinin aile hayatını ciddi manada olumsuz etkileyeceğini ifade etmiştir. Ret kararı verilen davada mahkeme, M.S.O.'nin sunduğı

---

⁴⁴¹ T.S. ve İstanbul Valiliğı, E:2020/95 K: 2020/2142, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 7.

⁴⁴² a.e., prg.: 8.

⁴⁴³ M.S.O. ve Ağrı Valiliğı, E: 2017/3171 K: 2018/1739, Erzurum 1. İdare Mahkemesi, bkz.: Davanın Özeti kısmı.

aile hayatını ispatlar belgeleri dikkate almadığı gibi aile hayatına ilişkin herhangi bir değerlendirmede de bulunmamıştır.⁴⁴⁴

Bir başka örnek olan *M.R.R. ve Hatay Valiliği* uyuşmazlığında geçici koruma kimlik belgesini güncellemek için başvuruda bulunan Suriye uyruklu yabancı hakkında, belgede sahtecilik gerekçesi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴⁴⁵ M.R.R., ikame ettiği iptal davasında herhangi bir belgede sahtecilik yapmadığını, söz konusu sahtecilik iddiasının gerçeği yansıtmadığını, ayrıca altı yıldır geçici koruma statüsünde Türkiye'de kaldığını, eşi ve çocuklarının da yasal bir şekilde Türkiye'de ikamet ettiklerini beyan etmiş ve aile hayatını ispatlayıcı geçici koruma kimlik belgelerini ve aile defterinin örneğini mahkemeye sunmuştur. Sınır dışı edilmesi durumunda eşinin ve çocuklarının Türkiye'de kalmaya devam edeceğini belirten M.R.R. bu durumun aile hayatına saygı hakkını ciddi şekilde ihlal edeceğini ileri sürmüş, bu sebeple sınır dışı etme kararının iptal edilmesini talep etmiştir.⁴⁴⁶

Mahkeme incelemesinde, resmî belgede sahtecilik suçu uyarınca adli işlem yapıldığı hususu gerekçe gösterilmiş ise de davacıya yönelik adli makamlarca yürütülen soruşturma sonucunda kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verildiğini belirtmiş, bu sebeple iptal kararı vermiş fakat M.R.R.'nin sunduğu aile defterini ve aile bireylerine ait geçici koruma kimlik belgelerini dikkate almadığı gibi aile hayatına ilişkin herhangi bir değerlendirmede de bulunmamıştır.⁴⁴⁷

3.2.3.2. Suçun Önlenmesi ile Özel ve Aile Hayatına Saygı Arasındaki Denge

Özel ve aile hayatında saygı hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile AİHM'ye yapılan başvurularda mahkeme öncelikle yerleşik bir uluslararası hukuk meselesi olarak ve antlaşma yükümlülüklerine tabi olarak, yabancıların girişini ve ikametini kontrol etme haklarını kullanarak kamu düzenini korumanın sözleşmeye taraf devletlerin görevi olduğunu belirtmiştir. Bu başvurularda, ceza gerektiren suçlardan hüküm giyen

---

⁴⁴⁴ a.e., prg.: 8.

⁴⁴⁵ M.R.R. ve Hatay Valiliği, E: 2019/1157 K: 2020/386, Hatay 1. İdare Mahkemesi, para.: 10.

⁴⁴⁶ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı.

⁴⁴⁷ a.e., prg.:13.

yabancıların sınır dışı edilmesi noktasında devletlerin yetkilerinin⁴⁴⁸ de olduğunu söyleyen mahkeme, sözleşmecî devletlerin özel ve aile hayatına saygı hakkı ile düzensizlik ve suçun önlenmesi arasında adil dengeyi kurmaları gerektiğini de ifade etmiştir.⁴⁴⁹

Türk idare mahkemelerinde görülen yargılamalarda verilen kararların tam manası ile AİHM içtihatları ile uyduğunu söylemek yerinde olmayacaktır. Zira mahkemeler her ne kadar suçun önlenmesi ile özel ve aile hayatı arasında dengeyi sağlamaya çalışmışlarsa da kimi kararlarda bu hususu göz ardı etmişlerdir. Bununla beraber kararların ekseriyetinde bu dengenin sağlanmaya çalışıldığını söylemek gerekir.

Örneğin, *M.D. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında Çeçen asıllı Rusya Federasyonu vatandaşı olan M.D. hakkında G-87 ve Ç-141 tahdit kayıtları ile Y İnterpol kaydı olduğu gerekçesi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir. Bu karara karşı İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nde dava ikame eden M.D., 2015 yılından beri ailesi ile Türkiye'de yaşadığını, eşi ve çocuklarını ikamet izninin olduğunu, kendisinin de başvuruda bulunduğunu ileri sürmüş, buna ilişkin belgeleri de sunarak sınır dışı edilmesi halinde aile hayatının ciddi manada etkileneceğini ifade etmiştir.⁴⁵⁰

İstanbul 1. İdare Mahkemesi değerlendirmesinde M.D.'nin 2015 yılından beri eşi ve çocukları ile Türkiye'de yaşadığını, Türkiye'de bulunduğu süre boyunca kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturabilecek herhangi bir eylem veya davranışının tespit edilemediği gibi bu hususta M.D.'ye somut bir fiil de isnat edilemediğini belirtmiş, giriş yasaklarının ve İnterpol kaydının varlığını aile hayatına müdahale için yeterli bir neden olarak görmemiş ve iptal kararı vermiştir.⁴⁵¹

Başka bir uyuşmazlıkta Doğu Türkistan asıllı Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşı olan H.A., terör ile bağlantılı olduğu gerekçesi ile hakkında başlatılan soruşturmaya istinaden alıkonulmuş ve kamu düzeni ve güvenliği açısından tehlike oluşturduğundan bahisle hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴⁵² Bu idari işleme karşı İstanbul

---

⁴⁴⁸ Mahkemenin takdir yetkisine ilişkin yaklaşımı için bkz: *Handyside v. United Kingdom*, App. No.: 5493/72, Judgement of 7 December 1976, para.: 48.

⁴⁴⁹ *Dalia v. Fransa*, para.: 52; *Amrollahi v. Danimarka*, para.:33.

⁴⁵⁰ *M.D. ve İstanbul Valiliği*, E: 2019/3226 K: 2020/1131, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 4.

⁴⁵¹ **a.e.**, prg.: 5.

⁴⁵² *H.A. ve İstanbul Valiliği*, E: 2019/2812 K: 2020/1020, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 4.

1. İdare Mahkemesi'nde iptal davası ikame eden A.H., Çin Halk Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilmesi durumunda işkence ve kötü muameleye maruz kalacağını, ayrıca yaklaşık üç senedir eşi ve çocuklarıyla beraber Türkiye'de ikamet ettiğini, bunun belgeler ile sabit olduğunu, işlemin icra edilmesi halinde aile hayatının da ciddi manada etkileneceğini, zira yaşadıkları korku sebebi ile eşi ve çocuklarının hiçbir zaman Çin Halk Cumhuriyeti'ne gelemeyeceklerini ileri sürmüştür.⁴⁵³

Yapılan değerlendirmede mahkeme, A.H.'nin işkence ve kötü muameleye ilişkin iddialarıyla beraber aile hayatına ilişkin beyanlarını da dikkate almış, A.H.'nin 2017 senesinden beri eşi ve çocukları ile Türkiye'de ikamet ettiğini, soruşturmaya dayanan sınır dışı etme kararının icra edilmesi durumunda suçun önlenmesi ile aile hayatına saygı hakkı arasındaki dengenin bozulacağını belirterek iptal kararı vermiştir.⁴⁵⁴

Hemen yukarıda zikredilen uyuşmazlıkta olduğu gibi henüz sonuçlanmamış bir hukuki sürece istinaden sınır dışı edilmek istenen yabancıların olduğu durumlarda da Türk idare mahkemeleri soruşturmanın varlığını, kural olarak, aile hayatına müdahale için yeterli görmemişse de aynı somut şartları taşıyan olaylarda zıt kararlar verildiğini görmek mümkündür. Örneğin *K.K. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığında Müslüman asıllı Rusya Federasyonu vatandaşı olan K.K., İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hakkında başlatılan soruşturmaya istinaden alıkonulmuş ve hakkında sınır dışı etme kararı tesis etmişlerdir.⁴⁵⁵

İkame edilen iptal davasında K.K., soruşturmanın henüz devam ettiğini, henüz kesinleşmiş bir hüküm olmadığından soruşturmaya istinaden işlem tesis edilemeyeceğini, ayrıca 2015 senesinden beri eşi ve çocukları ile, yasal bir şekilde Türkiye'de ikamet ettiğini, geçerli ikamet izin kartlarının olduğunu, dava konusu idari işlemin icrası halinde aile hayatının ciddi manada etkileneceğini, zira yaşadıkları korku sebebi ile eşi ve çocuklarının Rusya Federasyonu'na gelemeyeceklerini ileri sürmüştür.⁴⁵⁶ Mahkeme, K.K.'nin herhangi bir hukuka aykırı faaliyete veya terör örgütlerine katıldığına dair kesinleşmiş bir hükmün olmadığını, ayrıca şahsın eşi ve çocukları ile senelerdir Türkiye'de ikamet ettiğini belirterek soruşturmanın varlığını

---

⁴⁵³ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı.

⁴⁵⁴ a.e., prg.: 5.

⁴⁵⁵ K.K. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/2945 K: 2020/1135, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 4.

⁴⁵⁶ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı

aile hayatına müdahale için yeterli görmemiş ve iptal kararı vermiştir.⁴⁵⁷ Benzer tutumu *R.S. ve İstanbul Valiliği*⁴⁵⁸ ile *M.M. ve İstanbul Valiliği*⁴⁵⁹ uyuşmazlıklarında da görmek mümkündür.

Bununla beraber, somut olaylar açısından neredeyse tamamen aynı olan olmasına rağmen, yukarıda bahsedilen *M.S.O. ve Ağrı Valiliği* uyuşmazlığında sınır dışı etme kararı uluslararası koruma başvurusunun geri çekildiğinin sayıldığı gerekçesi ile tesis edilmesine, uluslararası koruma başvurusunun reddine dair işleme karşı açılan davanın halen Danıştay safhasında karar düzeltme aşamasında derdest olmasına, söz konusu *M.S.O.*'nun uluslararası koruma başvurusunun geri çekilmiş sayıldığı iddiasının henüz kesinleşmemesine rağmen mahkeme ret kararı vermiş, *M.S.O.*'nun aile hayatına ilişkin beyanlarını da hiçbir şekilde değerlendirmemiştir.⁴⁶⁰

3.2.3.3. Hukuki Dayanağın Ortadan Kalkması

Özel hayata ve aile hayatına saygı hakkının ihlali gerekçesi ile AİHM'e yapılan başvurularda mahkeme, bir müdahalenin varlığını tespit ettikten sonra bunun sözleşmenin 8'inci maddenin ikinci fıkrasını uygunluğunu denetlemektedir. Bu doğrultuda yapılan müdahalenin kanunlara uygun olmasını arayan mahkeme, sınır dışı etme kararına gerekçe olan olgunun sonradan ortadan kalkması durumunda sınır dışı etme kararının iptal edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.⁴⁶¹

Türk hukukunda, yabancılar hakkında tesis edilen sınır dışı etme kararları her ne kadar geçerli sebebe dayansa da yargı sürecinde işleme gerekçe gösterilen olgunun ortadan kalkması durumunda idare mahkemelerinin iptal kararı verdikleri, bu hali ile AİHM kararları doğrultusundan hareket ettikleri müşahede edilmektedir.

M.R.R. ve Hatay Valiliği kararında yabancı hakkında belgede sahtecilik gerekçesi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiş ve akabinde Hatay Cumhuriyet Başsavcılığı'na *M.R.R.* hakkında soruşturma açılmıştır. *M.R.R.*, ikame ettiği iptal davasında idari

---

⁴⁵⁷ a.e., prg.: 5.

⁴⁵⁸ *R.S. ve İstanbul Valiliği*, E:2019/3149 K: 2020/1018, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

⁴⁵⁹ *M.M. ve İstanbul Valiliği*, E: 2019/2923 K: 2020/1150.

⁴⁶⁰ *M.S.O. ve Ağrı Valiliği*, E: 2017/3171 K: 2018/1739, prg.: 8.

⁴⁶¹ *Lupsa v. Romania*, App. No.: 10337/04, Judgement of 8 June 2006, prg. 32.

işlemin hukuka aykırı olduğunu, ayrıca icra edilmesi durumunda aile hayatına saygı hakkının ciddi şekilde ihlal edeceğini ileri sürmüştür. Sınır dışı etme kararına karşı ikame edilen iptal davası devam ederken söz konusu soruşturmada kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiştir. Mahkeme, M.R.R.'nin aile hayatına ilişkin değerlendirme yaparken söz konusu soruşturmada da kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildiğini, bu hali ile dava konusu idari işlemin dayanağının ortadan kalktığını ifade etmiştir.⁴⁶²

R.A. ve İstanbul Valiliği uyuşmazlığında R.A., hakkında tesis edilen G-87 kodlu giriş yasağı olduğu gerekçesi ile alıkonulmuş ve akabinde hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴⁶³ R.A., İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nde ikame ettiği iptal davasında 2013 yılında ailesi ile birlikte yasal yoldan Türkiye'ye geldiğini, ikamet izni almak sureti ile eşi ve iki çocuğuyla birlikte senelerdir Türkiye'de ikamet ettiğini, hukuka aykırı olan işleme istinaden sınır dışı edilmesi durumunda aile hayatına saygı hakkının da ihlal edileceğini ileri sürmüştür. Mahkeme kararında, R.A.'nın aile hayatına saygı hakkına dair beyanlarını değerlendirirken R.A. hakkındaki G-87 kodlu tahdit kaydının Ankara 1. İdare Mahkemesi'nin iptal kararına⁴⁶⁴ istinaden 15/02/2021 tarihli Göç idaresi Başkanlığı işlemi ile kaldırıldığını, dava konusu idari işlemin dayanaksız kaldığını ifade etmiş ve iptaline karar vermiştir.⁴⁶⁵

Bir başka uyuşmazlıkta, Afganistan vatandaşı olan A.A. hakkında G-87 kodlu tahdit kaydı gerekçesi ile iki kez alıkonulduğu ve hakkında işlem yapıldığı gerekçesi sınır dışı etme kararı alınmıştır.⁴⁶⁶ A.A., ikame ettiği davada G-87 kodlu tahdit kaydı gerekçesi ile tesis edilen işlemlerin iptal edildiğini,⁴⁶⁷ ailesiyle beraber Türkiye'de ikamet ettiğini, aile üyelerine insani ikamet izni verildiğini, çocuklarının Türk okullarında ve proje imam hatip liselerinde eğitimlerine devam ettiğini, dava konusu

---

⁴⁶² M.R.R. ve Hatay Valiliği, E: 2019/1157 K: 2020/386, prg.:13.

⁴⁶³ R.A. ve İstanbul Valiliği, E:2020/901, K: 2021/710, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 4.

⁴⁶⁴ Bkz: R.A. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, E:2020/785, K:2020/2223, Ankara 1. İdare Mahkemesi.

⁴⁶⁵ R.A. ve İstanbul Valiliği, E:2020/901, K: 2021/710, prg.: 5.

⁴⁶⁶ Bilindiği üzere aynı suçtan iki kez yargılama olmaz. Literatürde non bis in idem olarak bilinen bu ilke, aynı nedene dayalı olarak mükerrer yargılama yapılamayacağını ve iki kere hüküm kurulamayacağını ifade etmektedir. Buna karşın Türkiye'de göç hukukunda bu ilkenin gereği gibi uygulandığını söylemek pek mümkündür. Bir gerekçeye istinaden hakkında sınır dışı etme kararı alınan ve sonrasında bu işlem iptal edilen yabancıların, yine aynı gerekçe ile ikinci defa sınır dışı etme işlemine maruz bırakıldıkları çokça örnek vardır.

⁴⁶⁷ Bkz: A.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2014/2144, K: 2014/2544, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

idari işlemin tesis edilmesi durumunda aile hayatına saygı hakkına hanel geleceğini ileri sürmüştür.

İptal kararı verilen yargılamada mahkeme, A.A.'nın uzun süredir Türkiye'de ikamet ettiğini, ailesinin büyük bir bölümünün Türkiye'de yaşadığını, eşi ve çocuklarının geçerli ikamet iznine sahip olduklarını, çocuklarının devlet okullarında okuduğunu, ayrıca bahsi geçen G-87 kodlu tahdit kaydının kaldırıldığını ve halihazırda bu kaydın bulunmadığını ifade etmiştir.⁴⁶⁸

3.2.3.4. Menşe Ülke ile Bağın Kalmaması

AİHS'nin 8'inci maddesinin ihlali iddiası ile yapılan başvurularda AİHM, başvurunun menşe ülkesi ile bağının kalıp kalmadığını değerlendirmiş, bu bağın kalmadığı, başvurunun ailece taraf devlette bulunduğu kanaatine vardığı durumlarda başvurunun sınır dışı edilmesini aile hayatına müdahale kabul etmiştir. Örneğin Avusturya'da yaşayan Malov'un hakkında yürütülen ceza kovuşturması neticesinde Bulgaristan'a sınır dışı edilmesi üzerine özel ve aile hayatının korunması hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile yapılan başvuruda mahkeme ihlal kararı vermiş ve bunu başvurunun başlıca sosyal, kültürel, dilsel ve aile bağları, tüm akrabalarının yaşadığı Avusturya'da bulunduğu ve menşe ülkesiyle kanıtlanmış hiçbir bağının olmadığı şeklinde desteklemiştir.⁴⁶⁹

Türk idare mahkemelerinde verilen kararlarda yabancıнын menşe ülkesi ile bağının kalıp kalmadığı değerlendirilmesinin tam manası ile yapılmadığı müşahade edilmektedir. Bazı uyuşmazlıklarda mahkemeler, yabancıнын ailesiyle beraber Türkiye'de kaldığı süreyi nazara alarak aile hayatına saygı hakkının ihlal edilmemesi adına iptal kararı verdikleri görülürken, bazı uyuşmazlıklarda bu değerlendirmenin yeterince yapılmadığı tecrübe edilmiştir.

D.S. ve İstanbul Valiliği uyuşmazlığında Çerkes asıllı Rusya Federasyonu vatandaşı D.S. hakkında, uluslararası koruma başvurusunu geri çektikten sonra YUKK'nin diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmadığı gerekçesi ile

---

⁴⁶⁸ A.A. ve İstanbul Valiliği, E:2019/2299, K: 2020/300, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 6.

⁴⁶⁹ Maslov v. Austria, para.: 97.

sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴⁷⁰ D.S., açtığı iptal davasında 2002 yılında yasal yollardan Türkiye'ye giriş yaptığını, 2009 yılında Türk vatandaşı F.Z.S. ile evlendiğini, bu evlilikten 2010 ve 2016 doğumlu iki çocukları bulunduğunu, annesi ve kardeşlerinin de Türk vatandaşı olduğunu, Rusya Federasyonu on yedi senelik süre zarfı neticesinde Rusya Federasyonu ile herhangi bir bağının kalmadığını, işlemin icra edilmesinin aile hayatına saygı hakkını ihlal edeceğini ileri sürmüştür.⁴⁷¹

Mahkeme yaptığı değerlendirmede D.S.'nin aile hayatına saygı hakkı bağlamındaki beyanlarını incelemiş, D.S.'nin eşi ve çocuklarıyla birlikte senelerdir Türkiye'de ikamet ettiğini ve Rusya Federasyonu ile bir bağlantısının kalmadığını ifade etmiştir. Anayasa'nın 41'inci maddesi ile AİHS'nin 8'inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan aile hayatına saygı gösterilmesi ilkesi dikkate alındığında, D.S.'nin Türkiye'de kalışının engellenmesi halinde eşi ve çocukları ile olan aile bağlarının kopmasının muhtemel olduğunu belirten mahkeme, bu sebeple dava konusu işleminde hukuka ve mevzuata uyarlık bulunmadığı sonucuna varmıştır.⁴⁷²

Buna karşılık, *A.O. ve Ağrı Valiliği*⁴⁷³ uyuşmazlığında ise *D.S. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığının aksine karar verilmiştir. Mezkûr olayda Özbekistan vatandaşı olan A.O., hakkında G-87 kodlu tahdit kaydı ve İnterpol Dairesi tarafından düzenlenen mavi bülten olduğu gerekçesi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴⁷⁴ A.O., ikame ettiği iptal davasında eşi ve beş çocuğuyla beraber yasal yollardan Türkiye'ye giriş yaptığını, on iki senedir burada ikamet ettiğini, birçok sivil toplum kuruluşunda görev aldığını, çocuklarının Türkiye'de büyüdüğünü ve Türk örf ve adetlerine uygun bir şekilde yetiştirildiklerini, menşe ülkeleri ile kayda değer bir bağlantılarının kalmadığını ifade etmiştir.⁴⁷⁵ Somut olay *D.S. ve İstanbul Valiliği* uyuşmazlığına benzerlik göstermesine rağmen Erzurum 1. İdare Mahkemesi, A.O.'nun aile hayatına saygı hakkına ilişkin iddialarını hiçbir şekilde değerlendirmeye almamış ve ret kararı vermiştir.

---

⁴⁷⁰ D.S. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1173, K: 2019/2905, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 6.

⁴⁷¹ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı.

⁴⁷² a.e., prg.: 7.

⁴⁷³ A.O. ve Ağrı Valiliği, E: 2020/719 K: 2021/158, Erzurum 1. İdare Mahkemesi.

⁴⁷⁴ a.e., prg.: 4.

⁴⁷⁵ a.e., prg. 5.

R.M. ve İstanbul Valiliği uyuşmazlığında ise Tacikistan vatandaşı olan R.M. hakkında, mevcut tahdit ve İnterpol arama kayıtları sebebi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴⁷⁶ İkame edilen iptal davasında R.M., işkence ve kötü muamele iddiaları ile aile hayatına saygı hakkına dair de açıklamalarda bulunmuş, ülkesinde yaşadığı problemler sebebiyle önce Rusya Federasyonu'na çıkış yaptığını, sonradan Türkiye'ye geldiğini, eşinin ve çocuğunun da senelerdir Türkiye'de olduğunu, tıp eğitimini tamamlayan oğlunun geleceğe ilişkin tüm planlarını Türkiye üzerine kurduğunu, yasal çalışma hususunda YÖK'teki işlemlerin devam ettiğini, kendilerini Tacikistan ile herhangi bir bağlarının kalmadığını, sınır dışı edilmesi halinde eşinin ve oğlunun Türkiye'de kalmaya devam edeceğini, bu hususun aile hayatına zarar vereceğini ileri sürmüştür.⁴⁷⁷

Mahkeme yaptığı değerlendirme neticesinde her ne kadar dava konusu idari işlemin iptaline karar vermişse de R.M.'nin aile hayatının ihlaline ilişkin iddialarını hiçbir şekilde işlememiş, bu hususa ilişkin herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.⁴⁷⁸

3.2.3.5. Türk Vatandaşı ile Evlilik

AİHS, yapılan başvurularda yabancıların eşinin taraf devletin vatandaşı olduğu durumlarda bu hususu bir değerlendirme kıstası olarak ele almıştır. Yabancıların eşinin, aleyhine başvuru yapılan devletin vatandaşı olması, AİHM'e göre sınır dışı etme kararının tesis edilmemesi için önemli bir gerekçedir. Bu evlilikte gerçek bir aile ilişkisinin kurulmasına rağmen sınır dışı etme kararı alınması 8'inci maddenin ihlali kabul edilmiştir. Daha önceki başlıklar altında da farklı yönleri ile ele alınan *Asalya v. Türkiye* kararında mahkeme başvuruçunun Türk vatandaşı ile evli olduğunu ve Türkiye'de gerçek bir aile ilişkisi kurduğunu ifade etmek sureti ile 8'inci madde kapsamındaki şikâyetin kabul edilebilirliğine karar vermiştir.⁴⁷⁹

---

⁴⁷⁶ R.M. ve İstanbul Valiliği, E:2015/187 K: 2015/1145, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 4.

⁴⁷⁷ a.e., prg. 4.

⁴⁷⁸ a.e., prg.: 5 ve 6.

⁴⁷⁹ *Asalya v. Türkiye*, para.: 105.

Türk idare mahkemelerinin yaptıkları yargılamalarda yabancının eşinin Türk vatandaşı olduğu durumlarda tereddütsüz iptal kararı verdiklerini söylemek mümkündür. *H.F. ve İstanbul Valiliği* dosyasında ikamet uzatma işlemleri için İstanbul İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne giden Fas uyruklu yabancı, hakkında G-87, N-87⁴⁸⁰ ve V-69⁴⁸¹ kodlu tahdit kayıtları bulunduğu ve ikamet izninin iptal edildiği gerekçeleri alıkonulmuş ve hakkında sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir.⁴⁸² Açılan iptal davasında H.F., bazı gerekçelerle beraber Türk vatandaşı E.F. ile evlendiğini, Türkiye'de gerçek bir aile ilişkisi kurduğunu, işlemin icra edilmesi durumunda aile hayatına saygı hakkının da ihlal edileceğini ileri sürmüştür.

Aile hayatına saygı hakkına ilişkin iddiaları değerlendiren mahkeme, H.F.'nin Türk vatandaşı E.F. ile evli olduğunu, AİHS'nin 8'inci maddesinin birinci fıkrasında aile hayatına saygı gösterilmesi ilkesinin benimsendiğini, Türkiye'de kalışının engellenmesi halinde eşi ile olan aile bağlarının kopmasının muhtemel olduğunu belirtmiş ve işlemin bu yönü ile hukuka aykırı olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸³

Bir üst başlıkta ele alınan *D.S. ve İstanbul Valiliği* dosyasında da idare mahkemesi D.S.'nin Türk vatandaşı F.Z.S. ile evlendiğini, 01/10/2010 doğum tarihli B.S. isimli ve 15/01/2016 doğum tarihli A.S. isimli Türk vatandaşı iki çocuğunun bulunduğunu

---

⁴⁸⁰ "N" kodlu ön izin (istizan) kararı bir giriş yasağı kararı olmayıp, Göç İdaresi Başkanlığı'nın izni ve bilgisi dahilinde yabancının ülkemize girişine izin verilmesini içeren bir tedbir kararıdır. Göç İdaresi Başkanlığı istizan edilmek suretiyle düzenlenen vizeler haricinde, hudut kapılarına gelen yabancıların Türkiye'ye girişlerine izin verilmemekte, bu yabancılar kabul edilemeyen yolcu kapsamında değerlendirilmektedirler. Bu yabancılara, haklarındaki ön izin (istizan) kararına istinaden Türkiye'ye girişlerinin uygun görülmediği ve dış temsilciliklerden özel meşruhatlı vize olarak gelmeleri halinde Türkiye'ye giriş yapabilecekleri hakkında kabul edilmeyen yolcu tebliği ve ayrıca ön izin kararı tebliği edilir. Ödenmemiş idari para cezası sebebiyle "N" kodlu kaydı bulunan yabancıların Türkiye'ye giriş yapmak üzere hudut kapılarına gelmesi halinde, haklarındaki para cezalarını ödemeleri ve Türkiye'ye girişlerine engel olacak başka bir hususun bulunmaması kaydıyla "N" kodlu kayıtları hudut kapısı personeli tarafından resen aldırılmakta ve vize umumi hükümleri çerçevesinde ilgili yabancıların Türkiye'ye girişlerine izin verilir.

⁴⁸¹ "V" kodlu idari takip kodları giriş yasağı veya ön izin kararı olmayıp, yabancılar hakkında yapılan iş ve işlemlerin takibini içeren, arşiv kayıtlarındaki bilgiler çerçevesinde İl Müdürlükleri veya hudut kapısı personeli tarafından tesis edilecek işlemlere esas teşkil eden durum kodu niteliğindedir. Özel olarak V-69 ise ikamet izni verilen yabancılardan GöçNet sisteminde ikamet izni iptal/kesme/geri alma işlemi yapılanlar hakkında ikamet izni belgesi teslim alınıp alınmadığına bakılmaksızın tesis edilen tahdit kayıdır.

⁴⁸² H.F. ve İstanbul Valiliği, E: 2018/380, K: 2018/1543, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 5.

⁴⁸³ a.e., prg: 5.

ifade etmiş ve aile hayatına saygı gösterilmesi ilkesinden bahsetmek sureti ile dava konusu idari işlemin hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir.⁴⁸⁴

*A.G. ve İstanbul Valiliği*⁴⁸⁵ dosyasında da idare mahkemesinin benzer şekilde değerlendirme yaptığı görülmektedir. Daha önce ayrıntılı bir şekilde bahsi geçen olayda Çeçen uyruklu A.G. hakkında yabancı terör savaşçısı olabileceği gerekçesi ile sınır dışı etme kararı tesis edilmiştir. İkame edilen davada mahkeme, A.G.'nin ülkesine geri gönderilmesi halinde ölüm tehlikesinin kuvvetle muhtemel olduğu gerekçesi ile işlemin iptaline karar vermiştir.⁴⁸⁶ İlgili değerlendirmeyi yaparken mahkeme bu kararını başka açılardan da gerekçelendirmiştir. Bu noktada aile hayatına saygı hakkına dikkat çeken mahkeme, A.G.'nin Türk vatandaşı S.G. ile evli olduğunu, çocuklarının da Türk vatandaşlığına sahip olduklarını, aile birliğinin muhafazasının gerektiğini, A.G.'nin sınır dışı edilmesi halinde aile birliğinin dağılacakını, bu sebeplerle dava konusu idari işlemde hukuka uyarlık bulunmadığını belirtmiştir.⁴⁸⁷

3.2.3.6. Muhatabın Çocuk Olması

AİHS'nin 8'inci maddesinin ihlali iddiası ile AİHM'e gelen başvurularda mahkeme, başvurucunun çocuk yaşta olması durumunda sınır dışı işleminin aile hayatını ihlal edeceğini, çocuk suçluya karşı sınır dışı etme tedbirleri söz konusu olduğunda, çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurma yükümlülüğünün, çocuğun yeniden entegrasyonunu kolaylaştırma yükümlülüğünü içerdiğini ve bunun sınır dışı etme yoluyla aile veya sosyal bağları koparmakla sağlanamayacağını ifade etmiştir.⁴⁸⁸

İl göç idaresi müdürlüklerinin çocuk yabancıların sınır dışı edilmeleri noktasında hassas olduklarını, bu yabancılar hakkında hangi şart ve koşul altında olursa olsun sınır dışı etme kararı tesis etmediklerini, sınır dışı edildiği iddia edilen çocukların aslında sınır dışı edilmediklerini, bunların haklarında sınır dışı etme kararı tesis edilen

---

⁴⁸⁴ D.S. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1173, K: 2019/2905, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, prg.: 7.

⁴⁸⁵ A.G. ve İstanbul Valiliği E:2016/762 K: 2016/2643, İstanbul 1. İdare Mahkemesi.

⁴⁸⁶ a.e., prg.: 6.

⁴⁸⁷ a.e., prg.: 7.

⁴⁸⁸ Bkz.: Maslov v. Austria, App. No.: 1638/03, Judgement of 23 June 2008, para.: 78 ve 96.

ebeveynleri ile Türkiye'den çıkış yaptıklarını belirtmek gerekir. Bu hali ile sınır dışı etme konusunda çocuk yabancılara uygulanan muamelenin AİHM içtihatları ile uygun olduğunu söylemekte fayda vardır.

Sınır dışı etme ile dolaylı bir şekilde aynı sonucu doğuran giriş yasağı tesis etme hususunda aynı hassasiyetin gösterildiğini söylemek mümkün değildir. Henüz çocuk yaşta olmasına rağmen yabancı hakkında Türkiye'ye giriş yasağı tesis edildiği sınırlı da olsa vakalar vardır. Bu durumun ise dolaylı bir şekilde AİHM uygulamasına aykırılık teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Zira hakkında giriş yasağı tesis edilen çocuk yabancılar her ne kadar sınır dışı edilmiyor olsalar da herhangi bir sebeple Türkiye'den çıkış yaptıklarında söz konusu giriş yasağı sebebi ile tekrardan Türkiye'ye giriş şansı elde edememektedirler.

Bunlarla beraber söz konusu giriş yasaklarının iptal edilmesi adına ikame edilen davalarda idare mahkemelerinin de yeterince hassas davranmadıklarını ifade etmek gerekir. Bu davalardan bir tanesi *B.K. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*⁴⁸⁹ uyuşmazlığıdır. İlgili olayda 11 yaşında olan Dağıstan asıllı Rusya Federasyonu vatandaşı B.K., 14/12/2016 tarihinde Türkiye'den ayrılmış, 18/12/2016 tarihinde ise Birleşik Arap Emirlikleri'nden yanında B.O. isimli şahısla birlikte giriş yapmak isterken havaalanında durdurulmuştur. Görevli risk analiz birimleri tarafından yapılan çalışma sonucunda yurda girişi sakıncalı görülerek ülkeye girişine izin verilmeyen B.K. hakkında Ç-141 kodlu giriş yasağı konulmuştur.⁴⁹⁰

Ankara 1. İdare Mahkemesi'nde ikame edilen iptal davasında B.K.'nin henüz 2005 doğumlu çocuk olduğu, davacının kamu düzeni ve güvenliği açısından herhangi bir sakınca oluşturmadığı ve dava konusu işlemle aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği ileri sürülerek işlemin iptali istenmiştir.⁴⁹¹ Mahkeme yaptığı değerlendirmede, davacının ülkemiz için nasıl bir güvenlik tehdidi oluşturduğuna dair somut herhangi bir tespitini veya davacının genel güvenliği tehdit ettiğine dair herhangi bir bilgi ve belgenin bulunmadığı, davacının profil değerlendirmesinin nasıl yapıldığına, kimlerle ne tür irtibatı olduğuna ve ne gibi bir faaliyete katıldığına ilişkin bilgi belge de

---

⁴⁸⁹ B.K. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, E: 2018/2267, K: 2019/2398, Ankara 1. İdare Mahkemesi.

⁴⁹⁰ a.e., prg.: 7.

⁴⁹¹ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı.

sunulmadığı gerekçelerine istinaden iptal kararı vermişse de işlem tarihi itibarıyla 11 yaşında çocuk olan davacının aile hayatına saygı hakkına ilişkin beyanlarını dikkate almamış, buna ilişkin olumlu veya olumsuz herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.⁴⁹²

*K.D. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*⁴⁹³ davasında da benzer tutumu görmek mümkündür. Olayda henüz on beş yaşında olan K.D. hakkında Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı'nın yazısına istinaden G-87 kodlu giriş yasağı tesis edilmiştir.⁴⁹⁴ Buna karşılık ikame edilen davada K.D.'nin ailesiyle birlikte 7 yıl önce Türkiye'ye yasal yoldan giriş yaptığı, işlemin tesis edildiği tarihte henüz reşit olmadığı, davacının yaşı göz önünde bulundurulduğunda hangi eylemleri sebebiyle kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından sakıncalı olarak değerlendirildiği hususunun somut olarak ortaya konulmadığı, ayrıca ebeveynleri ile ikamet eden K.D.'nin bu işleme maruz bırakılmasının aile hayatına saygı hakkını ihlal ettiği ileri sürülmüştür.⁴⁹⁵ Mahkeme yargılama neticesinde her ne kadar K.D.'nin işlemin tesis edildiği tarihte henüz reşit olmadığı, yaşı göz önünde bulundurulduğunda hangi eylemleri sebebiyle kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından sakıncalı olarak değerlendirildiği hususunun somut olarak ortaya konulmadığı gerekçeleri ile iptal kararı vermişse de çocuk yaştaki K.D. hakkında giriş yasağı tesis edilmesinin aile hayatına saygı hakkını ihlal edip etmediğine dair herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.⁴⁹⁶

*OM.R. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*⁴⁹⁷ uyuşmazlığında ise ilginç bir şekilde ret kararı verilmiştir. Olayda Özbekistan uyruklu 2004 doğumlu çocuk OM.R., 2010 yılında annesinin pasaportuna kayıtlı olarak ailesi ile birlikte Türkiye'ye yasal yollardan giriş yapmıştır.⁴⁹⁸ Buradaki yasal kalışın mütemediyen muhafaza eden OM.R.'nin ikametinin uzatılması amacıyla yapılan başvuru sürecinde OM.R. hakkında Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı'nın yazısına istinaden Ç-141 kodlu giriş yasağı tesis edildiği öğrenilmiştir.⁴⁹⁹

---

⁴⁹² a.e., prg.: 8.

⁴⁹³ K.D. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, E: 2020/1471, K: 2021/585, Ankara 1. İdare Mahkemesi.

⁴⁹⁴ a.e., prg.: 7.

⁴⁹⁵ a.e., bkz.: Davanın Özeti kısmı.

⁴⁹⁶ a.e., prg.: 8.

⁴⁹⁷ OM.R. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, E: 2021/759, K: 2022/1251, Ankara 1. İdare Mahkemesi.

⁴⁹⁸ Dava konusu idari işlem 2020 senesinde, O.R. henüz 16 yaşında iken tesis edilmiştir.

⁴⁹⁹ a.e., prg.: 5.

Söz konusu giriş yasağının iptal edilmesi amacı ile yine Ankara 1. İdare Mahkemesi'nde dava açılmıştır. Yargılamada OM.R.'nin 2004 doğumlu çocuk olduğu, reşit olmayan yabancı bir çocuğa giriş yasağı konulmasının hukuka uygun olmadığı, OM.R.'nin böyle bir muameleye tabi tutulması hayatın olağan akışına olduğu, söz konusu işlemin AİHS'nin 8'inci maddesini de ihlal ettiği ileri sürülmüştür.

Mahkeme verdiği kararda yabancıların yurda girme hakkının bulunduğu dair bir hükmün bulunmadığına, terörist faaliyetlere iştiraklerin önlenmesi, çatışma bölgelerine seyahatlerin engellenmesi ve ülke güvenliğinin korunması bağlamında, OM.R. hakkında devlet güvenlik birimlerinin raporları dikkate alınmak suretiyle hükümlerlik yetkisi dahilinde tesis olduğu anlaşılan işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna varmıştır. Mahkeme, OM.R.'nin çocuk yaşta olduğuna ve aile hayatına saygı hakkına ilişkin beyanlara görmezden gelmiş, bunları değerlendirmemiş ve dahası, davanın reddine karar vermiştir.⁵⁰⁰

Aynı mahkemenin OM.R.'den üç yaş küçük kardeşi OI.R. hakkında tesis edilen giriş yasağının iptal edilmesi adına ikame edilen davada verdiği iptal kararı da idare mahkemelerinin bu konuda yeterince hassas davranmadıklarını destekler niteliktedir. İlgili olayda tıpkı kardeşi gibi OI.R. hakkında da Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı'nın yazısına istinaden Ç-141 kodlu tahdit kaydı tesis edilmiştir.⁵⁰¹ İkame edilen iptal davasında *OM.R. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü* uyuşmazlığında olduğu gibi OI.R.'nin 2007 doğumlu çocuk olduğu, reşit olmayan yabancı bir çocuğa giriş yasağı konulmasının hukuka uygun olmadığı, OI.R.'nin böyle bir muameleye tabi tutulmasının hayatın olağan akışına olduğu, söz konusu işlemin AİHS'nin 8'inci maddesini ihlal ettiği ileri sürülmüştür. Somut olayın şartları *açısından OM.R. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü* uyuşmazlığından herhangi bir fark olmamasına rağmen mahkeme, aile hayatına dair beyanlara ilişkin değerlendirme yapmamışsa da OI.R.'nin uluslararası savaşçı olduğuna veya başka herhangi bir şekilde ülkemiz için güvenlik tehdidi oluşturduğuna dair somut, net ve teyide muhtaç olmayacak şekilde bir tespit mevcut olmadığı gerekçesi ile iptal davası vermiştir.⁵⁰²

---

⁵⁰⁰ a.e., prg.: 6 ve 7.

⁵⁰¹ OI.R. ve Göç İdaresi Başkanlığı, E: 2021/760 K: 2022/944, Ankara 1. İdare Mahkemesi, prg.: 5.

⁵⁰² a.e., prg.: 16.

SONUÇ

İnsanlık tarihinde mütemediyen göçler meydana gelmiş, insanlar çeşitli sebepler ile yer değiştirmek zorunda kalmışlardır. Yaşanan bu göçler varmak istenilen devletleri çeşitli zorluklara maruz bırakmış ve nihayetinde bu devletler çeşitli yaptırımlara başvurma zarureti hissetmişlerdir. Öyle ki devletler ülkelerine gelen bazı yabancıları bir noktadan sonra cebri bir şekilde menşe ülkelerine veya üçüncü ülkelere geri gönderme yoluna dahi başvurmuştur. Yaşanan bu süreçte çeşitli temel insan haklarının ihlal edilmesi sebebi ile uluslararası alanda adım atma zarureti hissedilmiştir. Bu noktada MHDDS, MSHİUS, İKS, VHSİS, ASŞ gibi çeşitli düzenlemeler kaleme alınmış olsa da AİHS, özü itibari ile yabancıları sınır dışı etmeye karşı koruyan en etkili sözleşme olarak ön plana çıkmıştır.

AİHS'ye taraf olan devletler büyük bir göç akışına maruz kalmadıkları sürece ulusal hukuklarında ayrıntılı bir düzenleme yapma ihtiyacı duymamışlardır. Sözleşmeye taraf olan Türkiye de belli bir tarihe kadar ayrıntılı bir düzenleme kaleme almamıştır. Fakat 21'inci yüzyılın başlarında göç hareketlerinin artması ve transit veya varmak istenilen ülke konumunda olması hasebiyle Türkiye'ye edilen göçler, ikamet, eğitim, sağlık, çalışma gibi çeşitli konularda problemler meydana getirmiştir. Bu problemlerin önüne geçmek isteyen Türk makamları 6458 sayılı YUKK'u kabul edip uygulamaya koymuşlardır.

YUKK'nin ilgili düzenlemelerinde sınır dışı etme kararının tesis edilmesinden bu kararın icrasına kadar olan süreç ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş ve bu kanunda ele alınan hususların uygulanmasına ilişkin bir de yönetmelik yayınlanmıştır. Sınır dışı etme kararının nasıl alınacağı, bunu alacak makam, bu kararın tebliği, hangi yabancılar hakkında bu kararın alınabileceğini veyahut alınamayacağını, bu karara karşı başvurulacak yargı süreci ve bu sürecin nasıl ilerleyeceği ve kararın icrası hususları şüpheye mahal bırakmayacak bir şekilde kaleme alınmıştır. Sadece düzenleme anlamında ele alınacak olur ise Türk hukuku, sınır dışı etme müessesesi bazında örnek gösterilme potansiyeline sahiptir.

Benzer bir değerlendirme AİHS için yapıldığında aynı şeyleri söylemek pek de mümkün değildir. Zira sözleşmede yabancıların sınır dışı edilme süreçleri ile ilgili yeteri kadar düzenleme yoktur. Bu yönde kaleme alınmış tek düzenleme 4 No'lu Protokol'ün 4'üncü maddesidir. Bu düzenleme ise sınır dışı etme müessesesini, toplu sınır dışı etme yasağı gibi küçük bir pencereden ele almıştır. Diğer taraftan sözleşmede sınır dışı etme müessesesi ile alakalı dolaylı bir şekilde devreye giren bazı düzenlemeler vardır. Sınır dışı edilmesi halinde sözleşme kapsamında korunan herhangi bir hakkın ihlal edileceğini düşünen yabancılar, sözleşmenin ilgili maddesinin ihlali gerekçesi ile AİHM'ye başvurmuşlardır. Sözleşme kapsamında dayanan çeşitli düzenlemeler olmasına rağmen 2'nci, 3'üncü ve 8'inci maddelerin bu başvurularda ön plana çıktığı müşahede edilmiştir. Mahkeme, tesis edilen sınır dışı etme kararının bahsi geçen maddelerin ihlali anlamına geleceğine ilişkin birçok karar vermiştir. Verilen bu kararlarda başvuru sahiplerinin iddiaları tüm ayrıntıları ile değerlendirilmiş, nihayetinde iddianın itibar edilir olup olmadığına ilişkin beyanlarda bulunulmuştur.

Düzenleme bazında örnek gösterilme potansiyeli olduğunu belirttiğimiz Türk hukukunun uygulama bazında aynı başarıyı gösterdiğini söylemek pek mümkün olmamıştır. Son yıllarda yaşanan göç dalgaları doğrultusunda ikame edilen davalarda birçok karar veren idare mahkemelerinin kararlarında pek de isabetli olmadıkları görülmüştür. Türk idare mahkemelerince verilen kararların AİHM içtihatlarına uygun olup olmadığı değerlendirmesinde idare mahkemeleri kararlarını AİHM içtihatlarına tamamen uygun olanlar, AİHM içtihatlarına kısmen uygun ya da aykırı olanlar ve AİHM içtihatlarına tamamen aykırı olanlar şeklinde üç farklı başlık altında toplamak mümkündür. Bu çalışma altında değerlendirilen başlıklar bazında Türk idare mahkemelerinin uygulamalarının bir kısmının AİHM içtihatlarına tamamen uygun oldukları görülürken ekseriyetinin ise AİHM içtihatlarına tamamen ya da kısmen aykırı olduğu müşahede edilmiştir.

Yaşam hakkına ilişkin iddialarda riskin devletten ya da devlet dışı bir aktörden olmasının önem arz etmediği ve terke davet süresinin uzun olmasının yaşam hakkını ihlal ettiği hususlarında Türk idare mahkemelerinin kararları AİHM içtihatları ile tamamen paralel olmuştur. İşkence yasağına ilişkin incelemelerde de yabancıların

gidebileceği başka bir ülkenin var olması şartı ile ülkeye girişinin engellenmesinin işkence yasağına aykırı olmadığı ve bu yasağına ilişkin değerlendirme yaparken uluslararası insan hakları örgütlerinin raporlarının dikkate alınması gerektiğine ilişkin AİHM'nin uygulaması ile Türk idare mahkemelerinin uygulaması da aynıdır. Yine sınır dışı etme işleminin hukuki dayanağının ortadan kalkması, menşe ülke ile bağını kalmaması ve Türk vatandaşı ile evlilik durumlarında yabancının sınır dışı edilmesinin özel ve aile hayatına saygı hakkını ihlal edeceğine AİHM ve Türk idare mahkemeleri paralel kararlar vermişlerdir. Türk idare mahkemeleri kararlarının AİHM içtihatlarına tamamen uygun olduğunu belirttiğimiz bu hususlarda idare mahkemeleri aksi yönde herhangi bir karar vermemişler, verdikleri kararlarda tutarlı hareket etmişlerdir.

Buna karşın Türk idare mahkemelerinin yaşam hakkı ve işkence yasağına ilişkin bazı hususlarda AİHM içtihatlarına tamamen aykırı karar verdikleri ve benzer davalarda bu kararlarında ısrar ettikleri görülmüştür. Yaşam hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM'ye yapılan başvurularda mahkeme sınır dışı etme kararının uygulanma imkanı kalmamışsa ihlal kararı vermemiştir. Ayrıca mahkeme, menşe ülkedeki adil yargılanma hakkının gereği gibi uygulanmaması ya da idari gözetim süresinin uzun olması ile yaşam hakkı arasında bir bağlantı kurmuştur. Buna karşın uygulanma imkanı kalmayan sınır dışı etme kararlarının iptali amacı ile ikame edilen davalarda Türk idare mahkemeleri AİHM'nin aksine yargılama yapmışlardır. Yabancının sınır dışı edileceği ülkede adil yargılanma hakkının tam manası ile uygulanmadığının bizzat Türk kamu kurumlarının raporları ile sabit olduğu durumlarda da Türk idare mahkemeleri hiçbir kararda bu hususu nazara almamıştır. Ayrıca Türk idare mahkemeleri tarafından verilen kararlar dolaylı olarak yabancının idari gözetim süresini etkilerken mahkemeler hiçbir kararda bu hususu dikkate almamışlardır.

Zikredildiği üzere, incelenen kararların önemli bir kısmında Türk idare mahkemelerinin bazen AİHM içtihatlarına uygun karar verirken kimi zaman benzer şartları taşıyan yargılamalarda daha önce verdikleri kararlarından ayrılarak AİHM içtihatlarına aykırı kararlar tesis ettikleri görülmüştür. İşkence yasağına ilişkin yapılan incelemelerde AİHM, verdiği kararlarda yabancının şahsına yönelik bir tehlikenin varlığı halinde kişisel riskin olduğunu kabul etmektedir. Türk idare mahkemeleri de

bazı yargılamalarında bu yönde karar verirlerken tamamen aynı şartları taşıyan başka yargılamalarda kişisel risk tespiti yapmaksızın ret kararı vermişlerdir. AİHM, söz konusu yargılamalarda ispat yükünü yabancıya yüklemiştir. Türk idare mahkemelerindeki yargılamalarda da her ne kadar ispat yükü yabancıya yüklenmişse de yabancının kişisel riskin varlığını ciddi somut verilerle ortaya koyduğu bazı durumlarda ret kararı verilmiş, bir nevi yabancının ispat yükünün gereğini yerine getirmediği kabul edilmiştir. Yine işkence yasağı bağlamındaki değerlendirmelerde yabancının sınır dışı edileceği ülkenin belirsiz olması AİHM'ye göre işkence yasağının ihlali anlamına gelmektedir. Bu anlayış Türk idare mahkemelerinde de ekseriyetle kabul edilmişken tamamen aynı şartları taşıyan bazı yargılamalarda Türk idare mahkemeleri, yabancının sınır dışı edileceği ülke belirsiz olmasına rağmen ret kararı vererek AİHM uygulamasından ayrılmışlardır.

Özel ve aile hayatına saygı hakkı bağlamında yapılan incelemelerde de Türk idare mahkemelerinin benzer şekilde birbiri ile uyuşmayan kararlar verdikleri görülmüştür. AİHM, suçun önlenmesi ile özel ve aile hayatına saygı hakkı arasında denge kurulması gerektiğini ifade etmiş, Türk idare mahkemeleri de verdikleri kararlarda bu dengeyi sağlamaya çalışmışlardır. Buna karşı kimi yargılamalarda bu mahkemeler, yabancıların bilhassa aile hayatlarına ilişkin beyanlarını hiçbir şekilde değerlendirmemiş, suçun işlenmiş olmasını sınır dışı etme kararının tesisi için yeterli görmüşlerdir. Yine AİHM içtihatlarında çocuğun sınır dışı edilmesine karşı sert bir tavrın olduğu, sınır dışı edilmesinin çocuğun yüksek yararı ile çeliştiğinin ve amacına hizmet etmediğinin kabul edildiği müşahade edilmiştir. Çocukların dolaylı bir şekilde sınır dışı edilmesi sonucunu doğuran giriş yasaklarına karşı ikame edilen davalarda Türk idare mahkemeleri kimi zaman AİHM içtihatları yönünde hüküm verirken, aynı şartları taşıyan bazı yargılamalarda ise muhatabın çocuk olmasını dikkate almamışlar ve önceki içtihatlarından ayrılarak ret kararı vermişlerdir.

Hem yaşam hakkına hem özel ve aile hayatına saygı hakkına hem de işkence yasağına ilişkin tespit edilen bu tutarsızlık kararların belli bir düzenden mahrum bir şekilde verilmesine sebep olmuştur. Bu düzensizlik ise sistematik bir emsal karar uygulamasının ortaya çıkmasını engellemiştir. Öyle ki dava dilekçelerinde AİHM'nin 2'nci, 3'üncü ve 8'inci maddelerine sık sık atıf yapılmasına rağmen mahkemeler bu

iddiaları tek cümle içinde değerlendirilmiş yahut hiç değerlendirmemiştir. Bu durum tabii olarak benzer iddialar başka mahkemelerin önüne geldiğinde bu mahkemeleri, emsal karar olarak kabul edebilecekleri içtihatlardan yoksun bırakmıştır. İdare mahkemeleri tarafından verilen kararlarda başka mahkemelerin iptal veya ret kararlarına herhangi bir atıf yapılmaması, emsal karar araştırmasına başvurulmaması da bu hususu destekler niteliktedir. Bu noktada, idare mahkemelerinde ikame edilen davalarda AİHS kapsamında ileri sürülen tüm iddiaların, olumlu veya olumsuz, mahkemeler tarafından değerlendirilmesi ve verilen kararda bu değerlendirmeye yer verilmesi gerekmektedir.

6458 sayılı kanun ile sınır dışı etme kararına karşı ikame edilen davalarda idare mahkemeleri görevli kılınmıştır. Fakat yaşanan büyük göç dalgasının karşısında idare mahkemelerinin bir anda ciddi bir yük altında kalması verilen kararları etkilemiştir. Öyle ki bazı mahkemeler aynı günde 70'ten fazla duruşmaya bakmak zorunda kalmış, tabii olarak bu duruşmalardan sonra verilen kararlarda yeterince değerlendirme yapılamamıştır. İdare mahkemelerinin tam manasıyla uzmanlaşmadıkları alanlarda ciddi bir yoğunluk altında kalmaları verilen kararların hukuka aykırı olmasında ciddi bir rol oynamıştır. Bu sebeple idare mahkemesi hakimlerinin yoğun bir eğitimden geçirildikten sonra görevlerine atamalarının yapılması bu alanda uzmanlaşmanın yolunu açabilecektir.

Yaşanan yoğunluk elbette yargılama hızını da etkilemiş, ikame edilen davalarda ilgili kanuna göre 15 gün içinde verilmesi gereken kararların tesis süreci ayları bulmuştur. Bilhassa yabancıların ekseriyetle ikamet ettiği illerin yargı çevresine tabi olduğu idare mahkemeleri bu konuda hızlı karar verememiş ve bu durum yabancıların sözleşmesel haklarının dolaylı bir şekilde ihlal edilmesine sebep olmuştur. Söz konusu problemin çözümü için yeni idare mahkemelerinin açılması ve böylece her bir idare mahkemesinin yargı alanının daraltılması sureti ile iş yükünün azaltılması sağlanmalıdır. Yahut aynı yargı çevresine bakan idare mahkemesi sayısının artırılması sureti ile mahkeme başına düşen dosya sayısı azaltılmalıdır.

Çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan bir tanesi de şudur ki Türk idare mahkemeleri vermiş oldukları kararları yeteri kadar gerekçelendirmemektedirler. AİHM,

başvurucuların her iddiasını bir değerlendirmeye tabi tutup bu iddiaya ilişkin bir karar vermesine rağmen aynı uygulamayı Türk idare mahkemelerinde görmek mümkün olmamıştır. Kabul edilebilir olup olmadığı önem arz etmeksizin yabancıların her iddiasını değerlendirmek zorunda olan mahkemelerin birçok iddiayı olumlu yahut olumsuz bir şekilde değerlendirmedeği, niçin değerlendirmedeğine ilişkin de herhangi bir gerekçe sunmadığı görülmüştür.

Türk idare mahkemeleri tarafından verilen kararlarda uluslararası düzenlemelerin veya yargı erklerinin kararları da yeteri kadar dikkate alınmamıştır. Yapılan değerlendirmelerde AİHS'ye veya AİHM uygulamasına yeteri kadar dikkat çekilmemiş, verilen kararın AİHM içtihatları ile uygun olup olmadığı göz önünde bulundurulmamıştır. Nihayetinde Türk idare mahkemeleri tarafından verilen bazı kararlar AİHM içtihatları ile uygun olsa da söz konusu kararlarda dahi mezkûr içtihatlara vurgu yapılmamıştır. Halbuki henüz tam manası ile oturmamış bir alanda en büyük hukuk kaynaklarından bir tanesi de içtihatlardır. İdare mahkemelerinin verdikleri kararlarda AİHM içtihatlarından yararlanmaları gerekmektedir.

Söz konusu kararlarda ön plana çıkan en büyük problemlerden bir tanesi de kararların kendi içerisindeki tutarsızlığı olmuştur. Somut olay açısından tamamen aynı olan yargılamalar da aynı mahkemelerin farklı karar vermesi ve bunun sebebinin ise gerekçelendirilememesi dikkat çekmiştir. Söz konusu tutarsızlıklar uzmanlaşmış mahkeme kabul edilmelerine rağmen Türk idare mahkemelerinin sınır dışı etme konusunda yeteri kadar uzmanlaşamadıklarını ortaya koymuştur. Bu problem ayrıca yeknesak bir uygulamanın oluşması önünde de büyük bir engeldir. Söz konusu problemin ortadan kaldırılması adına atılabilecek ilk adımlardan bir tanesi verilen kararlara karşı olağan kanun yollarına başvurma imkanının verilmesi olacaktır. Böylece verilen kararların hukuka uygunlukları bir üst mercii tarafından denetlenebilecek, kararlar arasında bir yeknesaklık sağlanabilecektir.

Söz konusu problemin ortadan kaldırılması adına atılabilecek bir diğer adım ise karar veren idare mahkemelerinin diğer idare mahkeme kararlarından yeteri kadar faydalanmaları olacaktır. Oluşturulacak özel bir birim aracılığı ile sınır dışı etme

konusunda verilen kararların sınıflandırılmak sureti ile idare mahkemelerinin hizmetine sunulması da çözüm yollarından biri olarak gözükmektedir

KAYNAKÇA

Kitap, Makale ve Raporlar

- Ağırbaşı, Şennur : **Sınırlı Ayrımcılık Yasağından Genel EŞitlik İlkesine**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009.
- Aksel, İsmail : “The Enforcement of The Principle of Non-Refoulement in Cases Mass-Influx”, **Law&Justice Review**, C. 1, No: 4, 2012, s. 179–194.
- Akyılmaz, Bahtiyar, Murat
Sezginer, Cemil Kaya : **Türk İdare Hukuku**, 2. baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2015.
- _____ : **Türk İdare Hukuku**, 5. baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2021.
- Altuğ, Yılmaz : **Yabancıların Hukukî Durumu**, 4. baskı, İstanbul, İÜ Yayınları, 1971.
- Amicolo, Romina : “The case of Hirsi Jamaa and others V. Italy and the right to have rights The Migration - Degrowth Nexus”, Venice, 2012.
- Anayurt, Ömer : **Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2004.
- Asar, Aydoğan : **Yabancılar Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2016.
- Aslan Öncü, Gülay : **Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı**, 8. baskı, Ankara, Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü, 2019.
- Aslan, Zehreddin : **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, 3. baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2017.
- Atak, Songül : “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin Kararlarında

- Yabancıların Aile Yaşamı Hakkı”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XI, No: 1–2, 2007, s. 105–127.
- Aybay, Rona : “Bir İnsan Hakkı Sorunu Olarak Sınır Dışı Edilme”, **MÜHF Dergisi**, No: 2, 2003, s. 141–172.
- : **Yabancılar Hukuku**, 3. baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2010.
- Bayata Canyaş, Aslı : “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AİHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”, **Hacettepe HFD**, C. V, No: 1, 2015, s. 73–90.
- Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm : “Yabancıların Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, **TBB Dergisi**, No: 108, 2013, s. 211–258.
- Carol Bathcelor : “The 1954 Convention Relating to the Status of Stateless Persons: Implementation Within the European Union Member States and Recommendations for Harmonization”, **Canada’s Journal on Refugees** , C. 22, 2005, s. 31-58.
- Çelikel, Aysel, Günseli Öztekin Gelgel : **Yabancılar Hukuku**, 25. baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2020.
- Chen, Lung-Chu : **An Introduction to Contemporary International Law**, New York, 2015.
- Çiçekli, Bülent : **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, 5. baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014.
- Coleman, Nils : “Non-Refoulement Revised Renewed Review of the Status of the Principle of NonRefoulement as Customary International Law”, **European Journal of**

- Migration and Law**, C. 5, 2003, s. 23–68.
- Cörtoğlu Koca, Sema : “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye’de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler”, **Ankara Barosu Dergisi**, No: 2, 2016, s. 211–258.
- Çalışkan, Yusuf : “Milletlerarası Tahkimde Ahde Vefa ve Akdin Değişen Şartlara Uyarlanması Prensiplerinin Uygulanması”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C. 24, No: 1-2, 2004, s. 365-378.
- Dardağan Kibar, Esra : “Türk İdari Yargısında Sınır Dışı Etme Kararlarının Ele Alınması”, **TBB Yayınları**, 2010, 522–544.
- : “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C. XI, No: 2, 2012, s. 53–74.
- Dinç, Güney : **Sorularla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2006.
- Dupuy, Pierre-Marie : **Droit International Public**, Paris, Dalloz-Sirey, 2008.
- Duran, Lütfi : “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesi”, **İnsan Hakları Yıllığı**, No: 2, 1980, s. 3–33.
- Duygu Köksal, Tuğçe : “Avrupa Birliği Sınırlarının Korunması Yolu Olarak Geri İtmeler ve Pandemi Sonrası İçin Değerlendirme”, **EURO Politika**, C. 4, No: 2, 2020, s. 125–140.
- Efe, Salih, Orçun Ulusoy : “117 Soruda Mülteci Hakları”, İzmir, 2013.
- Ekşi, Nuray : **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia- Türkiye Davası**, İstanbul, Beta

- Yayımları, 2010.
- _____ : “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye’den Sınır Dışı Edilmelerini Engelleyen Haller”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 82, No: 6, 2007, s. 2801–2839.
- _____ : “Mahkeme Kararları Işığında İnsani İkamet İzni”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C. XXXVIII, No: 2, 2018, s. 243–283.
- _____ : **Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması**, İstanbul, Beta Yayınları, 2016.
- _____ : **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, 4. baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2012.
- _____ : **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 5. baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2018.
- Ergül, Ergin : **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku’nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, Ankara, Yargı Yayınevi, 2012.
- _____ : “Türk Hukukunda Yabancıları Sınır Dışı Etme ve Geri Gönderme İşlemleri”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. VII, No: 74, 2012, s. 83–87.
- _____ : “Uluslararası Hukuk ve Türk Mevzuatında Yabancı Kavramı ve Türleri”, **Türk İdare Dergisi**, C. LXXXIV, No: 475, 2012, s. 213–228.
- Erten, Rifat : “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi HFD**, C. XIX, No: 1, 2015, s. 3–52.
- European Committee of Social Rights : “Conclusions 2004 - Cyprus - Article 19-8, Doc. ID.: 2004/def/CYP/19/8/EN, Decision of 31 May 2004”.

- _____ : “Conclusions 2017 - Armenia - Article 19-8, Doc. ID.: 2017/def/ARM/19/8/EN, Decision of 08 December 2017”.
- _____ : “Conclusions 2017 - Turkey, Doc. ID: 2017/def/TUR/19/8/EN, Decision of 08 December 2017”.
- _____ : “Conclusions 2019 - Arménie, Doc. ID.: 2019/def/ARM/19/8/FR, Decision of 05 December 2019”.
- _____ : “Conclusions 2019 - Macédoine du Nord, Doc. ID.: 2019/def/MKD/19/8/FR, Decision of 05 December 2019”.
- _____ : “Conclusions 2019 - Moldova, Doc. ID.: 2019/def/MDA/19/8/EN, Decision of 05 December 2019”.
- _____ : “Conclusions 2019 Conclusions 2019 - Géorgie, Doc. ID.: 2019/def/GEO/19/8/FR, Decision of 05 December 2019”.
- _____ : “Conclusions XVI-1 - Belgique - article 19-8, Doc. ID.: XVI-1/def/BEL/19/8/FR, Decision of 30 May 2005”.
- _____ : “Conclusions XVII-1 - Finland - Article 19-8, Doc. ID.: XVII-1/def/FIN/19/8/EN, Decision of 28 February 2005”.
- _____ : “Conclusions XVII-1 - Pays-Bas - Article 19-8, Doc. ID.: XVII-1/def/NLD/19/8/EN, Decision of 28 February 2005”.
- _____ : “Conclusions XVII-1 - Pays-Bas - article 19-8, Doc. ID.: XVII-1/def/NLD/19/8/FR, Decision of 28 February 2005”.
- _____ : “Conclusions XX-4 - Poland, Doc. ID.: XX-4/def/POL/19/8/EN, Decision of 04 December

- 2015”.
- _____ : “Conclusions XX-4 - Royaume-Uni, Doc. ID.: XX-4/def/GBR/19/8/FR, Decision of 04 December 2015”.
- Gemalmaz, Mehmet Semih : **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 3 İşkence Yasağı Analizi)**, Ankara, Ustaoglu Basım Yayın, 2007.
- Gülfidan, Osman Serkan : “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında ve Yaşam Hakkı Bakımından Devletin Pozitif Yükümlülükleri”, İstanbul Üniversitesi, 2018.
- Güner, Cemil : “Sınır Dışı Etme Kararı ile İlgili İdare Mahkemesi Kararlarının Kesinliği”, **İÜHF Mecmuası**, C. XIIIV, No: 1, 2017, s. 85–113.
- Güngör, Gülin : “Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C. XIX, No: 1–2, 1999, s. 359–382.
- Jennings Sir Robert : **Oppenheim’s International Law**, Oxford University Press London, 2008.
- Kabaalioğlu, Haluk,
Nuray Ekşi : “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesi”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C. XXIV, No: 1–2, 2004, s. 503–522.
- Kamto, Maurice : “Expulsion of Aliens”, **United Nations Digital Library**, 2005, 193-208.
- Kanlıgöz, Cihan : “İdari İşlemlerin Yazılı Bildirimi”, **Ankara Üniversitesi HFD**, C. 40, No: 1, 1988, s. 173–192.
- Kaya, Cemil : “Danıştay İçtihatlarında Hükümet Tasarrufu Teorisinden Devletin Hükümranlık/Egemenlik Hakkı Teorisine” **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, No:7, 2006, s. 637-663.

- Kilkelly, Ursula : **Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı**, 1. baskı, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, 2001.
- Kıran, Abdullah : “Uluslararası Hukukta Devletleri Tanıma ve Tanıma Teorileri”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. V, No: 3, 2017, s. 923–945.
- Koçak, Makbule : “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, **Ankara Üniversitesi SBE**, 2011, 1–199.
- Korkut, Levent : “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Ankara Barosu Dergisi**, No: 4, 2008, s. 20–35.
- Kuşçu, Döndü : “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları”, **DÜHF Dergisi**, C. XXII, No: 37, 2017, s. 241–284.
- Bethlehem, Sir Elihu
Lauterpacht and Daniel : “The scope and content of the principle of non-refoulement: Opinion”, 2003, 87–177.
- Mole, Nuala,
Meredith, Catherine : **Asylum and the European Convention on Human Rights**, Council of Europe, 2010.
- Molnar, Tamas : “Limitations on the Expulsion of Aliens Imposed by the International Covenant on Civil and Political Rights”, **Hungarian Yearbook of International Law and European Law**, 2017, 83-104.
- Murphy, Sean D. : “The Expulsion of Aliens and Other Topics: The Sixty-Fourth Session of the International Law Commission”, **American Journal of International**

- Law, 2013, 1–31.
- Nehemiah, Robinson : “Convention Relating to the Status of Stateless Persons: Its History and Interpretation ”, **United Nations High Commissioner for Refugees** 1997.
- Office of the High Commissioner For Human Rights : “CAT General Comment No. 1: Implementation of Article 3 of the Convention in the Context of Article 22 (Refoulement and Communications) ”, 1997.
- _____ : “Concluding Observations on the Initial Reports of Ghana”, 2006.
- _____ : “Concluding Observations on the Second Periodic Report of Malta”, 2014.
- _____ : “Concluding Observations on the Sixth Periodic Report of Australia”, 2017.
- _____ : “Concluding Observations on the Third Periodic Report of Latvia”, 2014.
- _____ : “Concluding Observations on the Third Periodic Report of Slovenia”, 2015.
- _____ : “General Comment No. 15: The Position of Aliens Under the Covenant”, 1986.
- Ovacık, Gamze : “Türk Anayasa Mahkemesinin İçtihadı Işığında Sınır Dışı Kararlarına Karşı Yargısal İtirazın Hukuki Etkisi”, **MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. XXVI, No: 2, 2020, s. 1047–1062.
- Öncü, Mehmet : “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. Maddesi ve İndirimsiz Müebbet Hapis Cezaları”, **TBB Dergisi**, No: 115, 2014, s. 13–36.
- Övünç Öztürk, Neva : **Mültecinin Hukukî Statüsünün Belirlenmesi**, 1. baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2015.

- Özkan, Işıl : **Göç, İltica ve Sığınma Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2013.
- Reidy, Aisling : **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3 üncü Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz**, 6. baskı, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, 2002.
- Rewald, Roman : "Judicial Control of Administrative Discretion in the Expulsion and Extradition of Aliens", **American Journal of Comparative Law**, 1986, 451-465.
- Ruhi, Ahmet Cemal : "Türk Hukukunda Suçluların İadesi", **AÜEHFD**, C. XII, No: 1-2, 2003, s. 497-521.
- Shigeru, Oda : "The Individual in International Law", **Manual of Public International Law**, 1968, 469-530.
- Silvers, Samuel M. : "The Exclusion and Expulsion of Homosexual Aliens", **Columbia Human Rights Law Review**, C. 15, No: 2, 1984, s. 295-332.
- Soysüren, İbrahim : "Yabancıların Sınırdışı Edilmesi: Kavramsal Bir Tartışma ve Alternatif Tanım İçin Notlar", **Sınır ve Sınırdışı Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**, 2014, 153-181.
- Şanlı Atay, Yeliz : "İdarî İşlemlerde Başvuru Yollarının Gösterilmesi Yükümlülüğü", **TBB Dergisi**, No: 96, 2011, s. 293-318.
- Taneri, Gökhan : **Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi İlkesi (Non-Refoulement)**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2012.
- Taylor, Paul M. : **A Commentary on the International Covenant on Civil and Political Rights**, Cambridge University Press, 2020.
- Tokuzlu, Lami Bertan : "Avrupa Birliği Adaylık Sürecinde Türkiye ve Geri Gönderme Yasası", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No: 11, 2008, s. 1-16.

- Töre, Nazlı : **Uluslararası Göç Hukuku**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2016.
- _____ : “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Yasal Belirlilik İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 2016, 1061–1106.
- Tuççe Yiğit, Nedime : “Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, **Selçuk Üniversitesi SBE**, 2018, 1–253.
- United Nations Committee Against Torture : “G.R.B. v. Sweden, CAT/C/20/D/083/1997”, 1997.
- _____ : “Mutombo v. Switzerland, CAT/A/49/44/1993” 1993.
- United Nations General Assembly : “Annotations on the Text of the Draft International Covenants on Human Rights, No: A/2929”, 1955.
- Uğur, Erdal, Bakıcı, Hasan : **Article 3 of the European Convention on Human Rights: A Practitioner’s Handbook**, Geneva, Organisation Mondiale contre la Torture, 2006.
- Wojnowska-Radzinska, Julia : **The Right of an Alien to Be Protected Against Arbitrary Expulsion in International Law**, Leiden, Hotei Publishing, 2015.
- Yasin, Melikşah : “Sınır Dışı Kararlarının Yargısal Denetiminde İspat Sorunları” **Public and Private International Law Bulletin**, 2019.
- Yılmaz, Didem : “6216 Sayılı Kanundaki Taraf Olma Koşulu ve AİHS’e Ek 4. ve 7. Protokollerde Yer Alan Hakların Anayasal Temel Haklar Olarak Bireysel Başvuru Yolunda Uygulanabilirliği Hakkında Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. LXIV, No: 3, y.y., s. 815–854.
- Yüksel, Cüneyt : **Uluslararası Hukuk ve Ekonomik Kalkınma**,

İstanbul, Alfa Yayıncılık, 2020.

Y Puente, J. Irizarry : “Exclusion and expulsion of aliens in Latin America”, **American Journal of International Law**, C. 36, No: 2, 1942, s. 252-270.

AİHM Kararları

- A. v. Switzerland, App. No.: 60342/16, Judgement of 17 December 2017.
- A.D. and Others v. Türkiye, App. No.: 22681/09, Judgement of 22 July 2014.
- A.L. v. Australia, App. No.: 7788/11, Judgement of 10 May 2012.
- A and K.B.F. v. Türkiye, App. No.: 14401/88, Judgement of 12 January 1991.
- Abdurrahim Incedursun v. Holland, App. No.: 33124/96, Judgement of 22 June 1999.
- Affaire Boutagni v. France, App. No.: 42360/08, Judgement of 18 November 2010.
- Airey v. Ireland, App. No.: 6289/73, Judgement of 2 February 1981.
- Al-Nashif v. Bulgaria, App. No.: 50963/99, Judgement of 20 June 2002.
- Altun v. Germany, App. No.: 10308/83, Judgement of 3 May 1983.
- Amerkhanov v. Türkiye, App. No.: 16026/12, Judgement of 5 June 2018.
- Amrollahi v. Denmark, App. No.: 56811/00, Judgement of 11 July 2002.
- Asalya v. Türkiye, App. No.: 43875/09, Judgement of 15 April 2014.
- B. and C. v. Switzerland, App. No.: 43987/16, Judgement of 17 November 2020.
- Bader and Kanbor v. Sweden, App. No.:13284/04, Judgement of 8 November 2005.
- Bahaddar v. Holland, App. No.: 25894/94, Judgement of 19 February 1998.
- Batyrkharov v. Türkiye, App. No.: 69929/12, Judgement of 5 June 2018.
- Becker v. Denmark, App. No.: 7011/75, Judgement of 10 March 1975.
- Bouchelkia v. France, App. No.: 23078/93, Judgement of 29 January 1997.
- Boultif v. Swetzerland, App. No.: 54273/00, Judgement of 2 Agust 2001.
- Conka v. Belgium, App. No: 51564/99, Judgement of 5 February 2002.
- Crus Varas and Others v. Sweden, App. No.: 15576/89, Judgement of 20 March 1991.
- D. and Others v. Romania, App. No.: 75953/16, Judgement of 14 January 2020.
- D. v. United Kingdom, App. No.: 30240/96, Judgement of 2 May 1997.
- D.A. and Other v. Poland, App. No.: 51246/17, 8 July 2021.

Dalia v. France, App. No.: 26102/95, Judgement of 19 February 1998.

De Souza Ribeiro v. France, App. No.: 22689/07, Judgement of 13 December 2012.

Demir v. France, App. No.: 3041/02, Judgement of 4 April 2006.

Ezzouhdi v. France, App. No.: 47160/99, 13 February 2001.

F. v. The United Kingdom, App. No.: 17341/03, Judgement of 22 June 2004.

F.G. v. Sweden, App. No.: 43611/11, Judgement of 23 March 2016.

H.L.R. v. France, App. No.: 24573/94, Judgement of 29 April 1997.

Handyside v. United Kingdom, App. No.: 5493/72, Judgement of 7 December 1976.

Hango v. Hungary, App. No.: 52624/10, 23 April 2013.

Hirsi Jamaa and Others v. Italy, App. No.: 27765/09, Judgement of 23 February 2012.

Hornsby v. Greece, App. No.: 18357/91, Judgement of 1 April 1998.

I. v. Sweden, App. No.: 61204/09, Judgement of 5 September 2013.

Ilias and Ahmed v. Hungary, App. No.: 47287/15, Judgement of 21 November 2019.

K. and F. v. Holland, App. No.: 12543/86, Judgement of 2 December 1986.

Kafkaris v. Cyprus, App. No.: 21906/04, Judgement of 12 February 2008.

Kebe and Others v. Ukraine, App. No.: 12552/12, Judgement of 12 January 2017.

Khachaturov v. Armenia, App. No.: 59687/17, Judgement of 24 June 2021.

Klein v. Russia, App. No.: 24268/08, Judgement of 1 April 2010.

Lupsa v. Romania, App. No.: 10337/04, Judgement of 8 June 2006.

M.A. and Others v. Bulgaria, App. No.: 5115/18, Judgement of 20 February 2020.

M.A. and Others v. Lithuania, App. No.: 59793/17, Judgement of 11 December 2018.

M.A. v. Cyprus, App. No.: 41872/10, Judgement of 23 July 2013.

M.K. and Others v. Poland, App. No.: 40503/17, Judgement of 23 July 2020.

M.M. v. Switzerland, App. No.: 59006/18, Judgement of 8 December 2020.

M.S.S. v. Belgium, App. No.: 30696/09, Judgement of 21 January 2011.

Maslov v. Austria, App. No.: 1638/03, Judgement of 23 June 2008.

Mostafa and Others v. Türkiye, App. No.: 16348/05, Judgement of 15 January 2008.

Moustaquim v. Belgium, App. No.: 12313/86, Judgement of 18 February 1991.

Muminov v. Russia, App. No.: 42502/06, Judgement of 11 December 2008.

Munir Johana v. Denmark, App. No.: 56803/18, Judgement of 12 January 2021.

N. v. Finland, App. No.: 38885/02, Judgement of 26 July 2005.

N. v. United Kingdom, App. No.: 26565/05, Judgement of 27 May 2008.

N.A. v. Finland, App. No.: 25244/18, Judgement of 13 June 2021.
Othman(Abu Qatada) v. United Kingdom, App. No.: 8139/09, Judgement of 17 January 2012.
Paposhvili v. Belgium, App. No.: 41738/10, Judgement of 13 December 2016.
Penafiel Salgado v. Spain, App. No.: 65964/01, Judgement of 16 April 2002.
Pretty v. United Kingdom, App. No.: 2346/02, Judgement of 29 April 2002.
R.H. v. Sweden, App. No.: 4601/14, Judgement of 10 September 2015.
Radovanovic v. Avusturya, App. No.: 42703/98, Judgement of 22 April 2004.
S.A. v. Holland, App. No.: 49773/15, Judgement of 2 June 2020.
S.K. v. Russia, App.No.: 52722/15, Judgement of 14 February 2017.
Saadi v. Italy, App. No.: 37201/06, Judgement of 28 February 2008.
Shamayev and Others v. Georgia and Russia, App. No.: 36378/02.
Soering v. United Kingdom, App. No.: 14038/88, Judgement of 7 July 1989.
Sultani v. Fransa, App. No.: 45223/05, Judgement of 20 September 2007.
T.I. v. United Kingdom, App. No.: 43844/98, Judgement of 7 March 2000.
Umırov v. Russia, App. No.: 17455/11, Judgement of 18 September 2012.
Uner v. Holland, App. No.: 46410/99, Judgement of 18 October 2006.
X. v. Federal Republic of Germany, App. No.: 9478/81, Judgement of 8 December 1981.
X.W. v. Russia, App. No.: 44095/14, Judgement of 29 October 2015.
Yarashonen v. Türkiye, App. No.: 72710/11, Judgement of 24 June 2014.
Yıldız v. Austria, App. No.: 37295/97, Judgement of 31 October 2002.
Yılmaz v. Germany, App. No.: 52853/99, Judgement of 17 April 2003.
Z. and T. v. United Kingdom, App. No.:27034/05, Judgement of 28 February 2006.

Türk İdare Mahkemeleri Kararları

A.A. ve Aydın Valiliği, E: 2016/928 K: 2016/1084, Aydın 1. İdare Mahkemesi, 2016.
A.A. ve Aydın Valiliği, E:2016/929 K:2016/1067, Aydın 1. İdare Mahkemesi, 2016.
A.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2014/2144, K: 2014/2544, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2014.

A.A. ve İstanbul Valiliği, E:2019/2299, K: 2020/300, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

A.A.M.F.H. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/2388 K: 2017/899, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2017.

A.G. ve İstanbul Valiliği E:2016/762 K: 2016/2643, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2016.

A.M. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1297 K: 2019/1885, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2019.

A.N. ve Hatay Valiliği, E: 2021/1241 K: 2021/1434, Hatay 1. İdare Mahkemesi, 2021.

A.O. ve Ağrı Valiliği, E: 2020/719 K: 2021/158, Erzurum 1. İdare Mahkemesi, 2021.

A.T. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1744, K: 2017/374, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2017.

A.T. ve İstanbul Valiliği, E:2016/1682 K: 2017/261, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2017.

A.T. ve İstanbul Valiliği, E:2018/3023 K:2019/1184, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2019.

B.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1710, K: 2017/234, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2017.

B.K. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, E: 2018/2267, K: 2019/2398, Ankara 1. İdare Mahkemesi, 2019.

C.A. ve İstanbul Valiliği, E:2019/1970 K:2020/188, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

D.D. ve Hatay Valiliği, E:2016/579, K:2016/1460, Hatay 1. İdare Mahkemesi, 2016.

D.S. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1173, K: 2019/2905, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2019.

E.A. ve İstanbul Valiliği, E:2016/1886, K:2017/778, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2017.

E.E. ve İstanbul Valiliği, E:2016/1883, K:2016/2291, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2016.

E.G. ve İstanbul Valiliği, E:2019/2256 K:2020/419, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

H.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/2812 K: 2020/1020, İstanbul 1. İdare Mahkemesi,

2020.

H.C. ve İstanbul Valiliği, E:2017/384 K:2017/1526, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2017.

H.F. ve İstanbul Valiliği, E: 2018/380, K: 2018/1543, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2018.

I.A. ve Yalova Valiliği, E: 2016/972 K: 2016/1231, Bursa 1. İdare Mahkemesi, 2016.

K.D. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, E: 2020/1471, K: 2021/585, Ankara 1. İdare Mahkemesi, 2021.

K.K. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/2945 K: 2020/1135, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

K.M. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/110 K: 2019/1487, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2019.

M.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1301 K: 2019/1973, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2019.

M.A. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1938 K: 2019/3538, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2019.

M.B. ve Antalya Valiliği, E: 2016/1105 K: 2017/412, Antalya 1. İdare Mahkemesi, 2017.

M.D. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/3226 K: 2020/1131, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

M.G.N.N. ve Ankara Valiliği, E:2020/1848, K:2021/1745, Ankara 1. İdare Mahkemesi, 2021.

M.M. ve Hatay Valiliği, E:2016/580, K:2016/1459, Hatay 1. İdare Mahkemesi (2016).

M.M. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/2923 K: 2020/1150, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

M.N. ve İstanbul Valiliği, 2015/2717 K: 2016/988, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2016.

M.R.R. ve Hatay Valiliği, E: 2019/1157 K: 2020/386, Hatay 1. İdare Mahkemesi, 2020.

M.S.O. ve Ağrı Valiliği, E: 2017/3171 K: 2018/1739, Erzurum 1. İdare Mahkemesi, 2018.

N.A. ve Yalova Valiliği, E: 2019/1087 K: 2020/314, Bursa 1. İdare Mahkemesi, 2020.

N.R. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1882 K: 2017/849, İstanbul 1. İdare Mahkemesi,

2017.

O.I.R. ve Göç İdaresi Başkanlığı, E: 2021/760 K: 2022/944, Ankara 1. İdare Mahkemesi, 2022.

OM.R. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, E: 2021/759, K: 2022/1251, Ankara 1. İdare Mahkemesi, 2022.

R.A. ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, E:2020/785, K:2020/2223, Ankara 1. İdare Mahkemesi, 2020.

R.A. ve İstanbul Valiliği, E:2020/901, K: 2021/710, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2021.

R.M. ve İstanbul Valiliği, E:2015/187 K: 2015/1145, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2015.

R.S. ve İstanbul Valiliği, E:2019/3149 K: 2020/1018, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

S.D. ve İstanbul Valiliği, E:2016/1784, K:2016/2796, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2016.

S.H. ve Hatay Valiliği, E: 2016/583 K: 2016/1642, Hatay 1. İdare Mahkemesi, 2016.

S.R. ve İstanbul Valiliği, E:2020/1334, K:2553, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

S.S. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1885, K:2017/850, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2017.

S.T. ve İstanbul Valiliği, E:2018/679 K: 2018/1511, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2018.

T.N. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/3237, K: 2020/1158, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

T.R. ve Erzincan Valiliği, E: 2019/1 K: 2019/897, Erzincan İdare Mahkemesi, 2019.

T.S. ve İstanbul Valiliği, E:2020/95 K: 2020/2142, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

U.R. ve İstanbul Valiliği, E: 2018/2625 K: 2019/1219, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2019.

U.U. ve Erzincan Valiliği, E: 2018/1379 K: 2019/898, Erzincan İdare Mahkemesi, 2019.

V.D. ve İstanbul Valiliği, E: 2019/1824 K: 2020/641, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2020.

Y.A.A.E. ve Adana Valiliği, E:2018/714 K: 2018/1013, Adana 1. İdare Mahkemesi,

2018.

Z.A. ve İstanbul Valiliği, E:2018/501 K:2018/1315, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2018.

Z.S. ve İstanbul Valiliği, E: 2016/1723 K: 2016/2746, İstanbul 1. İdare Mahkemesi, 2016.

Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

“Avrupa İkamet Sözleşmesi”, **Resmi Gazete**, No: 20285, 1989.

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **Resmi Gazete**, No: 8662, 1954.

“Avrupa Sosyal Şartı”, **Resmi Gazete**, No: 26488, 2007.

“Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, **Resmi Gazete**, No: 30988, 2019.

“Ek 4 Nolu Protokol”, **Resmi Gazete**, No: 21990, 1994.

“Ek 7 No’lu Protokol”, **Resmi Gazete**, No: 29678, 2016.

“Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği”, **Resmi Gazete**, No: 28821, 2013.

“İdari Yargılama Usulü Kanunu”, **Resmi Gazete**, No: 17580, 1982.

“İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşmeye Ek ve Bu Sözleşme ile İlk Ek Protokol Kapsamında Bulunanlardan Başka Diğer Bazı Hak ve Özgürlükleri Tanıyan 4 Numaralı Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”, **Resmi Gazete**, No: 21861, 1994.

“İşkence ve Diğer Zalimane Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”, **Resmi Gazete**, No:19895, 10/08/1988.

“Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme”, **Resmi Gazete**, No: 25175, 21/07/2003.

“Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme”, **Resmi Gazete**, No: 10898, 1961.

“Olağanüstühal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, **Resmi Gazete**, No: 29872, 2016.

“Olağanüstühal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun”, **Resmi**

Gazete, No: 30354, 2018.

“Pasaport Kanunu”, **Resmi Gazete**, No: 3960, 1938.

“Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi”, **Resmi Gazete**, No: 10365, 1959.

“Türk Ceza Kanunu”, **Resmi Gazete**, No: 25611, 2004.

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”, **Resmi Gazete**, No: 17844, 1982.

“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, **Resmi Gazete**, No: 28615, 2013.

“Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun”, **Resmi Gazete**, No: 7564, 1950.

Çevrimiçi Kaynaklar

“Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi”, **Prof. Dr. H. Burak Gemalmaz**, (11.07.2021), (Çevrimiçi) <https://burakgemalmaz.com/wp-content/uploads/2015/05/02.pdf>.

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 4 No.lu Protokol’ün 4. Maddesine İlişkin Rehber”, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi**, (13.08.2022) (Çevrimiçi) https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_4_ENG.pdf.

“Explanatory Report to Protocol No. 4 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, securing certain rights and freedoms other than those already included in the Convention and in the first Protocol thereto”, **Council of Europe**, (10.05.2022) (Çevrimiçi) <https://rm.coe.int/16800c92c0https://rm.coe.int/16800c92c0>.

“Hirsi Jamaa and Others v. Italy”, **European Database of Asylum Law**, (11.04.2022) (Çevrimiçi) <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-hirsi-jamaa-and-others-v-italy-gc-application-no-2776509>.

“Myanmar 2019”, Londra, 2019, **Amnesty International**, (10.03.2022) (Çevrimiçi) <https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/myanmar/report-myanmar/>.